

İHTİLÂLİN LİBERAL - BURJUVA YÖNÜNE SOSYAL MUHALEFET AKIMININ GELİŞME ÇİZGİSİ

Prof. Bahri SAVCI

I

İhtilâle Varan Fikir Akımları

Fransız İhtilâli, XVIII nci yüzyılın sonlarında olmuştur. Bu yüzyılın getirdiği fikirlerin etkisi ile ortaya çıkmıştır.

XVIII nci yüzyılın siyasî ve felsefî düşüncelerine baktığımız zaman da, şu tabloyu ve akışı görünüz :

XVIII nci yüzyılda, önce, «Aydınlanma Çağı» denen bir ceryan ortaya çıkmıştır. Aydınlanma Çağının fikirlerini, esas itibariyle iki kategori içinde toplamak gerekir : Aristokratik Liberalizm ve Siyasî faydacılık...

Fakat ihtilâle gelmeden önce, gene aydınlanma çağı içinde bir «İsyanlar ve Ütopiler» akımından da geçmek gerekecektir. Bundan sonradır ki, Aydınlanma Çağı, revolüsyoner düşünceye ve çağa müncer olacaktır. Bunun içinde de Amerikan ve Fransız İhtilâllerine

I — **Aristokratik Liberalizm** : Bu, bilhassa, Fransız Montesquieu ile İtalyan Vico tarafından temsil edilir :

Montesquieu, genellikle, «Kuvvetler Ayırımı Teorisi» nin kurucusu bilindir. Aslında o siyasî hürriyetlerin korunması meselesi ile ilgilidir. Ona göre siyasî hürriyetler, ancak, mevcut geleneklere uymak suretiyle ve şartı ile korunabilir.

İşte bu noktadan itibaren o, gittikçe gelişen ve sonunda Fransız İhtilâli ile hukukî garanti altına alınmış bulunan **Burjuvazinin düzcisi** olarak gözüktür. Ve filhakika, Montesquieu'nun fikirleri, hürriyetçi bir Aristokrat olarak gelişen **Burjuvazinin değerlerini meşrûlaştırmak** için kullanılmağa başlanmıştır ve kullanılmıştır.

Vico'ya gelince : ona göre, monarşik, aristokratik, demokratik rejimler devamlı olarak birbirlerini takip edeceklerdir. Kendisinin şahsî tercihini ise, Montesqueu gibi, **hürriyetçi bir aristokrasi** yönündedir.

İşte, başta bu iki düşünür ile XVIII nci yüzyılın «Aydınlanma Çağı» «**Aristokratik Liberalizm**» kurulmasına yol açmıştır ki, bu da; düzen olarak, «**bir hürriyetçi aristokrasi düzeni**» ni tavsiye eder, «**Burjuvazinin değerleri**» ni korumağa yönelmiş bir düzeni ön görür.

II — **Siyasî Faydacılık** : Siyasî faydacılık teorileri, memleketlere ve çözülecek meselelere göre, çeşitli şekiller almıştır : Bu mesleğin mensuplarından Volter, bir nevi «Sağduyu» siyasetini savunmuştur. Bir «İş Burjuvazisi» fikriyatı yapmıştır. Diderot ve Ansiklopediciler, «**siyasetin iktisada bağlılığını**» ileri sürmüşlerdir ki, hiç de Komünist olmıyan Diderot ve Ansiklopedicilerin bu fikrini sonradan Marx ele alacaktır ve geliştirecektir. (Ama bu yüzden, Diderot ve Ansiklopedicilerden gelen bu fikri alıp yaymak, bir Komünizm sayılmamaktadır.) Fizyokratlar **siyasî otorite ile iktisadî hürriyeti mezceden** bir teori geliştirmişlerdir. Tabiat ve ondan sı-zan mülkiyet üzerinde durup, mülkiyeti savunmuşlardır. Toprağın servet yaratan tek unsur olduğunu ileri sürmüşlerdir. **Buna sahip olanın bu servet üzerindeki inhisarî hakkını, bütün eşitsizlikleriyle beraber savunmuşlardır.** Locke, Hume, Bentham gibi İngiliz Siyasî Faydacı filozofları, Maltüziyannist bir **liberal iktisadî** savunmuşlardır; bunun **muhafazasını** istemişlerdir. Locke, **tabîî haklardan ve hürriyetten** bahsetmiştir.

İşte bu teorilerle, siyasî faydacılık akımı da, «**siyasetin iktisada bağlılığını**», «**siyasî otorite ile iktisadî hürriyetin mezcedilmesi fikrini**» bir «**liberal iktisadın değerini**» servet yaratan toprak üzerinde **inhisarî mülkiyet** hakkını ortaya çıkarmıştır. Aralarındaki bazı farklara rağmen, bütün bu filozoflar, «Aydın Despotizmi» denen görüşte birleşmişlerdir. Aydın despotizmde, kendi içinde hem pratik hem nazari alanda türlü ayrımlar gösterir. Fakat birleşik bir noktası da vardır : Belli bir felsefî bütün içine girebilecek fikirlerin, «yukardan aşağı, zorla tatbiki» gerekir. Tatbik edilecek bu tüm fikirler de, bir «**Burjuva Liberalizmi** doktrini» teşkil eder ki «**hürriyet, işsizlik, mülkiyet**» temaslarını ihtiva eder.

İşte bu Aristokratik liberalizmden sonra faydacılık akımı, realist bir felsefe teşkil etmiştir. **Burjuvazinin doktrini** olmuştur ve **hürriyeti, eşitsizliği, mülkiyeti** savunmuştur.

III — **İsyancılık ve Ütopiler Akımı** : Bu Burjuva doktrinine, henüz ahenkli, sistemli, mütecanis bir karşı koyma, bir isyan teşkil edecek fikirler mevcut değildir. Bununla beraber, bir yanda Rousseau, öte yandan Mably, Marelly, Meslier, Linguet, demokratik ve **eşitçi fikirler** ile **bazı sosyal fikirler** ileri sürerek, esas itibariyle ziraat toplumu manzarası gösteren Avrupa'da, **Burjuvazi doktrinine muhalefetin ilk hayalci örneklerini** vermişlerdir.

Bunlardan Rousseau hürriyet ile beraber eşitliği de ortaya koymuştur. Bu eşitlik, tabiî, kollektif eşitlik değildir. Ama, bu eşitlik içinde, zenginler daha fazla zenginleşmiyecek, fakirler de daha fazla fakirleşmiyecektir. Bu suretle adaletsizlik islâh edilmiş olacaktır. Herkes yaşamalı ve hiç kimse zenginleşmemelidir. Özel mülkiyet, en dar sınırlar içinde tutulmalıdır. İçinde sefr'lerin de hürolacağı bir «**Sosyal Devlet**» kurmalıdır. Bu yazar, bu haliyle, Burjuvazi ile, gelecek yeni sınıflar arasında bir mutavassıt olmuştur.

Böylece Rousseau, bu fikirleri ile, hürriyet, eşitsizlik, mutlak ve sınırsız mülkiyet esasındaki Burjuva Doktrinine karşı, bazı sosyal fikirler ileri sürerek, bu doktrinin dünyasına isyan etmiş ve Korsika ve Polonya'da kendi görüşlerine uygun bir toplum hayatı hayali kurmuştur.

Burjuva doktrinine muhalefetin ilk örneklerini veren öteki guruba gelince : Bunlar, **sosyalizme yaklaşan daha sosyal fikirler** ileri sürmüşlerdir. Ama, bir ekonomik analiz yapamamışlardır. Ancak bir «kardeş sitesi kurmaktan» söz açabilmişlerdir.

Morelly; özel mülkiyetin, insanı ifsad ettiğini ve bedbaht kıldığını söyler. Bir millî yardımlaşma sistemi, bir kooperasyon sistemi tavsiye eder. Böyle bir Cumhuriyet kurmağı öngörür.

Bably : Şartlardaki eşitsizliği şiddetle tenkit eder. Bir geriye dönük sosyalizm izleri taşır.

Meslier de sefalet ve haksızlıklara karşıdır. Linguet de aynı çizgiyi izler.

Bu arada, XVIII nci Yüzyıl felsefî akımları içinde, bir de, barışçılar ve barışçılık akımı peyda olmuştur. Bu akım, ordu ve harbi önemsememiştir. Bir Avrupa müvazenesi aramıştır.

Nihayet Conadrcet ile, Aydınlanma Çağı'nın görüşü bir senteze kavuşmuştur; Milletler arasındaki eşitsizliğin tahribi, aynı halkın içinde eşitliğin terakkisi, insanın gerçek kemâle ulaşması fikirleri ile, bu sentez doğmuştur.

II

İsyancı Düşünce ve Bunun İhtilâller İçinde Gelişmeleri

Yukarda, pek genel çizgileri ile kendilerinden bahsedilen akımlar ve siyasî düşünürler, mevcut müesseselere bağlı kalmakta devam etmişlerdir. Hattâ, monarşiyi değiştirmeyi bile düşünmemişlerdir. Onlar, mevcut müesseseleri kaldırma hususunda bir revolüsyon düşünmemişlerdir. Sadece, yukarda söylenen fikirler ile, bir fikrî spekülasyondan ileri gitmemişler, bir aksiyonu düşünmemişlerdir. Bu spekülasyon içinde de, bir taraftan, bir Burjuva demokrasisi unsurları gelişmiştir; bir taraftan da Burjuva doktrinine muhalefetin ve isyanın ilk unsurları ortaya çıkmıştır. Bu asırda ilk defa, Amerikan İhtilâlidir ki, spekülasyondan aksiyona geçmiştir. Bu ihtilâl Amerikalı tüccarların, armatörlerin, sanayî erbabının, maliyecilerin hukukunu, metropol olan İngiltere'nin sanayî - ticaret erbabı ile armatörlerine karşı koruma duygusundan kaynağını alıyordu. Bir belli ideolojisi yoktu. Fakat, Puritain ferdiyetçilikten, şahsî hürriyet fikrinden, insanların tabii hukuku görüşünden mülahem idi. Bu tabii hukuk görüşü de, halen İngiliz hükümlerinin altında yaşamakta olan Amerika Kolonilerinin ve halkının hem siyasî, hem de iktisadî bağımsızlığını ileri sürüyordu.

Amerika İhtilâli, bu ferdiyetçi ve iktisatta liberal görüşleri, Avrupa'ya da getirmiştir. Böylece, İngiliz faydacılarından Locke ve Bentham'ların liberal iktisat görüşleri, Amerika'lı Franklin ile, tekrar Avrupa'ya gelmiştir.

Fakat bilhassa Amerikan İstiklâl Beyannamesiyle Amerikan Anayasası, o zamana kadar gözükmeyen bir sarahat içinde, vazgeçilmez, başkasına devir ve ferağ edilmez tabii haklardan, hürriyetlerden söz açmıştır. Ve hükümetlerin, bunları sağlama görevlerinde bir noksan olursa, idare edilenlerin **ona isyan edip** onu devirme hakkını ileri sürmüştür. Amerikan Anayasasının ilk on tâdilnâmesi, pek mufassal ve gerçek bir Haklar Beyannamesi teşkil etmiştir. Jefferson'un «**Liberal Demokrasi**» fikirlerini aksettirmiştir.

Arkadan Fransız İhtilâli gelmiştir. Ve bu ihtilâl, bir yandan kuvvetli bir «Siyasî Liberal Yön» meydana getirip bunun içinde, Amerikan İhtilâliyle birlikte Burjuvazinin büyümesine yol açarken öte yandan bir «sosyal yön» de inşa etmiştir. Şöyle ki :

1 — **Siyasî Liberal Yön** : Bir kere, Fransız İhtilâli, meşhur Haklar Beyannamesiyle, **Burjuva telâkkisi temelîne dayanan bir eşitlik - hürriyet - mülkiyet - millî hâkimiyet görüşü** geliştirmiştir. Bu eşitlik, hukukî eşitlikten ibarettir. Hürriyet de, mülkiyete bağlanmıştır. Beyanname, bu haliyle, bir **Burjuva Meclisinin, imtiyazlı yukarı sınıflara karşı, ışıklar felsefesinden mülhem olarak yönelttiği bir isyanın, bir kavganın eseridir**. Fakat, mutantan bir şekilde ileri sürdüğü eşitlik ve hürriyet prensiplerinden, sosyeteyi teşkil eden **bütün sınıfların yararlanmasını** öngörmez, sağlamaz. Burjuva rengindeki ihtilâl, açıkça mezlere ve esirlere bu hukukî eşitliği bile tanımaz ve 1791 Anayasasıyla da bu hukukî eşitlikten bile yararlanacak vatandaşları «aktif vatandaşlık» diye, ötekilerden ayırır. 1791 Le chapelier Kanuniyle, bu ihtilâl, **aşırı bir Burjuva egoizmi** gösterir. Çünkü, bazı meslek mensuplarına, Burjuva vatandaşlar gibi, birleşme hakkı tanımaz. Mantagnard'lar tarafından ileri sürülen bu fikirler, kendilerinden ayrı bir politika gütmüş olsalar bile. Girondin'ler tarafından da Jacobin'ler tarafından da benimsenmiştir. Çünkü, bunların liderleri de, Mantagnard liderleri **kadar Burjuva idiler**.

Jacobin'ler, bir yandan lükse ve kapitalist Burjuvaya karşıdır. Ama kolektivistlerden mülhem tedbirlere de itibar etmemişlerdir, gene de **mâlik Burjuvaların demokrasisini kurmak** istemişlerdir. Burjuvazinin ötesindeki büyük, kalabalık sınıfı ele almamışlardır.

Daha sonra gelen Thermidorien'ler, artık, bir **modern liberalizmin** kurucuları olmuşlardır. Bunlar **Burjuva nizamını garanti etmek**, isterler. Bunun için de, ayrıca, mülkiyete sahip olmıyanları sükûta mecbur etmek isterler. Bunun için de, Burjuva telakkisi temelîne dayanan eşitlik - hürriyet - mülkiyet temalarını işleyen 1789 prensiplerini işletirler, kullanırlar. Artık, bunlarla **Burjuvazi saltanatı** başlar.

İşte böylece, Fransız İhtilâli içinde Montagnard'lar, Girondin'ler, Jacobin'ler kanalıyla, **İhtilâlin Burjuva Demokrasisini kuran «Siyasî ve İktisadî Liberalizm Yönü»** gelişmiş, Burjuva büyümüş ve onun devleti gerçekleşmiştir. Bu suretle, İhtilâl, bir soyut hürriyet, bir soyut ve hukukî eşitlik, mâliklerin mülkiyetlerini koruyuculuk ve gayrimâlikleri sükûta mecbur ediliş ile, Burjuvazinin zafferı olmuş ve muhafazacı bir karakter kazanmıştır.

2 — **Sosyal Yön** : Fakat Fransız İhtilâli, öteki yönü ile de, ihtilâlin, «Aristokratik Liberalizm», «Siyasî Faydacılık» görüşlerinden

mülhem olup, Montagnard'lar, Girondin'ler ve Jacobinler kanaliyle kurulan Burjuva temelinde dayalı hükûmetine ve prensiplerine bir sosyal muhalefet de teşkil eden bir sosyal mahiyet de getirmiştir.

Bu sosyal mahiyet, daha 1793 lerden itibaren görülmeğe başlamıştır : Jacobinler, Burjuvazi içinde kök salarlar iken, bir yandan da radikalizme giden yolları açmışlardır. Bugün, İnsan Hakları Beyannamelerinde Sosyal Haklar olarak yer alan birçok hususu da ileri sürmüşlerdir. Bizzat Robespierre bile sosyal haklar ileri sürmüştür.

Fakat, Jacobin'lerin de savunup kurdukları Burjuva Hükûmetine bir sosyal muhalefet teşkil edecek ihtilâlin isyancı fikirleri, gene 1793 lerde kırgın ve kızgınların prorestasyon hareketi denen hareketle şekil kazanmıştır. Bu hareket, Burjuva Hükûmetine karşı, bu Burjuvaya dahil olmıyanların protestosudur.

Fransız İhtilâline sosyal muhteva ve mahiyet getiren ve bu suretle ihtilâlin sosyal yönünü teşkil eden kızgınlıkların fikirleri şunlardır : imtiyazlara, monopolculara selâmet olmamalıdır. Bir sınıf insan ötekileri aç bırakmamalıdır. Zira, o zaman hürriyet olmaz. Zengin olan da, hayat hakkını inhisarcı olarak kullanmamalıdır. Bu, eşitliğe sığmaz. Mevcut kanunlar, fakirler için zâlim olmuştur, olmaktadır. Çünkü, zenginler tarafından, zenginler için yapılmaktadır. İhtilâl «şeklî hürriyetler» getirmiştir. Bütün «gerçek hürriyetler» e geçmek gerekir.

İşte böylece, kızgınlar hareketi, Fransız İhtilâline bir sosyal yön getirmiştir. Bu fikirler, henüz mütecanis değildir. Fakirlerin savunmasını yapar ama, henüz, istihsal meselesiyle uğraşmamaktadır. Özel mülkiyetin suistimâline karşı tenkitler ileri sürmektedir. Fakat, bir mülkiyet değişmesini de düşünmemektedir. Sadece, sosyal sonuçlar doğuran kötülükleri teşhir etmişlerdir. Nihayet, işte bu ortam içinde, Babouvisme'de, Fransız İhtilâline bu sosyal mahiyeti ve muhtevayı getiren bir akım olmuştur. Bunun esasları da şundan ibarettir : Açlığa ve sefalete karşı bir tepki göstermelidir. İhtilâl, fakirlerle zenginler arasında açılmış bir savaştır. İdare edenler, bu zenginlerin politikasını güderler. İhtilâlin siyasî veçesi, -yani- siyasî ihtilâl, bir sosyal ihtilâl ile tamamlanmayınca, hiç bir şeydir. Kanunlar, bir mefruz eşitlikten başka bir şey getirmemiştir. Onun yerine, bir gerçek eşitlik getirmelidir. Şimdiki ziraat sistemi ve toprakların taksimi usulü yetersizdi. Daha yüksek, daha âdil bir sistem ve usule gitmelidir. Bu da, toprakların iştirakidir. Toprak-

larda ferdî mülkiyet olmaz. Toprak, kimseye ait değildir. Toprağın mahsulleri herkesindir.

Böylece, bu sosyalizm, üretime değil, dağıtıma mâtuf olmuştur, geçmişe dönmüştür. Roma'dan mülhemdir. Bir sosyal yardımlaşmayı gerçekleştirmek istemekle beraber, halka da ulaşamamıştır. İşte Babouvisme bundan ibarettir. O, açlığa, sefalete karşı bir hassasiyet gösterebilmiştir. Açlığın, sefaletin yerine anlamı müphem bir sosyal dayanışmanın gelmesini istemiştir. Siyasî inkılâbın böylece bir sosyal İnkılâp ile tamamlanmasını dileyebilmiştir. Onda Fransız İhtilâlinin siyasal yönünün kurduğu siyasal Burjuva demokrasisi, gene aynı ihtilâlin mahsulü olan sosyal yönün getirdiği muhalefeti belirtmek vardır. O, bu haliyle, hattâ bir aksiyon bile değildir. Bir teknikten ibarettir. Diréctiore'a karşı bir ayaklanma tekniği.. Çünkü, sınıfları alt - üst ederek, iktidar temelini değiştirmeyi öngörmez. Onun isyanı ve aksiyonu; endüstriyel gelişmenin bir doktrin açısından güdülen siyasî - iktisadî sonuçlarını meydana getirmek için değildir. Bir nevi ütöpik, mefruz, sosyal eşitlik isteyen Panthéon kulübünü kapatmış olan Directoire idaresine karşıdır.

Bununla beraber Babouvisme, bir ütöpik sosyalizmden ibarettir : Yâni bir felsefî hayalden ibaret kalmıştır. Şöyle ki :

A — Babouvisme, önce, bir sosyalizmdir, Fransız Tarihinin ve siyasî fikirler akımının 170 sene geride kalmış olan ve o zamanki haliyle bile nâtamam gözüken siyasî yönüne karşı, bu ihtilâli tamamlayacak olan bir sosyal yönü de ifade eden bir sosyalizmdir : a) Açlığa ve sefalete karşı oluşu ile; b) İhtilâlin Burjuva yönünün sukûta mecbur ettiği gayrimâlikleri de hayat hakkına kavuşturmak isteği ile; c) Hükümdar mutlakiyetini kıran ve millî hâkimiyeti kuran siyasî devrimi, toprak rejiminde yapılacak bir islâhat ile ve bir sosyal yardımcılık kurmak suretiyle meydana gelecek bir sosyal devrimle tamamlamak isteği ile; d) İhtilâlin mâliklerin hukukunu bütün eşitsizliği ile koruyan mücerret bir eşitliğe karşı, üretimde değil, fakat dağıtımda toprağın meyvelerinden yararlanmada bir müşahhas eşitlik kurmak isteği ile...

B — Fakat Babouvisme ancak ütöpik, iptidaî bir sosyalizmdir. Çünkü, a) Toplum temellerine inip, ona göre sistematik bir iktisadî - sosyal manzumeye gidemeyişi, ancak, açlık, sefalet gibi edebî terimler üzerinde kayışı ile; b) Teşkilâtlı bir proleterya kurup onu mücadeleye sevk etme yerine, mücerret bir fakirler - sefiller zümresini savaşa çağırması ile..

C — Bu ütöpik sosyalizm, maziye dönük kalmaktan kurtulamamış, ilmî anlamda ve aksiyon olarak da, Kömünizme nazaran yetersiz ve nakıs kalmıştır.

Gerçekten, Babouvisme, sonra da, Marx - Lenin zinciri tarafından geliştirilip yerleştirilecek bir mütecanis teze dayanan bir komünizm unsurlarını ihtiva etmemektedir.

a) Ancak, Roma düzeninde bir toprak rejimini ve ziraî hayatı düşünmekten ileri gidememiştir.

b) Endüstrileşmenin iktisadî mahiyetini görememiştir. İstihsal hadisesini kavrayamamıştır. Üretim vasıtalarını bir elde toplayıp, bunları, öteki sınıfları yok etmek üzere bir âlet gibi kullanmağı düşünememiştir.

*
**

Bütün bu açıklamalardan sonra şöyle bir özet mülâhazaya varmamız gerekir : Sosyal muhalefet çizgisi, bir müddet sonra, sosyalizmin rasyonelleşmesi ile renk ve kuvvet kazanacaktır. Henüz ufukta, Marx yoktur. Binaenaleyh, bugünkü anlamı ile bir komünizm yoktur. Babeuf'a kadar gelen ve Babeuf ile kesafet kazanan bir fikir olarak, şu halka vardır : a) Aydınlanmalar çağının aristokratik liberalizmi, siyasî faydacılık akımları tarafından işlenip de, nihayet, ihtilâlin içindeki birçok devrelerden ve kişilerden geçip Montagnard'lar, Girandin'ler, Jacobin'ler ve Thermidorienlerle kurulmuş bulunan «Burjuva nizamını garanti edici modern liberalizm»'in onun «siyasî ve iktisadî liberal doktrini» nin gerçekleştirilip büyütüğü Burjuva Demokrasisini bir sosyal mahiyet ile tamamlamak isteyen, b) ve daha Jacobin'ler ile, sonra kızgınlar ile başlayıp gelişen ve bu itibarla, gene de Fransız İhtilâlinin bir mahsûlü olan ve fakat hem doktrin alanında, hem aksiyon alanında nakıs kalıp sonradan gelişecek olan bir sosyal görüş zincirinin halkası...

Gerçekten, Fransız İhtilâlinde, mücerret hattâ daha doğrusu, teessüs etmiş Burjuvazinin imtiyazları olan hürriyet, eşitlik, mülkiyet kavramlarından kalkıp, bu Burjuva hürriyetleri, eşitlikleri ve mülkiyetindeki unsurları haksız, gayriâdil, fakirler ve yoksullar aleyhine bulup, onları bir sosyal mahiyete doğru geliştirmek isteyen, bu mânasiyle halkçı olan ve bazı değişmeler teklif edip isteyen bir sosyal yön de vardır.

İşte şimdiye kadar olan akımlar ve onları temsil edenler gibi Babouvisme veya Babeuf, bu yönde bir halkadan ibarettir.

Fransız İhtilâlinden sonra, iktisadî gelişme pek çok artacak; binenaaleyh ihtilâlin kızgınlar ve Babouvisme tarafından ifade edilen sosyal muhalefetlere ve tenkitlere rağmen genel olarak siyasî ve iktisadî liberalizm içinde kurduğu Burjuva Demokrasisi içinde vâki iktisadî gelişme, daha büyük ve kesin sınıf farkları yaratacaktır. Bu sebeple de, Fransız İhtilâlinden sonra, bir yandan, gelişen Burjuvazinin ve onun iktisadî menfaatlerinin savunucusu liberal fikirler terakki kaydederken; öte yandan da, bu iktisadî gelişmenin yarattığı ileri dereceli sınıf farklarına, bu sefer, mütecanis bir fikir demeti halinde bir isyan da terakki kaydedecektir. Ve bu sefer, ütopik ve nâkıs bir sosyalizm değil, modern Marxist- -Komünist- görüş şekil alacaktır. Binaenaleyh asıl Babouvisme'le kapanan bu devreden sonradır ki Fransız İhtilâlinin yarattığı «Burjuva temele ve onun mülkiyetlerini himayeye ve muhafazaya matuf Burjuva Demokrasisi» ne ve onun adaletsizliklerine ve eşitsizliklerine direnen görüşler, sistematik bir mahiyet kazanacak ve şu merhalelerden geçecektir. Babeuf'ten sonra sosyalizm Babeuf'ten etki almağa ihtiyaç görmeden; önce; Owen ile, Devletçi - Kooperatifçi - ziraî alanda müşterek mülkiyetçi eşitçi olmağa doğru gelişmiştir. Saint - Simon ile artık üretimi doğru yönelebilmıştır; **Üretimin teknokratik bir rejim altında geliştirilmesi** fikrine varabilmiştir. Bu sosyalizm Fourier ile kapitalist sistemi daha sistematik bir tenkide tâbi tutabilmiş; pek gelişen ticaret hayatının ve devriminin tehdit ettiği zanaatkâr, küçük **Burjuva, proleter sınıfların menfaatlerini vuzuha kavuşturmuştur.** Proudhon ile özel mülkiyete olan görüşünü, pek hasmâne seviyeye çıkarmış **onu kapitalist sınıfın bir hırsızlığı** saymıştır.

Bu arada Sosyalizm, Gobet, Buchez, Pierre Leroux, Louis Blanc, Blanqui ile demokrasiye itimat eder hâle gelmiştir. Cobet, bir siyasî ve sosyal sistem kurar ki, onun içinde insana eğitim ve iş sağlanarak haysiyetine ve gelişmesine hizmet edilir. Bu sistemin adı da, demokrasidir. Ona göre **eşitlik ve kardeşlik kavramları, tabiatıyla malların iştirâkine yol açar.** Demokrasi komüneteye münce olur. Böyle bir kömünite de, sanayici ve tüccar büyük bir millette olabilir.

Buchez sosyalizm ile Hıristiyanlığı birleştirmiştir : Fransız İhtilâli, medeniyetin en ileri gitmiş sonuçlarından birisidir. Modern medeniyet ise, tamamiyle İncil'den çıkmıştır. **Ücret sistemi bertaraf edilmelidir, iş ona göre organize edilmelidir.** (Buchez Millî Meclis Başkanlığına kadar yükselmiştir.)

Pierre Leroux da, sosyalizmi Fransız İhtilâline bağlar. Proleteryanın Burjuvazi ile olan savaşını; **çalışma araçlarına sahip olmayanların, bunlara sahip olanlarla savaşı** olarak gösterir o da dine bağlanır, umanist bir doktrin kurmağa uğraşır.

Louis Blanc : **Rekabeti kaldırarak serbest işbirliği ve kardeşçe iştirâk esaslarına** dayalı bir iş reformu plânı ileri sürmüştür. **Çalışma âletleri işçiye aittir.** Fakat işçinin bundan yararlanması için moral terbiye alması gerekir. İşçi «sosyal atelyeler» de çalışıp moral eğitim alır. Bu sosyal atelyeler, bir müddet sonra **ekonominin tümünü kapsayacaktır.** Böyle bir iş teşkilâtı, **insanın insan tarafından sömürülmesinin ilgası** olacaktır.

Blanquij bir aksiyon ve isyan adamı olarak, bir siyasal ve sosyal revolüsyonu öngörür. Sömürenler ile sömürülenler arasındaki savaşın sonunda, bu revolüsyon ile, işçiler kurtulacak, sömürme rejimi sona erecektir. İşçiler, kapitalin zulmünden kurtulacaktır : Blanqui'ye göre «çorbayı yapan içmelidir.»

Buraya kadar bilinen fikirlerden anlaşılmaktadır ki; aydınlıklar çağı, Aristokratik liberalizm ile faydacılık akımları içinde, hürriyeti, sosyal eşitliği, mülkiyeti savunan bir Burjuva Demokrasisine yol açmıştır. Fakat, gene bu süre içinde, bazı fikir akımları da, demokrasinin temel ilkeleri üzerinde bir sosyal fikir sentezi aramıştır. Demokrasiyi, bir isyan teması üzerine dayatmışlardır. Bir yandan bu isyan teması; Amerikan ve Fransız İhtilâlleriyle ferdiyetçilik, kişi hürriyeti, burjuvacı eşitlik, mülkiyet, millî hâkimiyet faraziyeleri üzerine dayalı bir siyaseten ve iktisaden liberal demokrasi, bir Burjuva Demokrasisi kurarken; öte yandan da ütöpik bir akım, gene ihtilâlden önceki bu sürede ve sonra bizzat ihtilâl içinde gelişerek siyasal eşitlikten sosyal eşitliğe doğru giden sosyal fikirler de ileri sürmüştür. Zaman ile bu sosyal fikirler gelişmiş, mülkiyete önce bir tenkit, sonra bir saldırı halinde modern sosyalizme daha yakın bir niteliğe yaklaşmıştır. Öyle ki, artık, siyasal ve ekonomsal fikirler, isyancı düşüncenin ütöpik kalıplarından kurtulmuştur. Önce, bir yandan toplumsal reformculuk esasında bir sosyalizm şekillenmiş, öte yandan da, bu sosyalizmin demokratik temeller üzerinde kalmasına gayret edilmiştir. Fakat, mevcut ücret sisteminin kötülüğü çalışanların çalışma araçlarına sahip olmamasından doğan sömürülmenin kötülüğü de gittikçe daha aydınlık olarak müşahade edilmiştir. Bu sebeple, işçileri sömürülmekten kurtaracak siyasal ve sosyal revolüsyon ihtiyacı duyulmuştur.

Bu gelişim çizgisini bir cümle ile şöyle özetlemek mümkündür: Aydınlıklar çağı ve onun vardığı aydın despotizmi; Soyut hürriyet - sosyal eşitsizlik - dokunulmaz mülkiyet ilkeleri üzerinde bir Burjuva Demokrasisi yolunu açarken ve Amerikan ve Fransız İhtilâlleri de, bu siyaseten ve iktisaden liberal Burjuva Demokrasisini kurarken bu fikirlere ve ihtilâlin liberal yönüne bir sosyal muhalefet de ortaya çıkmış ve o da sefalet ve haksızlıklara karşılık içinde bir sosyalizm inşasına yol açmıştır. Bu sosyalizm, Babeuf'de, ancak, ziraat mahsullerinden yararlanma eşitliğine varabilmiş ve proleter menfaatleri üzerinde bir vuzuha kavuşmamış iken, sonraları, çalışma araçlarına sahip olmayan proleter kavramına kadar ulaşmış, bütün malların iştirâki görüşüne ve sömürülmenin ligasına kadar gelişmiştir.

Nihayet, sosyalizm Marx ile, 1848 lerden itibaren kendini tam idrâk etmiştir. Bir başka deyimle; sosyalizm, Marx'a gelinceye kadar; müşterek mülkiyet, malların iştirâki, proleter sınıfın menfaatlerinin tayini, özel mülkiyetin bir hırsızlık olduğu, işçilerin birbiriyle birleşmesi ve iştirâk halinde çalışması, çalışma âletlerinin işçiye ait olması, ancak böyle bir iş düzeni içindedir ki, insanın insan tarafından sömürülmesinin son bulacağı, bu düzenin de, sömürenlerle, sömürülenler arasındaki bir savaş sonunda kurulacağı düşünceleri ortaya çıkmıştır. Bu noktaya Babeuf aşılarak gelinmiştir. Fransız İhtilâlinden sonra, Marx'a gelinceye kadar olan ve Babeuf'e yakın bir devrede bile, sosyalizmin gelişmesinde Babeuf'ün etkisi olmamıştır. Çünkü, bu devrede, artık, Marx'a doğru gelinmektedir. İhtilâlin, Burjuva Demokrasisine olan sosyal muhalefet safhası ve onun içinde üretim olayı ile meşgul olamamış olan Babeuf, aşılmaktadır: Burjuva Demokrasisine ve onun muhafazacı karakterine karşı olan ütöpik muhalefetten kurtulunmakta; sanayi alanında proleterya, onun kapital tarafından sömürülmesi, iş ve üretim araçlarının ona ait olduğu ve onun tarafından kullanılması gerektiği fikirleri ile bir komünizme doğru inkişaf edilmektedir. Çünkü, Babeuf, pek romantik, pek ütöpik bir seviyede telâkki edilerek, modern Marxist - Komünist telâkkiyi ve hareketi inşada pek yetersiz kalmaktadır. Üretim olayına yaklaşmamış olan bu romantik, ütöpik-yetersiz safhayı bizim Anayasa sistemimizin yasakladığı bugünün Marxist - Komünist sosyalizmi sayarak teorimetmek, tarihin sonraki mahsullerini ve bundan doğan sorumluluğu o mahsulü idrâk etmemiş önceki safhalarına atıf ve isnat ederek anakronizme düşmek olur.

Sosyalizm, 1848 lere, böylece, Babuef veya Babouvizmden pek ileri giderek gelmiştir. Fakat, burada da kalmamıştır. Bizim Anayasa sistemimizin asıl yasakladığı Marxiste - Komünizme, gerçek Komünizme doğru inkişaf etmiştir. Bu gelişmesini yaparken de, geniş ölçüde 1848 lerin ilme verdiği öneme ve aynı zamanda gene 1848 lerde hasıl olmuş bulunan halka inanma fikrine dayanmıştır. Gerçekten, 1848 lerde, modern sosyetenin bütün problemlerinin ilim ve teknik tarafından çözüleceği hakkında bir fikir hasıl olmuştu. Aynı zamanda, halk kavramı da önem kazanmıştı. Sosyetenin; bir bölümü çalışma araçlarına, toprağa, fabrikalara, evlere, sermayeye sahip olan, bir bölümü de hiç birşeye sahip olmayan, ancak, birinci bölüm için çalışan kitlelerden kurulu olduğu ve buna bir sevgi göstermek gerektiği fikri hasıl olmuştur. İşte böylece sosyalizm, sınıf tezadı ve ilme güven espirisi içinde Marx ile, ilmî bir yön kazanmıştır. Şöyle ki:

Marx önce, **sosyal işsizlikler** müşahade etmiştir. Fakat ona göre, bir reform ile devlet bunları çözebilir. Devletteki bir reform da sosyetedeki bir reformu getirir. Fakat sonradan anlamıştır ki, devlet bunu yapamaz. **Çünkü, devlet sosyetenin mahsulüdür, o da istihsal sistemine tâbidir. Hem siyasi hem sosyal bir reform gerekir. Bu da ancak proleterya tarafından yapılabilir.** Reformculuk ve devlet sosyalizmi terk edilmelidir. Eskilerin ileri sürdüğü ütöpik komünizm de terk edilmelidir. Çünkü, bu bir komünizm değildir.

Böylece, Marx, moral, ütöpik komünizmi, bunu Fransa'da, İngiltere'de, Almanya'da savunanları — meselâ Weillist İşçi Partisini kurmuş olan Lassalle'in devletçi millî komünizmine de savaş açmıştır. Kendisini, proleteryanın ihtilâlcî hareketlerinin nazârî ve tatbikî gereklerine hasretmiştir. Bu sebeple, sosyalizmi Komünizme pek götürmüş bulunan Proudhan ve Bakounine'lere bile karşıdır. Sağlam bir temele oturabilmek için siyasi vakıaların tahliline de girişmektedir ve bu yol ile, Engels ile birlikte, politika ve politika tezahürlerine sıkı bir tenkit getirmektedir. Bu cümleden olmak üzere, siyaset, devlet, devlet reformları ve hattâ işçi istihsal kooperatiflerine devletin mali ve siyasi yardımı esasında olan Lassalle'in devlet sosyalizmi bile, bu tenkitten kurtulamamıştır. Çünkü, Engels ve Marx'a göre mevcut durum içinde **siyaset ve siyasi hayat, siyasi hayatın tezahürleri, aslında bir sınıfın — kapitalist sınıfın — hâkimiyet fenomeninin kristalize olmasından başka birşey olmamakta devam etmektedirler. Devlet, kapitalist sosyetenin resmi mümessilî olmakta devam etmektedir.**

Marx ve Engels, antipolitik tenkitlerinden sonra — ki, onların Komünizminden önceki yâni gerçek olan ve bir sistem dahilinde kurdukları komünizmden önceki sosyalizm akımlarında bu tenkitler yoktur; olamamıştır —. Tarihi ve insanın halihazır mevcudiyetini ve geleceğini açıklayan düşüncelerini, yâni komünizmi inşaya geçmişlerdir.

Buna göre: İnsanı imâl eden tabiattır. İnsan da tabiat tarafından tatmin edilen bir ihtiyaçlar sistemidir. İhtiyaç, toplum ve tarihin temelidir. İnsan, tabiattan «alet» leri yaratır, çıkarır. Bu aletler, kendi varlığında tecessüt eder. Böylece âlet, insan ile tabiat arasında bir mutavassıt olur. İnsan bu mutavassıt ile çalışır. İş, insanı ve sosyeteyi yaratır, doğurur. İş, insanın tabiatla, diğer insanla irtibatını kurar. Böylece, tarih, insanın, insan varlığının iş tarafından yaratılmasından ibaret kalır. İnsanın, ihtiyaçlarının tatmini için mal istihsalı ile tarih başlar ve bu yolda devam eder. İlk ihtiyaçların tatmini, diğerlerini doğurur. Onlar da yeni âletlerin ve mübadele münasebetlerinin meydana gelmesine sebep olur. Böylece, sosyal münasebetler de zenginleşir, artar. Bu sosyal münasebetler, sosyal istihsal tarzına göre değişir de... Böylelikle, sosyal münasebetlerle, istihsal kuvvetleri arasında bir karşılıklı faaliyetler ceryan eder: İstihsal kuvvetleri sosyal münasebetleri tâyin eder. Sosyal münasebetler de ihtiyaçları ve bu ihtiyaçları tatmin edecek yeni araçları doğurur: **İstihsalci kuvvetlerin belli seviyesi, özel mülkiyet denen bir sosyal münasebet tarzını meydana getirmiştir.** Bu özel mülkiyet tarzı da, istihsal araçlarının bir yeni gelişmesi için gerekli şartları bir araya getirmiştir. Esaslı tarihi vakıa olarak şuur yoktur. İnsanın tabii varlığının üstünde, önceden beri mükemmel olan, saf bir şuur yoktur. Şuur, tarihi olarak, insanın tabiiğine bağlıdır. Şuur, insanla beraber, insanın dili, sosyal münasebetleri ile birlikte gelişir. (Bu, tarihi maddeciliği teşkil eder.) Bunların temeli üzerinde kurulmuş sosyal münasebetlerden ibaret olan **istihsal tarzı veya Marx'ın alt yapı dediği hususu; şuurun sosyal formasyonu denen müesseseleri, moral değerleri, ideolojileri yâni üst yapı denen hususu yaratır, tâyin eder.** (Bu da tarihi maddecilikten sızan determinizmi meydana getirir). Bu, bir mekanik determinizm değildir. İnsanlar, hayatlarını kendileri yaparlar. Fakat, bizzat kendilerinin serbestçe seçtikleri şartlar içinde yapmazlar. Hiç olmazsa kısmen kendi yaratmadıkları şartlara çarparak bunlar içinde yapmağa uğraşırlar. Binaenaleyh, insan hürdür. Fakat bu şartlı bir hürriyettir. Şuur da, tarihin gelişmesinde aktif bir unsurdur. Fakat, bu gelişme şuurda bizzat mevcut değildir. İhtilâllerin olması için şuur zarurîdir. Fakat sadece ihtilâlin maddî

şartları yerine geldikten sonra şuur zaruridir. Yâni, önce istihsalci kuvvetlerin bir yeni gelişmesi ile, eski istihsal sistemi üzerinde kurulmuş olan sosyal münasebetler arasında bir tezdad olacak, bu suretle ihtilâl şartları yerine gelmiş olacak, ondan sonra şuurun rolü olacaktır. İnsanlık, ancak çözebileceği görevleri, meseleleri yüklenir. Görev, mesele, çözümünün maddî şartları meydana gelmeden ortaya çıkmaz.

İstihsal vasıtalarının özele tahsisi, bir iş bölümünü istilzam etmiştir. Üstün fonksiyonların sahipleri, istihsal vasıtaları ve mülkiyeti zaptederler. Bu mülkiyet ve istihsal vasıtaları da, onu eline geçirmişleri, kumanda mevkiine getirir ve bu mülkiyet ve istihsal vasıtalarına malik olmayanlar da, kumanda mevkiinden dışarda kalırlar. Böylece de sosyal sınıflar ortaya çıkar. Tarih de bu sınıfların savaşından ibaret kalmıştır. Şimdi, bu tarihe bir gaye tanınmıştır: Sınıfların bu savaşını tasfiye etmek... Bu savaş kalkacaktır. İnsanlığın maddî ve manevî kazançları kaybolmaksızın sona erecektir.

Kapitalist iktisat safhasında ve devresinde, gerçek iki sınıf vardır: Burjuvazi ve Proleterya. Tabiî feodal asalet, köylüler, orta sınıflar ve zanaatkârlar, alt - proleterler de vardır. Fakat bunlarda sınıf şuurunu yoktur. Bu iki sınıftan da, önce burjuvazi meydana gelmiştir. Eski Dünya ve eski sosyal münasebetlerden çıkmıştır ve zamanına göre revolüsyoner bir rol oynamıştır. Onun yarattığı şartlar içinde de proleterya, sınıf olarak doğmuş ve sınıf şuuruna varmıştır. Şimdi, **revolüsyoner rolü oynamak da ona düşmüştür.**

Burjuvazi, bazı büyük değişikliklerin mahsulü, aynı zamanda bunlardan faydalananandır. Bu sınıf, büyük deniz nakliyatının sayesinde, sınırlı coğrafî ufukların kalkmasından, ticaretin son derece gelişmesinden, sınaî iş bölümünün istihsal tarzları üzerine koyduğu teknolojik ve müessesesevî sınırların kalkmasından, korporatif mevzuatın kalkmasından meydana gelmiştir. Gücü ile bütün dünyayı doldurmuştur. **İstihsal vasıtalarının sahibi ve hakimidir. Bu sebeple hakim sınıf olmuştur ve modern temsilî devlette siyasi iktidarı bir tekel halinde gasbetmiştir.** İktisadî hayat üzerindeki hâkimiyeti sonsuzdur. Bu Burjuva siyasî hâkimiyeti sosyal münasebetlerin, bundan böyle para denen bir vakıa üzerine dayanmasından gelir.

Proleterya da Burjuvazinin bir nevi tersidir. Proleterya da, Burjuvazi gibi, istihsalci kuvvetlerin gelişmesinden ve istihsal ile ticareti frenleyen bütün sınırların gerilemesinden çıkmıştır. Prole-

terya da, Burjuvazi gibi bir üniversal vokasyona sahiptir. Fakat, bu sefer bu vokasyon olumsuzdur : Sefaletin, malik olmayanların, bir varlığı bulunmayanların üniversalitesi, dünyayı kaplamışlığı...

Marx'a göre, kapitalist rejimin bir kanunu vardır : Proleter, ancak çalışması ile sermayeyi arttırdıkça kendi varlığını sürdürmek için iş bulabilir. **O, makinenin bir parçası haline gelmiştir, bir iş aleti, bir istihsal vasıtası olmuştur.** Şahsiyetinden sıyrılmıştır. Bundan, bir siyasal sonuç da doğmuştur : **Proleterya, zâti itibariyle hükmedilen bir sınıftan ibarettir.** Proleterya, önceleri, şuuruna sahip olamamıştır. Bundan ötürü de, Burjuvazinin siyasî amaçları uğruna, Burjuvazinin düşmanlarına karşı savaşmıştır. 1789 - 1794 lerde, bu, böyle olmuştur. Proleterya, 1848 lerde de, gene Burjuvazinin amaçlarını gerçekleştirmek için savaşmıştır. O, kendine mahsus savaşı, kendi menfaatlerinin şuuruna erince yapacaktır. İşçinin savunma teşkilâtları gittikçe genişlemektedir. Bu teşkilâtlar, baskılarını da artırmaktadır. Böylece, artan ve genişleyen bir sendikal hareket olmaktadır. Bu sendikal hareket bir sınıf mücadelesi yaratmaktadır. Bu mücadele, her sınıf mücadelesi gibi, siyasî bir hareket teşkil etmektedir. Proleteryanın, sınıf olarak hareket ettiği andan beri, bu hareketi, siyasî mahiyettedir. Parti sıfatı ile yapılmış bir harekettir. Proleterya, dediğimiz gibi, önce, Burjuvazinin menfaati olarak savaşmıştır. Bu savaş, eski feodaliteye, köylülere, yabancı Burjuvalara, karşı kendi Burjuvazisiyle birlikte yapılmıştır. Öte yandan da, Burjuvazi, onun üzerindeki siyasî baskısını ve hâkimiyetini arttırmıştır. Burjuvazi, bunu, orta sınıfları ve köylüyü kullanarak yapmıştır. Ayrıca proleterya üzerindeki hakimiyetini kuvvetlendirmek için, bizzat proleteryanın içinde bir işsizlik ihtiyacı da teşkil etmiştir. Böylece, proleterya herşeyinden yoksun kalmıştır : Ne mülkiyeti, ne kişiliği, ne kanunları, ne morali, ne dini, ne vatani kalmamıştır. Hepsi, Burjuva tarafından gasbedilmiştir. Bu durum, proleteryaya bir ihtilâlcî misyon vermiştir. Bu ihtilâl, istisnaî bir mahiyettedir. Çünkü bütün sosyal sınıfların ilgasını öngörür. Çünkü, zaten, proleterya gittikçe çoğalıp, bütün sosyal sınıfları emecek ve kendisi bile, bir özel sosyal sınıf karakterini yitirecektir ve nihayet, hâkim Burjuva da, gittikçe, ona, sosyal varlığın bir parçası olması imkânını veren vasıtaları kısararak, onu müstakil bir sınıf olmaktan çıkarmağa meyledecektir. İşte bu durum, proleteryayı, topyekûn ihtilâle sevkeder ve artık, sınıflar ve sınıf tezatları da ortadan kalkar. Bütün istihsal, ortak kişilerin, birbiriyile birleşmiş kişilerin ellerinde toplanır. O zaman, amme iktidarı, siyasal mahiyetini kaybeder — amme iktidarı, diğer sınıfları hük-

mü altında tutmak için, ezmek için bir sınıfın organize iktidarından ibaret idi ki, buna da siyasal iktidar denirdi — şimdi bu amme iktidarı, siyasal mahiyetini, yâni bir sınıfın diğer sınıfları ezme vasıtası olma mahiyetini kaybedecektir. Ortada siyasal mahiyeti olmayan bir toplum, bir association kalacaktır. Fakat tam komünizm safhasına geçmek için, bu toplum içinde, bizatihî siyasi değil, proleteryanın aktif siyaseti gene de olacaktır. Çünkü kapitalizmden komünizme hemen geçilemeyecektir. Proleteryanın, topyekûn ihtilâl ile iktidarı alışından itibaren, eski toplumun bütün izlerini silmek ve rakipleri tasfiye için, geçici bir süre, bir despotik diktatür icrası gerekir.

Bu proleterya diktatörlüğünün mahiyeti, müddeti, şekli, belli değildir. Kesin olarak belli olan şudur : İhtilâl evvelden beri mevcut istihsal münasebetleri ile şiddetli bir tezat haline giren istihsalci kuvvetlerin belli bir andaki gelişmesinin neticesidir ve istihsalci kuvvetler ile, mevcut istihsal münasebetleri arasında bu tezat meydana gelecektir ve ihtilâl de olacaktır. Fakat proleteryanın ihtilâl saatini beklememesi lâzımdır. (Marxisme voluntarisme olmadığı gibi, bir mécanisme de değildir.) Bir proleterya savaşı kaçınılmazdır. Ama, proleterya, bu savaşta hedeflerini şaşırabilir. Kendisinin gerçek ihtilâli olmayan bir siyasî ihtilâl olmağa kayabilir. Proleterya, er - geç, kendi gerçek amaçları için savaşa girecektir. Gerçek sosyal ihtilâlden kaçınmakla veya onu bekletmekle, neden gecikmeli ? Hele, savaşta, proleteryanın kaybedecek hiç birşeyi olmadığına göre... Daima şu şarta uymak lâzımdır : Proleteryanın savaşı, daima, evrensel bir ihtilâli amaç edinen bir sınıf savaşı olarak yürütülmelidir. Bunun için de, savaş hareketi teşkilâtları kurulmalıdır. Proleterlerin sınıf şuurunu kuvvetlendirecek, devleti zayıflatacak kapitalizm tezadlarını şiddetlendirecek hareketlere yol açmalıdır.

Proleterya, bu hareketlerinde ve savaşında, bir siyasal parti veya organizasyon tarafından güdülmeli ve sevk edilmelidir. Bu parti veya organizasyonun, kusursuz bir bilimsel doktrini olmalıdır. Gerektiği müddetçe de, Burjuva demokrasisi metodlarını kullanmalıdır. Bu arada, birbirinden ayrı ve olgunlaşmamış tedhiş ve isyanlar yararsızdır.

Buraya kadar söylenenleri, şöyle bir karşılaştırma içinde özetlemek istersek şu tablo çıkar : Aydınliklar çağı; aristokratik bir hürriyetçilik ile bir Burjuva düzeni kurmağa yönelmiştir. Bu Burjuva düzeni; tabii haklar, tabii hürriyetler konsepsiyonlarını ortaya

çıkarmış, bunlardan, bir liberal iktisat konsepsiyonuna da ulaşarak, bütün bunları kendine bir temel de yapmıştır. Bu suretle, siyasal eşitlik, ferdiyetçilik, tekelci mülkiyet, bu mülk sahibinin hürriyeti ve siyasal düzeni, bunlar amme otoriteleri tarafından ihlâl edildiği zaman isyan hakkı görüşlerine dayalı Amerikan ve Fransız liberal Burjuva demokrasileri kurulmuştur.

Fakat aydınlıklar çağı, sinesinde, aynızamanda, bu Burjuva konsepsiyonlarına ve onun kuracağı ve sonunda kurduğu liberal demokrasie bir sosyal muhalefeti de geliştirmiştir : Bu sosyal muhalefet, önce, ileri sürülmüş bulunan siyasal eşitliğin gideremediği eşitsizlik ve bunun vardığı sefalet ve haksızlıklar müşahade etmekle işe başlamış; eşitsizliği ve mülkiyeti tenkit ederek, onun vardığı sefalet ve haksızlıklara karşı gelmiştir. Eşitsizliği tahrip etmenin, sefalet ve haksızlıkları kaldırmanın yollarını aramıştır. Bu yolu, önceleri, dar ve sınırlı mülkiyette (Rousseau) bir milli yardımlaşma sistemi koymada (Morelli) görmüştür. Bu sosyal muhalefet, bir yandan, gene aynı aydınlıklar çağı Amerikan ve Fransız İhtilâlleri ile liberal Burjuva demokrasisini kurmakta iken; öte yandan da daha açık bir sosyal muhteveya yükselmiştir. Öyle ki, bizzat ihtilâl içinde bir sosyal haklar konsepsiyonuna (Jacobin'ler); siyasal ihtilâlin sosyal ihtilâl ile tamamlanması gereğine ulaşmış; sefalet ve haksızlıkları kaldırmanın yolları içine de bir sosyal dayanışmayı ve toprak mahsullerinden yararlanmada eşitlik prensibini koymuştur. (Babeuf). Bu sosyal muhalefet akımı burada da kalmamış, ihtilâllerin getirdiği ütöpik fikirlerle başlamış bulunan sosyalizmi, toplumsal reformculuk esasında rasyonelleştirmiştir. Sefalet ve açlığa karşı gelmenin yolunu, daha da geliştirmiştir : ziraî alanda iştirâk ve eşitlik (Owen); üretimin teknokratik bir rejim altında geliştirilmesi (Saint - Simon); ziraat hayatının ötesinde zanatkâr, proleter ve küçük Burjuva sınıflarının da müşahadesi (Fourrier) safhalarından sonra, mülkiyetin tenkidi, daha da şiddet kazanmıştır : Özel mülkiyeti hırsızlık sayma derekesine kadar çıkılmıştır. (Proudhon). Bu noktada, sosyalizm, bir demokrasi idée'sine dayanma ihtiyacını da duymuş ve bu noktada bir sentez aramıştır : Hem mallarda iştirâk fikri kuvvetlendirilmiştir, hem de komünötenin demokratik bir esas içinde kalması aranmıştır. (Cabet). Çalışma araçlarına sahipliğin önemi kavranmış (Pierre Leroux), gerçek sahibin işçi olduğu (Louis Blanc) ileri sürülmüş, buna sahip olmayanların sömürülmekten kurtulmasının yolu olarak bir siyasî ve sosyal revolüsyon gösterilmiştir (Blanqui). Bu suretle ihtilâllerin kurduğu püriten ferdiyetçilik, soyut kişi hürriyeti ve hakkı, mülk

sahibinin tekeli halindeki dokunulmaz mülkiyeti kavramına, dayalı ve bunlara sahip olanların devleti anlamındaki liberal Burjuva demokrasisine karşı bizzat bu ihtilâller içinde yükselmiş bulunan ve boyuna gelişmiş bulunan sosyal muhalefet akımı; Jacobin'lerden Kızgınlardan, Babouvisme'lerden sonra, reformculuk anlamında bir sosyalizm rengi kazanmıştır. Bu renk içinde de, «işçilerin sömürülmesinin bir siyasî ve sosyal ihtilâl» ile mümkün olacağı fikrine kadar gelişmiştir.

Fakat bu sosyal muhalefet akımı, ancak, Marx - Engels halkasından geçtikten sonradır ki, modern sosyalizm tablosunun ihtilâlcî yönü tamamlanmış hale gelmiştir, denebilir. Çünkü, liberal Burjuva ihtilâline olan sosyal muhalefet akımı, ancak Marx - Engels halkasıyledir ki sosyal eşitsizlikleri tasfiye için zarurî olan yeni sosyal ve siyasal reformun, «proleteryanın, bir sınıf savaşı sonunda, topyekûn bir ihtilâl ile iktidarı ele alarak uygulayacağı bir proleterya diktatörlüğü içinde mümkün olacağı» nı ileri sürerek, son anlamını kazanabilmiştir. Buna göre de, denebilir ki, ihtilâlin liberal Burjuva yönüne olan sosyal muhalefet akımı, Marx - Engels halkasına gelinceye kadar, ütopyiden kurtulup, rasyonelleşmeğe doğru nihayet bir cehit olmakta devam etmiştir; ve fakat, ancak, bu halka iledir ki kendisinin ileri sürüdüğü rasyonelleşme safhası tamamlanmıştır :

i — Toplumda istihsal kuvvetlerinin mevcut durumundan sınıfların ve sınıf tezadlarının doğduğunu; (istihsal araçlarına sahip olanlarla, olmayan sınıflar kavramı).

ii — Bu sınıf tezadları içinde sosyal eşitsizliklerin mevcut olduğunu; (istihsal araçlarına sahip olanların herşeye sahip olup, ötekilerin olmayışı kavramı).

iii — Sınıfların — bütün tezadları ve bu tezadlardan gelen eşitsizlikleri ile birlikte — ortadan kalkması için proleteryanın, şuurlu bir sınıf savaşı gütmesi gerektiğini;

iv — Ve nihayet proleteryanın, bu sınıf savaşı içinde olgunlaşarak bir «topyekûn ihtilâl» ile iktidarı ele alması ve bütün istihsal araçlarını ve mülkiyeti bu sefer kendi inhisarına alması gerektiğini;

v — Ve bir proleterya diktatörlüğü şekli altında amme iktidarını kullanarak Burjuvaziyi bütün müesseseleriyle tahrip etmesi gerektiğini ileri sürerek, ihtilâlden beri mevcut olan «sosyal muhalefeti» tam bir komünizm haline getirmiştir. Binaenaleyh, artık Komünizm denince, onun son anlamını anlamak gerekir. Bu mo-

dern anlamın da neden ibaret olduğunu kavramak için, ilk önce yukarıki satırlarda gösterilen bu hükümleri incelemek gerekir. Bu hükümlerden sonra bir safha gelecek ve onda, sosyal muhalefet akımının Marx - Engels ile kazandığı mahiyet bazı tamamlamalara, revizyonlara ve atmalara uğrayacaktır; aynı zamanda da, bazı revolüsyoner hareketlerle de tecrübe kazanacaktır.

III

1848 - 1917 Arası ve Sosyal Muhalefetin Gelişmeleri

Avrupa'da 1848'e kadar : bir yandan liberalizm - gelenekçilik- önce ihtilâlcî olan sonra liberal renge bürünen milliyetçilik akımları gelişirken; bir yandan da önce toplumsal reformculuk anlamında olan, sonra demokratik bir espiyiye dayanmak isteyen sosyalizm gelişmiş ve nihayet bu sosyalizm, Marx - Engels halkasıyla, kesin uç noktasını idrâk etmişti.

Şimdi de 1848 ile 1917 arasında; gene bir yandan bir siyasî pozitivizm içinde bu liberalizm - gelenekçilik - milliyetçilik gelişip bir emperyalizme varırken, öte yandan da, sosyalizm, bazı revolüsyoner halkalardan geçerek, sonunda Marxisme'de bazı islâhlara uğrayacaktır. Bu suretle, sosyal muhalefet, Marxisme'de bazı tamamlamalar, revizyonlar, atmalar ile, XX nci yüzyılın Marxisme - Lenisme çizgisine ulaşacaktır. (Bu arada, sosyalizm, İngiltere'de, Fabien'lerle, kendisine özge bir mahiyet de kazanacaktır). Şöyle ki :

I — XIX ncu Yüzyılın İkinci Yarısında Ortam ve Liberal Siyasî Fikirler.

XIX ncu Yüzyılın ikinci yarısı, bir savaşlar çağıdır adetâ... Hattâ 1914 de kadar da sürmüştür. Bu arada, sanayi ihtilâli de gelişmiş ve Avrupa'nın yüzünü değiştirmiştir. Proleterya teşkilâtlanmış, kuvvetinin şuuruna ermiş, bu yüzden sınıflar savaşı da yoğunlaşmıştır. Fakat bütün fikirler ve hamleler kendilerini, hep, «bilim» e dayatmışlardır. Siyasî fikirler, bir «bilim» ortamı içinde şekillenmeğe başlamıştır, «bilim» adına bazı gerçekler ileri sürmeğe başlamışlardır : Liberalizm de, yeni gelenekçilik de, milliyetçilik de ve Marx da, bilime dayanmışlardır. Siyaset de, pozitivist bir temel kazanmıştır. Bilim ile siyaset arasında büyük münasebetler görülmüştür.

Bu ortam içinde, liberalizm, siyasî nizam içinde, genel seçim,

şirket ve dernek kurma gibi bazı haklar ileri sürmüş, milletlerarası rekabetin gelişmesi ve sanayiın geleceği üzerinde durmuştur. ,

Gelenekçilik, bir yeni gelenekçilik hâlini almıştır : duyguların, düşüncelerin, beşerî ruh hallerinin kendi kanunlarına ve illetlerine tâbi olduğunu ileri sürerek bir determinizmde karar kılmıştır. (Taine ile).

Milliyetçilik, bir millete kuvveti hakkında bir şuur verme teşebbüsü sayılmıştır. Bunun için enerji lâzımdır. Bu enerji de, millî mâziden, topraktan ve ölülerden gelir, yâni mirastan (Barrès). Fakat milliyetçilik telâkkisi, Maurras ile, gelenekçi, mirasçı, anti-parlmanter, adem-i merkeziyetçi bir monarşiye dayatılmıştır. Milliyetçilik, Almanya'ya da sirayet edince; Alman ırkının üstünlüğü ve bütün dünyanın işlerini yürütme, vahşi barbar memleketleri medenîleştirme görevi, yayılma politikası zarureti, Töton nizamının devamı olan Prusya geleneği ve askerî büyüklüğü ile mukaddes imperatorluk perestiji ve savaşçı ve tüccar Hanse'in hatıralarını birleştiren tarih mirası, jeopolitik zaruretler, savaş heyecanı esaslarına dayanmıştır ve panjermanizm hâlini almıştır.

Almanya ile milliyetçilik, böylece, panjermanizme ulaşırken, İngilterede de muhafazacılıktan, Kolonyal İmparatorluğu yükselmek için herşeyin yapılması anlamındaki emperyalizme gidilmiştir. Bu emperyalizm de, bir yandan nüfusu, Almanya'ya, Birleşik Amerika'ya, Rusya'ya nazaran az olan İngiltere'ye Pazarlar bulma anlamındaki bir ütöpik mahiyet alırken, bir yandan da, dünyanın karanlık bölgelerine ışık ve medeniyet götürmek Asya ve Afrika'nın ruhunu, Avrupa'nın moral düşünceleri ve inançları ile uyarmak görevi ile izah edilmiştir.

Sanayiın ve ekonominin sür'atle geliştiği bir ortam içinde, Amerika'da da milliyetçilik, İngiltere'deki gibi, emperyalizme ulaşmıştır : Amerikan milliyetçiliği, bir savaş sonunda da olsa Kuzey ve Güney'in birleşmesine yol açmıştır önce..

Bu olaydan sonra Amerikan ekonomisi, sür'atle gelişmiştir. Gücü artan endüstrileşme hareketi, İngiltere'deki gibi, Anglo-Saxon ırkının üstünlüğü esasına dayanarak emperyalizme varmıştır : Dünyada, medeniyetin mandataire yeni görevini, Tanrı adına devam ettirmek misyonu telâkkisi doğmuştur : İç pazarın eritemediği mal ve sermayeye bir yer bulmak hareketi ile beraber...

II — XIX Uncu Yüzyılın İkinci Yarısından Birinci Dünya Savaşına Kadar Sosyal Muhalefet Hareketleri ve Sosyalizm Üzerinde İslâhlar :

1848 ile Birinci Dünya Savaşı arasında liberalizm, gelenekçilik, milliyetçilik, emperyalizm çizgisi, yukarıki satırlarda kısaca gösterildiği üzere gelişirken, bilhassa 1870 lerden sonra, sosyal muhalefeti teşkil eden fikirlerde - yâni geniş anlamı ile sosyalizmde - pek kuvvetli bir yenilik gözükmemiştir. Fakat, bu süre içinde sosyalizm artık, bir ideoloji olmağı aşarak, hareketler, partiler ve ihtilâl istidatları haline gelmiştir.

Fakat, öte yandan kapitalizm de bazı kapitalist memleketlerin siyasal buhranlar içinde bulunmasına rağmen - kuvvetlenmekte devam etmektedir. Oysa ki, Marxisme'e göre, kapitalizm, kendi tezadları içinde helâk olacaktı : Kapitalist ve proleteryen bir temerküz olacaktı ve bunun zaruri sonucu olarak da kapitalizm yok olacaktı. (İktisadî determinizm böyle gerektirirdi).

İşte, bu süre içinde bu olmamıştır. Bunun olmayışı neticede, sosyal muhalefetin Marxisme çizgisi üzerinde bazı islâhatlara yol açmıştır. Fakat ayrıca, sosyal muhalefet hareketleri de durmamıştır. Şöyle ki :

1 — Bir Sosyal Muhalefet Hareketi ve Fikrinin Gelişmeleri :

A — Paris Commune'ü : 18 Mart 1871 ile 28 Mart 1871 arasında süren Paris Commune'ü bir sosyal muhalefet hareketidir. Bunda, önce, XIX uncu yüzyılın türlü sosyalist ideolojileri, bir halkçı revolüsyoner hükûmet meydana getirmişlerdir. Sonra da, bu Paris Commune'ü tecrübesinde, devleti istihlâf eden bir yeni siyasî ve sosyal organizasyon biçimi yer almıştır.

Gerçekten, Paris Commune'ünde bir kere beledî hürriyetler isteyen adem-i merkeziyetçi Cumhuriyetçileri görürüz. Sonra, isyancı ve revolüsyoner faaliyetler güden ve kendilerinin komünist olduğuna inanan Blanqniste'ler de bu harekette yer almışlardır. Bunların yanında Robespierre'in yaptıklarını yapmak isteyen Jacobin'ler de yer almıştır. Nihayet türlü adlar altında gözüken kollektivistlere, komünistlere, anarşistlere de bu olay içinde rastlarız ki, bunlar Proudhon'cu olmuşlardır ve bir kısmı da, Enternasyonel I katılmışlardır.

Bütün bu halkçı revolüsyonerler, sosyalist olmakla beraber, Marx - Engels'in fikirlerinden mülhem değildirler. Bir kere, bunların çoğu, Marx'ı, Commune denemesinden sonra, İngiltere'de mülteci iken öğrenmişlerdir. Fakat bu revolüsyonerlerin bir kısmı Proudhon'cu, bir kısmı da Bakounine'cidir.

Proudhon'cular, bu hareket ile, devletin yetkilerini üzerine almış bir Commune'ler federasyonu kurmak isterler. Commune, iktisadî ve sosyal münasebetlerin yeni serbest, organizasyon hücreleri olacaktır.

Bakounine'ciler daha radikaldir. Paris Commune'ü, devlete yöneltilmiş kesin bir darbe olmalıdır. Bütün serbest Commune'ler bir federatif pakt ile birleşirler ve birbirlerine yardım ederler.

Bu suretle, bütün Commune'cüler, geleneksel devleti kaldıracak veya değiştirecek bir yeni sosyal organizasyon hücreleri kurmada birleşmişlerdir.

B — Anarşim : Asrın son 30 yılında, Fransa, İspanya, Kuzey İtalya, Rusya'da anarşizm, halk ve bazı aydınlar çevrelerinde itibar görmüştür.

Anarşizm, Bakounine ile insanın kendi varlığını, -Tanrı dahil- hiç bir tâbiyet altına almaması gerektiği fikrini yaymıştır. Sonra, bütün mevzuatı, otoriteyi, bir genel seçimden bile çıkmış olsa, resmî ve kanunî imtiyazlı, patentli etkiyi reddetmiştir. Çünkü, bunlar, büyük çoğunluğun menfaatlerine karşı, egemen ve sömürücü bir azınlığın menfaatlerinden başka birşey değildir. Anarşizm, esas itibariyle mülkiyete de karşıdır. -Küçük ve eşit köylü mülkiyetine karşı değil-. Ekonominin otoriter bir şekilde ve topyekûn olarak teşkilatlanmasına da karşıdır. Bu yüzden Marxiste Komünistlerden kendilerini ayırmak için, kendilerine kollektivist, Anarşist Komünist, Libertaine Komünist demişlerdir. Anarşizm otoriteye de karşıdır ve geçici bile olsa, bir ihtilâl hükûmetinin otoritesine de karşıdır. Ama, ferdîyetçi de değildir. Anarşizm bir halk aspirasyonudur. İşçilerin iktisadî kurtuluşu, bizzat işçilerin eseri olacaktır: Bir şiddet yolu ile... Bunun için, sendikalizme de gidilir.

C — Apolitik : Sendikalizm : XIX uncu Yüzyılın ikinci yarısında, bir «sendikal hareket» anlamında değil, fakat bir doktrin olarak, bir sendikalizm de, bir sosyal muhalefet fikri olarak etki getirmiştir. 1880 lerden Birinci Dünya Savaşına kadar olan devresinde Sendikalizm, devletin yanında, onunla beraber devam etmek isteyen, mevcut toplum üzerinde bir baskı yaparak işçi sınıfını savunmakla yetinen «Trade - Unionisme» halindeki bir «sendikal hareket» olmayı aşmıştır. Bu devrede, sendikalizm, sendikayı devletin yerini almağa yönelmiş bir «sosyal şekil» haline sokan bir ideoloji olarak, mevcut düzene bir sosyal muhalefet hareketi niteliği kazanmıştır.

Bununla beraber, bir ideoloji olarak telâkki edilecek bu sendikalizmin etkisi, sınırlı olmuştur. Ancak, Fransa, Belçika, Kuzey İtalya ve İspanya'da sesi duyulmuştur. İngiltere'de ve Amerika'da böyle bir etkisi olmamıştır. İskandinav Sendikacılığı da, daha ziyade, bir yandan Almanya'daki sosyal demokrasi ile öte yandan Anglo - saxon Trade - unionisme'lerinin etkisi altında kalmıştır.

Bu sendikalizmin etki sınırının böyle dar olmasının ve bir coğrafya ile çevrili kalmasının sebebi vardır: Bu doktrini sendikalizm, sendikal teşkilâtı sayı bakımından zayıf ve fakat yüksek bir kültür ile dolu işçilerin canlandığı memleketlerde ortaya çıkmıştır. Sonra, bu memleketlerde liberal burjuva demokrasisi oldukça kuvvetli olarak yerleşmiştir. Bu sebeple, bu memleketlerde işçi yığınlarına da ciddî bir siyasal etki getirme rolü de oynatılmamaktadır. Bu ülkelerde, sendikalizm, somut bir siyasal aksiyon gösterme imkânsızlığı içindedir. O halde, bir doktrin kurma yoluna gitmekten başka çare kalmamıştır.

Bu sendikalizmin sosyal muhalefet çizgisini, bilhassa, ihtilâl ve genel grev görüşlerinde görmek mümkündür. Buna göre, ihtilâl, Hegel'ci veya Marx'cı bir determinizm ile gelmiyecektir. İhtilâl büyük yığınlardan şuurla ayrılan bölümün yapacağı şiddetli bir müdahale ile olacaktır. Avant - garde, bölünmeyi yapacak ve şiddetle hareket edecek, ihtilâli gerçekleştirecektir. Bu elit de, bu şiddeti, bir genel grev ihtilâlcisi jimnastiği yaparak gerçekleştirecektir. Genel grev tabiatı ile, muzaffer bir isyan teşkil etmiyecektir ama, bu elit'i yaratmak hususunda bir mythe teşkil edecektir. Şuurlu, ahlâklı ve şedit olan bu işçi elitler, ihtilâlcisi sendikalistleri meydana getirecektir. Bunların yaptıracakları bir genel grev - her işi birden bırakmak - veya ihtilâl, işçileri kurtuluşlarına doğru sürükleyebilir. Bu genel grev, bazı meslekî taleplerin ve sair işçi hareketlerinin büyüye büyüye bir büyük üstün kuvvet halini alması, o hale istihale etmesiyle oluşacaktır ve sosyal revolüsyonu teşkil edecektir.

İşte böylece, apolitik sendikalizm, bu yol ile yapılacak bir ihtilâl amacını, mevcut düzene karşı bir sosyal muhalefet düşüncesi olarak formüle eder: Devlet, bir sosyal organizm olarak kalkacaktır. Kişilerin hükûmeti kaldırılacaktır. Eşyanın hükûmeti getirilecektir. Bu da, sendikaların, federasyonların, iş burslarının elinde olacaktır ve üretimi, bölüşümü, değişimi yapacaktır.

2 — Sosyalizm ve Marxizm Üzerinde Tenkitler, İslâhlar,

Tamamlamalar :

Görülüyor ki 1848 den sonra bir bilim ortamı nasıl

olmuştur. Bu ortam içinde, bir yanda, liberal nitelikte siyasal fikirler oluşmakta, gelişmektedir: Liberalizm, haklar listesini zenginleştirmekte, yeni gelenekçilik vuzuh kazanmakta, milliyetçilik gelişerek Panjermanizme ve emperyalizme ulaşmaktadır. Öte yandan da, gene bilimcilik ortamı içinde, sosyal muhalefet niteliğindeki fikirler ve hattâ hareketler gelişmektedir. Paris Commune'ü geleneksel devleti ikame edecek bir yeni sosyal organizasyon tipi aramaktadır. Anarşizm; büyük çoğunluğun menfaatine karşı olan egemen ve sömürücü azınlığın menfaatlerine karşı direnmekte ve ekonomiyi, topyekûn otoriter bir şekilde teşkilâtlamadan, işçilerin iktisadî kurtuluşunu düşünmektedir. Apolitik sendikalizm, devletin yerini alacak bir sosyal şekil, kişilerin hükûmeti yerine gelecek ve üretimi, bölüşümü, değişimi yapacak bir eşyanın hükûmetini aramaktadır. Fakat, bilhassa parlamenter şekildeki hükûmet buhranlarına rağmen gücü artan kişici, liberal, kapitalist burjuva düzenine karşı olan sosyal muhalefet çizgisinde gördüğümüz bu Paris Commune'ü hareketi ile anarşizm ve apolitik sendikalizm ideolojileri, hem etki hem de tecanüs bakımlarından zayıftır. Ancak sosyal muhalefetin sosyalizm çizgisi içindeki Marxizme'dir ki, kuvvetli ve tecanüslü bir ideoloji niteliğini kurmaktadır. Bu sebeple, 1917'ye kadar, sadece Marxisme'dir ki, Kıt'a Avrupa'daki bütün sosyalist partilerin resmî ideolojisi olmuştur.

Bununla beraber, bu ideoloji de, bu süre içinde, dokunulmaz kalmakta devam edememiştir. Yeniden yeniden gözden geçirilmiştir. Birçok noktalarda islâh edilmiş ve tamamlanmıştır. Bazı noktalarında da bazı atmalar yapılmıştır ve nihayet İngiltere'de de, Marxisme'in bazı unsurlarına dayanarak, sosyalizme hürriyet içinde tam kendi anlamını verme teşebbüsü yapan bir sosyalist okul çıkmıştır.

Önce, Marxizmin genel telâkki tarzı üzerinde bazı islâhlar yapılmıştır: Marx, tarihin tek âmîli olarak sınıf savaşını ve ekonomik değişimleri göstermişti ve fikirleri bu hususta öne almamıştı. Şimdi Bernstein ile sosyalizmin, fikirleri, etik emperatifleri de tarihin oluşunda dikkat nazarına alması ileri sürülmüştür.

Keza, Marx, sınaî temerküzün, küçük burjuvaziyi, toptan mülkten mahrum edeceğini, işçi ve zanaatkâr sınıfının proleterleşeceğini; ticarî ve malî kapitalizm yerine bir sınaî kapitalizm geleceğini, söylemişti. Şimdi, yine Bernstein ile, bu görüşlerin, olaylar yolu ile yalanlanmış bulunduğu; aksiyon şirketlerin küçük burjuvaya mülkiyet getirdiği; kooperasyon yolu ile proleterleşmenin vâki olmadığı-

ğı; tröst'ler vasıtasıyla, modern kapitalizmin tam bir malî nitelik kazanıp bankacılık kapitalizmi haline geldiği gösterilmiştir.

Marx, bilhassa, ziraat alanında yalanlanmıştır: Marx'a göre teraküm ve temerküz kanunu, ziraat alanında da olacaktı ve küçük ziraî malikleri massedecekti. Şimdi gene Bernstein ve David ile, bu kanunların ziraatte bir rol oynamadığı; küçük ziraî mâlikin bir proleter olsa da, bir iktisadî ve siyasî süje hâline gelmediği gösterilmiştir.

Bununla beraber, Marxizme'in, ihtilâlin Burjuva yönüne getirdiği sosyal muhalefet çizgisi, gene de kuvvetini muhafaza ederek ve gelişerek devam etmiştir: Dış görünüşte Marxizm bazı yalanlamalara uğramıştır. Ama, taraftarlarınca aslında, gene doğru olarak kalmaktadır. Kapitalizmin kendi içindeki gelişmesi, gene kendi eliyle yıkılmasını hazırlamakta devam etmektedir (Kautsky); kapitalizmin ölçsüz gelişmesi, bir katastrofa varacaktır, denmektedir (Rosa Luxembour). Ayrıca, tarihin oluşu hakkında Marx'ın ileri sürdükleri, her ne kadar tartışılmakta ve yerilmekte ise de, genel olarak sosyalisme, büyük kitleleri kazanmaktadır. Nihai amaçlara ulaşma zamanının da pek yaklaştığı ileri sürülmektedir (Bebel).

Fakat ihtilâlin mahiyeti zamanı, şeraiti konusunda, Marx'çılar arasında, bir tartışma da sürüp gitmektedir. Önce, sosyal muhalefetin Marxisme çizgisi, ihtilâlin şu mahiyeti üzerinde ittifak etmiştir: İhtilâle, ancak, kapitalizmin ve onun ücret sisteminin ilgisiyle varılmış olacaktır. Fakat şu noktada ittifak mümkün olamamaktadır: İhtilâl şeraiti, hangi ahvalde ve yerlerde toplanmış olacaktır? Bir kere, Marxisme'in ileri gelenleri şunu ileri sürmüşlerdi: Bir sosyalist ihtilâlin bütün şartları; kapitalizmin gelişmesinin en son noktasına ulaştığı yerlerde ve bir işçi sınıfının ihtilâlcî rolü hakkında keskin bir şuur kazandığı memleketlerde bir araya gelmiş sayılır. Fakat, rejimi otokratik ve feodal olan kapitalist öncesî ülkelerde, bundan önce gelen bir safha da vardır: memleketin endüstrileşmesine ve 1789 tipi bir liberal burjuva ihtilâlini sağlamağa devam. Halkı hâkim olarak ziraatle uğraşan ülkelerde ise, köylülerin proleterleşmeleri kemâle ermeden ihtilâl olamayacağına göre, endüstri proleteryası, bu müddet beklerken, liberal burjuvalarla ittifak ile, sınırlı ihtilâlcî hareketler arasında gidip gelmelidir. (Plekhanov, Martov, Axelrod, Zassoulitch).

Fakat, Trotsky ve Rosa Luxembour, -ve nihayet Lénine- bu fikrin karşısındadır: Bir sosyalist ihtilâl, halihazırda, iktisaden geri olan ve liberal de olmayan ülkelerde de mümkündür. İşte Rus-

ya'da, bir gerçek kapitalist Burjuva sınıfı yoktur. Fakat temerküz etmiş bir ihtilâlcî proleterya vardır. Bu, bir ihtilâl yapabilir: Fabrikaları işgal ederek iktidara gelebilir. Bir kere de iktidara gelince, ekonomiyi idare etmeğe başlar. Böyle bir ihtilâl için köylüye güvenmemelidir. Çünkü o karşı ihtilâlcîdir.

Trotsky'ye göre, Rusya'da, böyle bir ihtilâl olabilir. Lénine de böyle bir ihtilâle inanır. Fakat, şunu da ekler: Rus köylüsü, bir ihtilâlcî misyona sahip değildir. Ama, ilk zamanlarda, işçi proleterya ile köylüler ittifak etmelidir. Proleter revolüsyonerler, bütün köylülerle birlikte bir «proleteryanın ve köylülerin ihtilâlcî - demokratik diktatoryası» nı kurmalıdır ve toprakların «kara bölüşülmesi» ni gerçekleştirmelidir. Bu yapıldıktan sonra, köylülerin çoğunluğu, daha fazlasını istemiyecektir. O zaman da, proleterya, bu toprak bölüşmesinden yararlanıp zenginleşmiş olan köylülere karşı fakir köylülere dayanmalıdır.

Sosyal muhalefetin Marxisme çizgisi, yüzyılın sonlarında, nihâî sınırlarına gelmiştir: Alman Sosyal - Demokrasisi de, onu canlandırmıştır. Bütün Avrupa sosyalistleri, az çok Marx'tan istiane etmektedirler. Fakat ondan bazı unsurları da çıkarmışlardır. Ama onlara göre, Marxisme gene de, «en ileri sosyalizm» olmalıdır. Lâkin onlar, Marxinsme'in pek sathî veçhesi üzerine -biz-zat Marx'ın tenkit edip reddettiği bir demokratik idealizm yerleştirmişlerdir. Bunların en dikkate değerî Jean Jaurès'tir.

Jaurès'e göre : Sosyalizm, demokrasinden ayrılmaz. Sosyalizm herşeyden önce, bir sosyalist demokratizmden ibarettir. Kollektivizm sosyalizme aykırı düşer. Sosyalizm, kişi hakkının üstün beyanından ibarettir. Hiç birşey, kişinin üstünde değildir. Sosyalizm, Fransız İhtilâlinin hatıralarına da bağlıdır. İnsan Hakları Beyannamesine anlamını verecek olan ve beşerî hakkı gerçekleştirecek olan, sadece sosyalizmdir. Sosyalizm ve hürriyet telif edilebilir. Sosyalizm bir sınıf doktrini değildir. Sınıf nizamını da devirmeğe lüzum yoktur. Sınıfları, herkes için hâlihazır teşkilâttan daha iyi olacak olan bir iş teşkilâtı içinde eritmek lâzımdır.

3 — Marx'çı Sosyalizmin ve İhtilâlin Araçları :

Sosyalizm ve Marxizm üzerinde bu tenkitli tamamlamalar, bazı unsurları atmalar şeklinde beliren yeni gelişme ve sosyal muhalefet akımının kazandığı yeni veçhe, Marx'çı sosyalizmin ve onun ihtilâlinin araçları konusunda da, kendine özge bir tarihin içine girmiştir.

XIX uncu yüzyılın sonlarında, sosyalizmi gerçekleştirme ve bu husustaki vasıtaları bulma meselesi, bilhassa Almanya'da söz konusu ediliyordu. Çünkü, Almanya'da, sosyal - demokrasi, her yerdekinden ilerde idi. Çünkü, Alman Devleti, diğer Avrupa devletlerinden daha önde olarak bir devlet sosyalizmi uygulamakta idi, Belçika, Fransa, Avusturya'da biraz geriden onu izliyordu. İşte bu yüzden, bilhassa Almanya'da sosyalizm, kanunu, parlamenter faaliyeti öne alıyordu. Bu, seçimlerde burjuva partileri ile ittifak ve burjuva hükûmetlerine sosyalist Bakanların da katılmasını kabul demektir. Fakat II. International bu hâli, geçici, istisnaî ve o durumun zoru ile kabul edilmiş bir hâl saymıştır. (1890 Paris Kongresi) ve nihayet 1904 Amesterdam Kongresinde de bu çeşit reformizimleri reddetmiştir.

Bunun üzerine, şöyle bir çatışmalı hâl olmuştur : Geniş bir seçim faaliyeti gösterebilmek için, sosyalist partiler, bütün sosyalist eğilimleri birleştirmeli midir? Yoksa, ancak, Marx'çı doktrini kabul etmiş olan sosyalist partileri mi bir gurup haline getirmelidir? Yoksa, daha iyisi, Marx'çı kampın içinde, sayı bakımından zayıf, fakat çok disiplinli, birleşmiş, saf ve ihtilâlcî bir âlet mi bulunmalıdır? Ve sendikalarla münasebet, ne olmalıdır?

Bu çatışmalı meseleye, muhtelif ülkelerde, çeşitli ve dereceli çözüm yolları bulunarak, sosyal muhalefet çizgisi de farklılıklar gösteren bir çizgiler demeti hâlini almıştır:

Almanya'daki sosyal demokrasi, sendikalara da hakim bir büyük Marx'çı parti halinde çalışmayı öngörmüştür ve sadece Marx'çılardan kurulmuştur. Ama, 1900'lerden itibaren, bu ideolojik birleşme, ancak görünüşte kalmıştır: Militanların yanında, mütediller de, sempatizanlar da yer almıştır. Belli başlı işçi sendikası da, sosyalist eğilimli olmak ve parti çevresinde kalmakla beraber, parti ile organik bağ da kurmamıştır.

Fransa'da S. F. İ. O. ise, daha çok bir telifçi parti olmuştur. Çünkü zaten, türlü eğilimli guruplardan kurulmuştu. Bir ideolojik birliği yoktu. Bu sebeple ideolojisi olan sendikal bir hareket üzerine de dayanamazdı. Ne Marx'çı, ne de ihtilâlcî olabilirdi. Sadece işçilere yararlı olduğunu söyleyebilirdi.

Rusya'da ise, Lénine ile, parti, bir ihtilâl aracı olarak telâkki edilmiş ve o yolda geliştirilmiştir: 1898 de Sosyal Demokrat Parti kurulmuştur. Fakat bir rol oynayamamıştır. Bununla beraber, ortalıkta, birbiriyle bağları olmamakla beraber, türlü ihtilâlcî gurup-

lar vardır, ve bir rol oynamak istemektedirler. 1900'larda Plekhanov, Axelrod, Martov, Dan ve Vera Zassoulitich, dağınık halde ve muhacir idiler. Lénine, en gençleri olduğu halde, bu gurubun üzerinde, sosyal demokratik partiyi yeniden islâh etti. Fakat partinin stratejisi konusunda, bu gurupla anlaşmazlığa düştü. Ama, galip geldi (1903 Londra). Onun eğilimine Bolşevik -çoğunluk- adı verildi. Karşısındakilere Menşevik dendi. Bunlar, Rusya'da, bir sosyalist proletaryen ihtilâlden önce bir liberal burjuva ihtilâli olması fikrine inanmışlardı. Bu sebeple Sosyalist Parti liberal partilere dayanak rolü oynamalı idi. Bunun için de, sosyalist parti militanlarının etrafında bir geniş sempatizanlar halkasını da caiz görüyordu: Partide, isyancı bir faaliyet olmayacaktır; içinde türlü eğilimler bulunacaktır, ve demokrasi uygulanacaktır.

Fakat, Lénine, partiyi daima bir ihtilâl âleti haline getirmek istiyordu. İhtilâlcî - sosyalist denenler ile anarşistlerin ve nihlistlerin yapacakları terrör yaratan su-i kasdlarına inanmıyordu. Korkunç siyasî polise rağmen, Rus kitlelerine ihtilâlcî mesajı ve metodu götürebilmek için, «meslekî ihtilâlciler» den kurulu bir partiyi ön görüyordu. Bunlar gizli faaliyetler metodlarından vazgeçmişlerdir. Ama, teorik bilgileri hazmetmişlerdir ve bunları pratiğe nakletmeyi bilirler.

Bu parti, diğerlerin ile ilişiği kesmeli idi. Merkezileşmeli, disiplinli bir hal almalı idi. Bu suretle Lénine, Menşeviklere «Solcular» a karşı idi. Bu solcular, Lénine'in partiden istediği disiplinin sertliğinden ürüyorlardı. Yığınların spontane faaliyetlerde bulunmasında ısrar ediyorlardı. Lénine ise, bunu «Çocuksu Komünizm hastalığı» sayıyordu. - Onların da, Menşevikler gibi, asıl ihtilâli, silâhlarından soyma neticesine vardıklarını söylüyordu. Solculardan bazılarının partinin, entellektüellere kapalı kalmasını istemelerine karşı da Lénine, «meslekten ihtilâlcî» nin menşeinin önemi olmadığını, çünkü onun hangi menşeden gelirse gelsin, fonksiyonu tarafından emilmi— bir kişi olduğunu ileri sürüyordu. İşte bu meslekten ihtilâlcî, işçi hareketlerini dışardan stimuler eder. O, bir iş hareketinden gelmiş olabilir. Fakat, onun ihtilâlcî faaliyete hasredilmesinden korkulmamalıdır. Parti, sendikal teşekkülleri de kullanmalıdır. Fakat onların, Trade - unionisme veya Fransız usûlü ihtilâlcî sendikalizm yoluna düşmesine müsaade etmemelidir. Lénin'e göre, parti, ihtilâlcî aksiyonu, bir soyut volontanizm ile gütmemelidir. Somut bir ihtilâl usûlü güderek ve Parlmentarizm ile işçi hareketlerini birleştirmeden ihtilâlcî aksiyonu aramalıdır. Oysa, Trotsky'ye göre parti, için-

de türlü eğilimler bulunan geniş bir parti olmalıdır. İşte onun bu eclectisme'i, Rusya'da oturan öteki Marx'çılar tarafından da kabul edilmiştir. Milletlerarası Marxisme'in ileri gelenleri de, Lénine'e karşı birleşmişlerdir.

Bu arada İkinci International 1891'lerde bütün dünya işçilerini bir Internationalizm etrafında harekete sevk ediyordu, bir proletaryen internasyonalcilik güdüyordu. Bütün dünya proleterleri, (müşterek düşman olarak, Militarizmin müttefiki olan sermayeci emperyalizme karşı getirerek) barışçılığa sevk ediyordu. Esasen International, kendisine katılmış organizasyonlarda, boyuna bir milletlerarası dayanışma espirisi kurmak için çalışmıştır. Bunun için de, her ülkede, bir tek sosyalist parti bulunmalı idi, bu muhtelif ülkelerdeki sosyalist partiler arasında da bir strateji birliği olmalı idi. Nitekim, türlü kongrelerde bu strateji aranmıştır.

Fakat her ülkede mevcut olan bu tek sosyalist parti ve bu gibi türlü sosyalist partiler arasındaki kurulacak olan strateji birliği görüşüne ve barışçılık felsefesine rağmen, -yâni bu proletaryen international'ciliğe rağmen- bazı sosyalistler, kendilerine göre bir milliyetçilik gütmüşlerdir. İngiltere'de Fabien Sosyalistleri, milliyetçi ve emperyalist niteliği atamamışlardır. Avusturya'da sosyalizm, öteki Tuna milletlerini yutucu ve ilhak edici bir Panjermanizmi kabul etmiştir. (Karl Renner ile) ve ekonomik değişmelerin diyalektik usûlünü müvazenelendiren baş ahlakî kuralın da, millî şuur olduğunu ileri sürmüştür. (Otto Bauer ile). Macaristan'da, bir halkçı milliyetçilik ileri sürülmüştür (E. Szabo ile). Rusya'da da, Menşeviklerin çoğu ve Plekhanov, Panislavist siyaset ile Avusturya'ya karşı güdülen siyaseti reddetmemişlerdir. Ancak Trotsky, dir ki, Internationalisme sadakat göstermiştir.

Bu arada Rosa Luxembourg, bir milletlerarası savaşı kaçınılmaz görmüştür. Bu savaş, kapitalist devletlerin de sonu olacaktır. Binaenaleyh sosyalistlerin, ihtilâl ümitleri ile millî savunma zorunu arasında bir kompromi aramaları boşunadır. Artık bir millî mesele söz konusu olmayacaktır, ve herşey yıkılacaktır. Bu yüzden proletarya, bu emperyalist savaşı, bir iç savaş haline getirmeğe hazırlanmalıdır.

Lénine ise, proletaryanın topluca, kollektif olarak böyle bir işi yapmağa hazırlanmasını kabul etmekle beraber, millî mesele nin, önemine inanıyordu. Hiç olmazsa bazı şeraitte, millî meselenin de önemli olabileceğini ileri sürüyordu. Ona göre, bazı halkların ileri sürdüğü millî istekler, bir somut ihtilâlcî muhtevaya sahip ola-

bilir. Bu niteliği ile de bir emperyalist egemenliğe karşı olan sınıf savaşına bağlanabilir. Binaenaleyh, eğer bir emperyalist savaş meydana çıkarsa, bir millî kurtuluş davası güden ülkedeki ihtilâlcî parti, bu millî kurtuluş hareketine katılmalıdır ve buna, bir ihtilâlcî iç savaş niteliği getirmelidir.

Bu görüşler, Almanya'da, sosyal - demokrasi hareketi içinde, türlü nüanslara yol açmıştır. Bebel, bir ılımlı milliyetçi eğilim gütmüştür. Scheidemann ve Noske hem daha şoven olan, hem de reformcu bir eğilim üzerindedir. Öteki sosyal - demokratlarla birlikte kautsky milliyetçilik ile beynelmilelciliği uyuşturmak istiyordu.

1907'lerden itibaren, II. Internationale Avrupa üzerinde savaş bulutlarını iyice görmeğe başladı, ve sosyalist partilerle sendikal örgütlerin bunu önlemesi için ne yapması gerektiğini aradı ama, başaramadı.

III — Sosyal Muhalefetin İngiliz Biçimi : Aydınlıklar Çağından itibaren gözükmeğe başlamış bulunan ve Marx'a gelinceye kadar oldukça gelişip, Marx'da kömünizm şekli içinde bir nitelik kazanmış olan sosyal muhalefet çizgisi, İngiltere'de de, daha Marx'tan önce Owen ile sarîh bir çizgi haline girmişti. «İş»i «değer»in ölçüsü sayarak, içinde özel mülkiyetin bulunmayacağı ziraî komünöterler düşünerek, ziraî alanda iştirâk ve eşitlik savunarak...

Fakat sonra Marx geldi. Sosyal muhalefet çizgisini, Komünizm biçimi ve rengi altında geliştirdi ve Marx bu fikrî ameliyeyi diğer bir sürü ileri Marx'çılarla birlikte, İngiltere'de oturarak yaptığı halde, İngiltere'deki sosyal muhalefet Marx'çı biçim almadı. Ancak Henry Hyndman, bir sosyal - demokratik federasyon teklifini ileri sürmüştür. Ama, İngiliz Sosyalizmi, gene de, ütöpik akımların, moral ve dinî mülâhazaların hükmü altında kalmıştır.

Fakat, nihayet 1884'lere gelinmiştir. Bu tarihte, bir gurup İngiliz aydını Fabien Derneğini kurmuştur. Bu, bir parti ve bir felsefî mektep olmamıştır. Düşüncelerinde, Marxisme'e de birşey borçlu değildir. Ancak Bentham'ın faydacılığına yanaşacaktır. XIX uncu Yüzyılın radikalizmleri ile ilgilidir. Sosyalizmin İngiltere'de alacağı somut yolları araştırmaktan başka birşey yapmaz. Sosyalizm tariflerine kapılmazlar.

Ama, sonra, İngiliz sendikalarını incelemeğe başlamışlardır. Pratikte, sendika ve kooperatiflerin, amaçları ve sonuçları sosyalist olan müesseseler ve mekanizmalar olduğunu göstermişlerdir.

(Webb) O zaman Bentham faydacılık görüşüne uygun olarak, sosyalizmi, mümkün olduğu kadar avantaj, adalet, saadet olarak ifade etmişlerdir. Tahlillerine daha da devam ederek şuraya varmışlardır: Sendikal hareket, ekonomik aksiyona, siyasî aksiyona müncer olmalıdır. Siyasî aksiyon, bir siyasî parti kurmaktan ibaret değildir; Bir «sınaî demokrasi» ye varabilmesi için devlet üzerine bir baskı yapılmasıdır (Webb). Gelişme, birçok şehirleri, belediyeleşmeğe, münakaleyi, aydınlanmayı, suyu, öğretimi kollektifleştirmeye götürmüştür. Aynı gelişme, bizzat devleti dahi, sefaletle karşı bütün o geniş amme hizmetleri idaresini sağlamağa sevk edecektir. Böylece, sosyalizmin geleceği idare hukukunun geleceği içinde bulunmaktadır.

İşte bu, bir devletçi sosyalizmdir, bir devlet sosyalizmidir. Amacı da, gene Bentham'ın faydacılık görüşüne sadık olarak verilir. Bütün ücretliler dünyasının yararına olarak, bütün sanayî dallarında, kuvvetliler gibi zayıflara da, bir asgarî millî eğitim, sıhhat, istirahat, ücret sağlanmasıdır. (Webb). Yani, bir kelime ile: devlet tarafından sağlanan eşitlik, güvenlik, garantidir.

Görülüyor ki, bu sosyalizm, felsefî faraziyelere dayanmaz. Bir sosyalist ideoloji teşkil etmez. Ancak bir hükûmet programı teşkil eder. (Bu devletçi hali ile İngiliz geleneklerine aykırıdır. Ama, faydacılık mahiyeti dolayısıyla, bu geleneğe iyi uymuştur. İşçi hareketleri ile, başlangıçta pek ilgili olmamıştır. Ancak Birinci Dünya Savaşından sonra olmuştur.) Bir sosyalist parti kurulmasına, hele bunun Marxist olmasına karşıdır. İşte, Avrupa'da, liberal Burjuva ihtilâline ve onun Liberal - Burjuva niteliğindeki siyasî demokrasisine, artık Marxiste nitelikte bir sosyal muhalefet doğmuş ve bu demokrasiyi etkilemeye başlamış iken, İngiltere'deki sosyal muhalefet, Fabien ile ancak, böyle bir devletçi sosyalizm çizgisi çizmekten öteye geçememiştir. Ve bazı amme hizmetleri ileri sürmekten fazla birşey yapmamıştır.

Bununla beraber, XIX uncu yüzyılın son çeyreğine varıldığı zaman, işçi hareketlerinin daha derinleştiğini ve başarı kazandığını görüyoruz: Sanat, meslek sendikaları, yerlerini sanayî birliklerine bırakıyor, varlıkları artıyor. Sendikaların kendilerine güvenleri doğuyor. Büyük grevlerle 8 saat iş ve yüksek ücret meselesini çözüyorlar. Ama, henüz, Marxist veya sosyalist bir parti yoktur. Fakat işçiler oy hakkına sahiptirler. Ama oylarını, sosyal muhalefetin o zamanki ifadesi olan liberallere veya kurulmuş olan küçük işçi partilerine verirler. Fakat bu partiler de, sosyalist olduklarını söyle-

mezler. Hatta 1903'de, «İşçi Temsilci Komitesi» 53 işçiyi seçtiği halde, gene de işçi partisi, sosyalist partisi yoktur. Sonunda ortaya çıkmış olan Labour Party bile, parlamenter plânda kurulmuştur: Bu yeni seçilmişlerin faaliyetlerini birleştirmek için... Nitekim onlardan da ancak 23'ü partiye girmiştir. Bu, teşkilâtlanmış işçi sınıfının bir başarısı olmuştur, ama, bir ideolojinin, doktrinin değil..

Özetle : İngiltere'de, sosyal muhalefet çizgisi, bir takım âmme hizmetlerinin ve işçiyi hoşnut edecek icraatın devlet eliyle yerine getirilmesi anlamında bir sosyalizm teşkil etmiştir. İdeolojik açıdan Marxisme'e bağlı, ihtilâlcî nitelikte bir sosyalizm teşkil etmemiştir. Bu sebeple, 1914 - 18'e kadar ne teori, ne de pratikte bir «işçilik Hareketi» bile doğmamıştır.

BİRİNCİ DÜNYA SAVAŞINDAN SONRA SOSYAL MUHALEFET

Aydınlatma Çağının Aristokratik liberalizmi ve siyasî faydacılık akımı, bir soyut hürriyeti, insanların eşit olamayacağını, mülkiyetlerini savunarak, bir burjuva doktrini kurmuştu. Buna, hemen, bir eşitçi ve sosyal fikir sentezi cevap vermişti ve sosyalizme yaklaşan bir sosyal fikirler demeti meydana getirmişti. Burjuva doktrini, aksiyon alanına geçerek, Amerikan ve Fransız İhtilâlleriyle püriten ferdiyetçilik, kişi hürriyeti, siyasî eşitlik, mülkiyet hakkı üzerinde siyaseten ve iktisaden liberal Burjuva Demokrasisi kurmuştu. Eşitçi sosyal fikir sentezi de, boş durmamış, gene ihtilâllerin içinde gelişerek, sosyal muhalefet çizgisini açık, seçik olarak başlatmıştı : Bu siyasal muhalefet; Jacobinler'de, Kızgın'larde ve Babouvisme'de; sosyal haklar, fakirlerin savunulması, açlığa ve sefalete karşı protesto ve sosyal dayanışma, topraklarda ferdi mülkiyetsizlik, toprak mahsullerinden yararlanmada eşitlik, Directoire'a karşı ayaklanma şeklinde tecelli etmişti. Fakat sosyal muhalefet, bu ilkel hâlini de hemen bırakma eğilimi göstererek, bu isyancı düşünceyi rasyonelleştirmeye ve bu suretle tam bir sosyalizme doğru gelişmeye ulaştırma yoluna girmişti. Önce, sosyalizmi, toplumsal reformculuk esasına kavuşturmuştu : Owen ile, ziraî alanda eşitlik ve iştirâk fikrine; Saint - Simon ile, üretimin teknokratik bir rejim altında geliştirilmesine; Fourier ile zanatkâr, küçük Burjuva, proleterin menfaatlerinin açıklık kazanmasına; Proudhon ile özel mülkiyetin dayanaktan yoksunluğunun ileri sürülmesine çıkmıştı. Bu suretle, sosyal muhalefet çizgisi, bir yandan toplumsal reformculuk esasında gelişirken, bir yandan da demokrasiye dayanma ve güvenme eğilimi göstermişti. Bu demokrasi, malların iştirâkine daya-

nan bir komünote kurma fikrinde beliriyordu (Cabet). Ayrıca Buchez ile ücret sisteminin bertaraf edilmesini istiyor; Pierre Leroux ile çalışanların çalışma araçlarına sahip olması noktasına geliyor; Louis Blanc ile, çalışma araçlarının işçiye ait olduğu sosyal atölyeler vasıtasıyla sömürülmenin ilgasını temine uğraşiyor; Blanqui ile de, bu sömürülmeye son verecek bir siyasî ve sosyal revolüsyon fikrine yükseliyordu.

Böylece sosyal muhalefet çizgisi, fakir ve yoksulların, istihsal vasıtalarına sahip olmayanların, varlıklı, mülkiyetli ve millî hâkimiyet faraziyesi altında siyasete de hâkim sınıflar karşısındaki bir protestosu, bir şikâyeti, bir inlemesi olmaktan çıkmış, sömürülmenin kaldırılması için istihsal vasıtaları üzerinde amelîyeler ileri sürecektir bir sarahate kavuşmuş oluyordu. Bununla beraber, gene de neyin neden olduğu; neyin, neden bu düzen içinde yapılamıyacağı fikirlerine dayanarak, sosyal muhalefeti, dilek ve isteklerin ötesinde, sosyal hayatın bir determinizmi hâline getirme yolu açılmamıştı. İşte bunu da Marx - Engels halkası sağlamıştı. Bu halka : Mal istihsal etme, mübadele etme biçimlerinden, sosyal münasebetlerin şekil aldığı ve özel mülkiyetin doğduğunu, istihsal vasıtalarının özele tahsisinden doğan iş bölümü ve bunun içinde istihsal vasıtalarına sahip olanların kumanda mevkiine gelmelerinden ve ötekilerin dışarda kalışından da sosyal sınıfların doğduğunu; eski sosyal münasebetlerden doğan burjuvazinin temsilî devlet şekli altında siyasî iktidar tekeli gasp ettiğini; istihsal hayatı ile ticarî hayatı firenleyen sınıfların gerilemesinden dolayı bir yandan istihsalci kuvvetlerin geliştiğini, bir yandan da proleteryanın meydana geldiğini; bu proleteryanın da, makinenin bir parçası, bir iş âleti haline geldiğini; önceleri şuuru olmadığı için de Burjuvanın siyasal amaçları uğruna, Burjuvanın müttefiği, âleti halinde, köylülere, feodaliteye, yabancı burjuvalara karşı savaştığını; fakat, bu suretle de, herşeyden yoksun kaldığını; bu sebeple, şimdi, yoksulluğa ve sömürülmeğe varan bütün sosyal sınıfların ilgasını öngören bir topyekûn ihtilâl zaruretini ve muayyeniyetini; bu ihtilâl ile, sınıflar, sınıf tezatları, belli sınıfların istihsal âletlerini temerküz ettirishi kalkacağından, istihsalin artık, Associé kişilerin elinde toplanacağı; bu sebeple, âmme iktidarının da, bir sınıfın diğer sınıfları ezme vasıtası olarak kazandığı siyasî mahiyetini kaybedeceğini; bununla beraber, siyasî mahiyeti kalmamış bulunan bu Association içinde, tam Komünizme geçmek için proleteryanın bir aktif siyaseti de olacağını, ihtilâli beklemeden bu aktif siyasete devamı gerektiğini ifade etmişti.

Bununla beraber, 1848 İhtilâlinde sonra, Birinci Dünya Savaşına kadar gelen devrede, liberal burjuva demokrasisi de gelişmişti. Her fikri, bilime dayatma ortamı içinde liberalizm de yeni gelenekçilik, milliyetçilik ile birlikte ilerlemişti. İhtilâlin liberal yönü, sanayi ve ekonominin gelişmesiyle, pek parlak bir veçhe almıştı. O kadar ki, milliyetçiliği geliştirerek onu da, emperyalizmine münceer kılmıştı.

Amma, bu devrede, yâni XIX uncu yüzyılın ikinci yarısından Birinci Dünya Savaşına kadar olan sürede, sosyal muhalefet de gelişmiş idi. Öyle ki bu devrede, bazı hareketler bile ortaya çıkmıştı. Fakat asıl önemli olan, bu devrede, sosyal muhalefet akımının, Marx - Engels halkasının bazı fikirlerini tenkit etmesi, reddetmesi, islâh ve tamamlamalara uğratması idi. Ezcümle bu devredeki sosyal muhalefet, tarihin oluşunda fikirlerin de rolü bulunduğunu, Marx - Engels halkalarının ileri sürdüğü tüm proleterleşmenin olmadığını ve ziraî alanda, teraküm ve temerküz kanununun hiç de ceryan etmediğini; kapitalizm, bilhassa bir bankacılık kapitalizmi halini alarak devam ettiğini ileri sürerek, Marxisme'in bazı fikirlerinin gerçekleşmediğini belirtmişti. Bu tenkitlere rağmen, bu devrede sosyal muhalefet, Marxisme'de bazı islâhlar ileri sürerek görüşü tamamlamıştı da : Bir kere, işçi sınıfının, ihtilâlciler rolü hakkındaki şuuru arttırılmıştı; sonra, otokratik - feodal - Kapitalist öncesi ülkelerle, ziraat ülkelerinde de ihtilâle hazırlığa girişmişti. Böylece, Kapitalizmin ve onun ücret sisteminin ilgasıyla ihtilâle varma tezi geliştirilmişti; ayrıca Fransa'da, Marxizm üzerine bir demokratik idealizmin yerleştirilmesi ileri sürülmüştü (J Jaurès).

Bu suretle, Marx - Engels halkasını XIX uncu yüzyılın ikinci yarısından itibaren, zamanın şartlarına göre gözden geçirip tamamlamış bulunan sosyal muhalefet, esas itibariyle sosyalizmi, Marx'cı temel üzerinde tutma fikrinde ısrar etmişti ve ihtilâli, daima bir temel nokta olarak mütalâa etmekte devam etmişti. Binaenaleyh, yüzyılın sonlarında artık, Marx'cı sosyalizmin ve ihtilâlinin araçları üzerinde düşünmesi gerekirdi. Nitekim düşünmüştü de.. Fakat, bir fikir birliğine varma zorluğu vardı : Bir açıdan da, bu gibi reformizmler reddediliyordu. Keza, bir yanda, bir militanlar etrafında bir liberal Burjuva ihtilâlini öngörenler varken : Menşevikler, öte yanda, meslekî ihtilâlcilerden kurulu, daimî bir ihtilâl âleti halinde yaşayacak bir sosyalist partiyi ileri sürenler vardı : Lénine'in Bolşevikleri; Yüzyıl sulhçu enternasyonalizm gütme içinde bitip, yeni yüzyıl bu amaç içinde başladığı halde de, sosyalizmin de, neti-

cede nasyonalizm içinde kaldığı ve Birinci Dünya Savaşına da engel olmadığı görülmüştü.

Bu arada, Marx'çı olmayan, hattâ hiç bir doktriner, ideolojik rengi bulunmayan, sadece, Bentham'cı bir faydacılık görüşü içinde kalan bir devletçi sosyalizm de, sosyal muhalefetin İngiltere'ye mahsus çizgisini teşkil etmişti. Ve böylece içinde yaşadığımız çağa, onun bilhassa, İki Dünya Savaşı arasındaki devreye gelinmiş idi.

Fakat bu devrede Amerikan ve Fransız İhtilâllerinin kurduğu, 1848 denemelerinin yıkamadığı ve hattâ esaslı şekilde değiştiremediği soyut hürriyetçi liberal Burjuva demokrasisine olan sosyal muhalefet hem Marx - Engels halkasını aşmış, bir Marx - Lénine halkası haline gelmiştir; hem de, dünyanın bir bölgesinde gerçekleşme imkânı bulmuştur. Ayrıca da, soyut hürriyetçi - liberal demokrasiye, bir başka açıdan bir sosyal muhalefet de, bu sefer önce gerçekleşmiş, sonra, nazariyesini kurmuş olarak mevkiini almıştır (Faşizm).

I — Marxiste . Léniniste Doktrin İçindeki Sosyalizm Halinde Sosyal Muhalefet :

Görülüyor ki, Sosyalizm, XIX uncu yüzyıl ortalarından itibaren Marx ile rasyonelleşme imkânını bulmuştur. Marx - Engels vakiasından sonra, sosyal muhalefet, herhangi bir iddia olmaktan çıkmış, iktisadî hadiseye, sosyal hadiseye bir aklî esastan hareket ederek bakma gayreti olmuştur, ve sosyalizm geniş ölçüde Marx'çı ideolojinin malı olmuştur. Bu Marx'çı ideoloji, geniş tenkitlere uğramasına; bazı esaslarının ve ileri gördüğü vakıaların, tarihen vâki olmaması dolayısıyla, reddedilmesine rağmen, Marx'çı ideoloji, nazariyesiyle devam etmiştir. Ve nihayet, 1917 Bolşevik İhtilâli ile de, somut bir temel kazanmıştır : Sosyalist Cumhuriyetler denemesi.. Bu Cumhuriyetlerin siyasî rejimi de, kendisine, artık, Marx'çı - Lénine'ci ideoloji adını takmıştır. Doktrin, bundan sonra, Marxisme - Léninisme adı altında mütalâa edilmeğe başlanmıştır ve bu doktrinin ideolojik gelişmeler tarihini, Rusya'nın siyasî tarihinden ayırmak da pek güç olmuştur.

1 — **Marxisme - Léninisme'in Temel Görüşleri** : Marxisme'in Lénine'in görüşleri ile kazandığı yeni açı altındaki ideolojik muhtevası şu temel görüşlere dayanır :

A — İhtilâlcî Savaşta Teorinin - İdeolojinin - Yeri : Marx, Hegel sonrası Alman ideolojisini tenkit ile işe başlamıştı. Bu yüzden Marx'çılarda «İdeoloji» ye karşı bir şüphe vardı.

tamamiyle ayrı bir şekildir : Çünkü, onda, artık, hem şiddet ve cebir kaybolmuştur, hem de bu yeni devlet, sınıfların ihtilâflarını ve imtiyazlarını muhafaza etmeğe yaramıyacaktır. Bu yeni siyasî teşkilâtta -bu yeni devlette- eski devleti hatırlatan unsurlar varsa, bunlar, nihaî gayeye ulaşmaya yarama anlamındadır. Bu yeni devlet, o eski baskıcı demokratizmi reddedip, gerçek hürriyetin şartlarını yaratır hemen... Ve cebr'ü şiddetin yavaş, fakat git-tikçe artan bir hızla kaybolması ameliyesine başlanır.. Böylece ölecek olan bu devletin ölüm müddetini ve şeklini bilemeyiz. Amma, bu yeni siyasî şekil kurulur kurulmaz, onun ortadan kalkması işi de başlar. Artık o ortadan kalkmamazlık edemez. 1917'den sonra Soviet'ler, eski devletten tamamiyle ayrı bir yeni siyasî şekil olarak iktidarı aldı. Bunun içinde Halk Komiserleri Konseyi bir (Yeni Hükümet) şeklinde idarî ve bürokratik kuvveti elinde temerküz ettirdi. Bu suretle, eski devlet unsurları ortadan kalkmayıp devam etti. Kautsky, böylece hasıl olan Lénine diktatörlüğünü tenkit edip «Devlet'»i kurtarmak için demokrasiye uygun bir Kurucu Meclis istedi. Lénine bunu, proleterya diktatörlüğünün Burjuva demokrasisinden daha az baskıcı olduğu, ve zaten bu şeklin de Rusya'da *proteryanın zayıf olmasının bir sonucu olduğu* yolunda cevapladı.

Keza, «solcular» da, halk kontrolünü yaratmak bahanesiyle idarî ve bürokratik yetkilerin artırılması suretiyle merkezî cihazın kuvvetlenmesini tenkit etmişlerdi. Lénine buna da cevap verdi : Proleteryanın bu dokunulmaz disiplini, gayretler temerküzü, her türlü şiddetin ortadan kalkmasının diyalektik şartını teşkil eder, dedi. O zamandan itibaren de, Rusya'da diğer halk demokrasilerinde, artık devletin ortadan kalkması teorisi bırakıldı ve sosyalist kampın son zaferine kadar sosyalist devletin kuvvetlendirilmesi yolu açıldı. Fakat, kuvvetlendirilecek bu devlet, kapitalist devlet gibi, şiddet ve cebir unsuru değildir artık.. Marx'çı teorikiler ve hukukçulara göre, bu devlet yaratıcıdır, koruyucudur, yolu aydınlatıcıdır. Bu devlet, sosyalist şuuru teşkil eder ve eğitir. Bunu, ideolojik formasyonu sayesinde, halkın aydınlık rehberi haline gelmiş bulunan Komünist Partisi tarafından tahrik edildiği için, kolayca yapar.

Yugoslavlar, Marxisme - Léninisme'deki, bu, devletin ortadan kalkması genel tezine sadık kaldılar. Hatta, Rusya'nın, bu tezi terkettiği için bir boğucu diktatöre tâbi kaldığını ve emperyalist olduğunu ile sürdüler.

C — Sosyalisme'e Gidiş Yollarının Çokluğu :

Léenin'e göre, bir sosyalist ihtilâle, Rusya'da vâki olmuş olan şekil ve usûl dışındaki bir yol ile de gidilebilir. Bunu ölümünden az önce söylemiştir. Buradaki ihtilâle doğru terimini, «Sosyalizme doğru» şeklinde anlamak lâzımdır. Nitekim Khrouchtchev 1956 Şubatında yapılan meşhur XX inci Kongre'de, ihtilâlden değil, sosyalizme geçişten söz etmiştir : Bazı Kapitalist memleketlerde sosyalizme geçiş için, iç savaşın zarurî olmayabileceğini söylemiştir. Proleterya ve işçi kitlesinin ihtilâlcî karakteri üzerine dayanan bir kuvvetli parlamenter çoğunluk zaferi, türlü kapitalist memleketlerin ve eski kolonici memleketlerin işçi sınıfı için, radikal sosyal değişimleri sağlayan şartları yaratacaktır.

2 — Marxisme . Léinisme'in Revisyonu ve Sosyalisme'i Kurma Yolları Konusunda Geliştirilmesi : Léenin'in bazen açık, bazen kapalı olarak dokunduğu fikirler, o daha hayatta iken gözden geçirilmeğe, geliştirilmeğe başlanmış ve geliştirilmiştir.

A — Aydınlanan Noktalar :

Bu geliştirme işi, henüz bilmemiş bir tartışma ile başlamıştır. Binaenaleyh daha kesin sonuçları da vermemiştir. Fakat daha şimdiden bazı noktalar aydınlanmıştır, hiç olmazsa, tartışma konusu olarak bazı aydınlıklar hasıl olmuştur ki, biz, bunları, bazı politik-sosyal konularda, içinde yaşadığımız yüzyılın sosyal mühalefet aydınlıkları olarak kaydediyoruz :

a) Muhtelif halk demokrasileri ve onun içindeki Komünist Partileri Sovyetler Birliğine ve onun Komünist Partisine karşı millî istiklâllerini almışlardır.

b) Devlet hayatı içinde, âmme hayatı içinde parti egemenliği kaldırılmıştır. Hattâ, Polonya'da, çok parti sistemi ileri sürülmüştür, siyasî demokrasiye mutlak riayet istenmiştir.

c) Kültürel hayatta, dinî hayatta ve aile hayatında hürriyet istenmiştir.

d) Polis keyfiliğine karşı kazaî garantilere, sair müesseselerin getireceği garantilere sıkı riayet istenmiştir.

e) Katı ve bürokratik plânlama tenkit edilmiştir, iktisadî ve idarî disiplinde gevşemeler, devlet ve idare cihazında zayıflatmalar, topraklarda Décollectivisation istenmiştir.

f) İdarede «İşçiler Konseyleri» müessesesi yolu ile sınaî demokrasiye gidilme ileri sürülmüştür.

Marxisme - Léninisme'den yapılan bu politko - sosyal taleplerden başka, onun bir étique de dönmesi zorunu ileri sürülmüştür. Hayatın esas tercihlerini, tarih felsefesinin değil, insanın moral duygululuğunun tayin ettiği belirtilmiştir.

İşte böylece, bilhassa 1956 - 1957 lerde sosyal muhalefetin Marxisme - Léninisme çizgisine, yukarıda söylenen noktalardaki aydınlıkları getiren bir hareket olmuştur. Bu hareket, aslında Marxisme'yi tahrip edici mahiyette değildir. Tersine onu, Stalin'ci doğmatizmden kurtararak, canlandırıcı mahiyettedir. Fakat, 1958 de bu hareket Rusya, Polonya ve Halkçı Çin'de durdurulmuştur. Lâkin, doktrinal etüdler yolu ile, daha sükûnet içinde devam da etmektedir.

B — Sosyalisme'yi Kurma Yollarındaki Değişik Gelişmeler :

Marxisme - Léninisme çizgisi, Sanayileşmemiş ülkelerde fakir köylülerin de ihtilâli ile iktidarın elde edileceği; bu fakir köylü sınıfının, bu gibi ülkelerde, bir ihtilâlcî misyon görebileceği; ayrıca 1917'lerden itibaren unutulmuş bulunan «kanunî ve parlamenter yolların» da sosyalizmi kurmada ele alınabileceği tezlerini benimsemiştir. Ayrıca, ihtilâlin bir ülkede iktidara geldikten sonra, içinde ihtilâlcî şartlar bulunan öteki memleketlere de yayılacağı (sürekli ihtilâl) fikrinden de cayılarak Dünya İhtilâlinin Rusya'daki ihtilâli kuvvetlendirerek yayılması tezine varılmıştır. Şöyle ki : Sosyal muhalefetin Marxist - Léninist çizgi içindeki sosyalist safhası, 1917 de, Rusya'da bir Soviet İhtilâli ile zafere ulaşmıştı. Başka yerlerde de, proletaryen ve şehir işçisine dayanan ihtilâl beklenirdi. Fakat Çin'de, böyle bir teşebbüs başarı kazanamadı. Onun üzerine Lénine'in çırağı olan Mao - Tse - Tung Çin'de, ihtilâlcî kuvvet olarak, fakir köylülere dayanma yolunu tuttu ve bunlara dayanarak bir sürekli vasaş ilân etti. Bu sınıftan bir muntazam ordu ve Gerilla'cılar çıkardı. Hedef, tam zaferdir. Bu arada da, ordu, savaşın yanında siyasî, iktisadî, sosyal değişmeler işini yapar. İhtilâlcî savaşın operasyonlarından birisi de, feodeliteyi tahribe giden ziraî reformdur. Aynı zamanda kara cahillik ile savaş, kadının kurtuluşu, ailenin gelişmesi, ideolojik ofrmasyon verilmesi de bu ihtilâlcî savaşın operasyonlarındandır. İşte sosyalizm, Çin'de emperyalistlere karşı bir millî savaş ile de birleşen böyle bir ihtilâlcî savaş yolu ile iktidarın zaptı suretiyle kurulmuştur.

Demek ki, sosyalizmi kurmada Marx'ın sanayî proleteriyasını ihtilâlin tek ajanı sayan görüş, zahiren münakaşa edilmez gözükse de, bugün, Marxisme - Léninisme'in teoricilerinin büyük bir kısmı, Çin denemesine de bakarak, fakir köylünün, bazen bir ihtilâlcî rolü oynıyabileceğini kabul etmektedirler : Bilhassa sanayileşmemiş Ülkelerde..

Buna karşılık Sovyetler Birliğinde partinin XX inci Kongresinde bir sosyalist rejimin, Batı Demokrasilerinde kanunî ve parlmanter yollarla iktidara gelebileceği fikri, tekrar ele alınmıştır. Fransız ve İtalyan Komünist Partileri de, zaten hep bu tezin içinde idiler.

Bunların yanında, sürekli ihtilâl görüşü de ortaya çıktı. Buna göre : İhtilâl, belli bir yerde iktidarı elde ederse, bir ihtilâlcî şartın mevcut olduğu öteki memleketlere de zarurî olarak yayılır. Bu yayılmanın öncüleri, ardçıları, safhaları olabilir. Amma, ihtilâl bir yerde durup kalmaz, yayılır ve sürer. Lénine de 1906 dan beri Rusya'da bir ihtilâlin mümkün olduğunu ve orada kalmıyacağını düşünmeğe başlamıştı. Bu maksatla, Rus İhtilâlinde sonra Almanya, Avusturya ve Macaristan'da proleterya ihtilâline yardım etti, bu maksatla III. Enternasyonalî yarattı. Stalin de aynı maksatla Çin Komünistlerini tutmuştu. Fakat, iç savaşın sonlarına doğru, Rusya'ya mahsus güçlükler (1921 açlığı, köylülerin isyanı) Avrupa'daki proleter hareketlerinin başarısızlığı Lénine'i sürekli ve milletlerarası ihtilâli fikrinden saptırdı. N. E. P.'i kurdu. Bu, ihtilâlin Rusya'da kuvvetlendirilmesinin başlamasıdır. Çünkü, Avrupa'nın diğer ülkelerinde ve hattâ Rusya'nın bazı bölgelerinde, ihtilâlcî şartların henüz olgunsuzluğu ortaya çıkmıştır. Bu sebeple; sosyalizmin yerleşmiş bulunduğu bu ülkede, memleketin iktisadî ve idarî, durumu reorganize edilmelidir. Devlet gücü kuvvetlendirilmelidir. İktidar merkezîleştirilmelidir. Parti kuvvetlendirilmelidir. İşte Stalin, bunları yapmıştır.

Fakat Trotsky, buna muhalefet etmiştir : İhtilâlin bir tek memlekete hasrı; tecrit edilmiş bu sosyalist memleketin etrafında kurulacak çenberleme dolayısıyla, onun tek başına çözmek zorunda kalacağı iç güçlükler dolayısıyla, (bu çenberle ve güçlüklerle savaşmak için) bir bürokratik ve askerî devlet âletini yeniden kurmağa müncer olacaktır. Sovyetler Birliği, kurtarıcı İnternatinalisme prensibinden vazgeçtiği için, kendini savunmak için, askerî emperyalizm düşecektir.

Stalin'in buna karşılığı da şudur : Gerçekte tek bir ihtilâl vardır. Dünya ihtilâli.. Fakat bunun da safhaları vardır : Kesin safha,

Rusya'daki Sosyalist İhtilâli olmuştur. Eğer sosyalizm, Rusya'da kat'î olarak kurulmaz, savunulmaz, kuvvetlendirilmezse, bu ilk safhaya hiç bir teakup verilemez. Rus İhtilâli, Dünya İhtilâline bir hareket noktası teşkil eder. Yabancı proleteryalara geniş bir tecrübe ve hizmet kaynağı olur. Dünya İhtilâli tezi terk edilmemiştir. Amma, durumun tahlilinden çıkar bir yeni metoda uydurulmuştur. Trotsky'nin tezi aynı zamanda sağcıdır da : Sovyetler Birliğinin sosyalizmini tahkim etmesinden, kendisini (ve kendisi ile birlikte bütün dünya proleteryasını) sosyalizmin düşmanlarına karşı savunmasından vazgeçmesini istiyor. Şimdiden itibaren tek bir sosyalizm kampı ve onun da başında Sovyetler Birliği vardır.

II — Lénin'ci Olmayan Sosyalizm Halindeki Sosyal Muhalefet:

Son çağlarda liberal Burjuva demokrasisine karşı gelen fikir ceryanlarının çoğu, - belli bir ölçüde olmak üzere İngiliz Sosyalizmi müstesna. XIX uncu yüzyıl sosyalizminden çıkmıştır. Bu da Marxisme ve onun ile birlikte son halkayı kuran Léninisme'e müncer olmuştur. Bu sebeple, bu muhalefet fikirleri çağımızda Marxisme - Léninisme halkasından çıkmıştır, diyebiliriz.

Fakat, pek yakın geçmişte ve günümüzde bazı idelojik akımlar vardır ki, bunları, sosyalist oldukları halde, artık bu çizgiye, bu halkaya bağlamak ve onlara Lénine'ci demek mümkün değildir. Çünkü Birinci Dünya Savaşından sonra, Faşizmin ortaya çıkışı, kapitalist ekonomiler kadrosu içinde iktidara iştirak, İkinci Dünya Savaşının çıkması, İkinci Dünya Savaşından sonra Sovyetler Birliğinin genişleme politikası gütmesi ile birçok memleketleri egemenlikleri altına alışlarının yarattığı anti - komünist duygular, Batı - Doğu rekabeti ile Avrupa'nın inşası ve Asya - Afrika ülkelerindeki nasyonalizm ceryanlarının yarattığı milletlerarası gerginlik, bazı sosyalistleri, artık Marx'çı ideolojiden, Marxisme - Léninisme çizgisinden ayırmıştır. Bu sosyalistlere Sosyal Demokratlar denir. Böylece ortaya, «Yeni bir sosyalist doktrin» çıkarma ihtiyacı doğmuştur. Bu «yeni sosyalist doktrin» Marxisme'e basit bir menfi muhalefet olmaktan kaçınmayı deneyen bir ideolojik yenilenme halindedir.

Bunun gelişme safhaları şöyledir : 1 — İkinci Dünya Savaşına kadar : Birinci Dünya Savaşından sonra II International çökmüştü. Bu, türlü güçlüklerle tekrar kurulduğu zaman, bütün revizyonizmi reddederek, çok sıkı bir Marxist Ortodoksî'ye dönülmüştür. Çok ihtilâlcî amaçlar teklif edilmiştir. Burjuvaziye ve emperyalizme

karşı, pek şiddetli bir sınıf savaşı açılmıştır. Sosyal -vatanseverlik mahkûm edilmiştir. Proletaryanın sulhçu internasyonalisme'yi teyit edilmiştir.

Böylece Sosyal - Demokrat kamp ile, Lenin'ci kamp, tam tesanüt haline girmişlerdir. İkisi arasında doktrin mutabakatsızlığı kalmamıştır.

Fakat, bazı sosyalistler yavaş yavaş, Lenin'ci kamptan ayrılmaya başlamıştır : i — 1818 den itibaren Bolşevizm metodları tenkit edilmeğe başlamıştır. Bu metodların, demokrasiyi ihlâl ettiği ileri sürülmüştür. Böylece Stalin Diktatoryası, bazı sosyalist partileri, Komünistlere karşı savaşa itmiştir. (Bilhassa Almanya ve İtalya'da) (Fakat bazı sosyalistler, herşeye rağmen, Stalin idaresini tutmuştur. Bu suretle, sosyalist kampta bir karışıklık olmuştur).

ii — İtalya'da Faşizme karşı savaş zarureti, proleter ihtilâlinde doğmayacak bir sosyalizm fikrini getirmiştir. İtalyan Sosyalistleri, Faşizme karşı birleşmişlerdir. Bu, Karışıklığı artırmıştır. Faşizm totalitarizmine karşı savaşın, sadece faşizm tarafından kazanılmış sınıflara karşı proletaryanın savaşı halinde devam edemeyeceği anlaşılmıştır. Diktatöre karşı, bütün grupların, bütün demokratik ve federe progresif akımların birleşmesi ve sentez teşkil etmesi gerekmektedir. Bu hareket, bir «yeni» sosyalizm kurulmasını istiyordu ki, bu yeni sosyalizm doğrudan doğruya bir proleter ihtilâlinde doğmamalı idi. Geçici olarak ve uzun yıllar çok sektörlü bir iktisadî kabul etmeli idi. Kendi anti - totaliter iğvalarına karşı, devletçi ve bürokratik merkeziyetçiliğini mahallî ve sınaî demokrasi ile ikame etmeli idi. Hülâsa faşizme karşı savaş, liberallerin, sosyalistlerin ve komünistlerin, Avrupa ölçüsünde ahenkli bir faaliyetlerini istiyordu.

iii — Almanya'da da Nazizim ile savaş zarureti de büyük kapitale önem vermediği empoze etmiştir : Almanya'da Nazizim gelişirken, Alman sosyalist hareketi çok zayıflamıştı. Uğrayacakları tehlikeye karşısında reaksiyonsuz idiler. İç savaştan korkuyorlardı, Nazilerin günlük şiddet hareketlerine, kendi sosyalist milislerini faaliyete sevk ederek karşı koymaya cesaret edemiyorlardı. İktisadî ve malî programlar yapma teşebbüslerini de rakipleri Nazi'lere bırakıyorlardı. İşte bu şerait içinde Alman Sosyalizminin dirijanları, büyük Alman kapitalinin, Nazizmin ilerlemesini durduracağını sanıyorlardı. -Böylece Nazizm'in, derin kökleri olan bir kitleler hareketi olduğunu kabul etmek istemiyorlardı.

iv — Habeşistan Harbinden itibaren kabul edilmeğe başlanmıştı ki : Faşizme mukavemet etmek için, iç kuvvetlerin muhalefetleri, demokrasilerin milletlerarası bir faaliyet ile de ahenkleştirilmelidir. Fakat, bunun üzerine, hemen her yerde sosyalistlerin bölünmesi görülmüştür.: Fransız Sosyalistleri pasifist kalmışlardır. Küçük memleketlerin sosyalistleri, bir ihtiyatlı nötralizm gütmüştür. Nazilerle yapılan Münich Anlaşmasından sonra (1938 eylül) Fransız sosyalistleri, sulhu korumak ve Çekoslovakya'yı terketmek yolunu seçmiştir. 1933 lerde savaş ve genel grev fikri zayıflamıştır. 1939 Almanlar Polonya'ya saldırdıkları zaman sosyalistlerin hareketi İtalya, Almanya, İspanya'da kırık; İskandinav memleketlerinde lâkayd, Fransa'da bölünmüş durumda idi.

İktidar konusunda da bu sosyalistler, türlü görüşlerle, Lenin'ci Kamp'tan ayrılmışlardır. Bir defa 1914-18 Harbi bittikten sonra bütün Avrupa sosyalistleri, savaş zamanının birlik hükûmetleriyle kollaborasyon yapmalarına esef ettiler. (yalnız Alman Sosyal Demokratları tekrar iktidara katılma zarureti dolayısıyla bundan müstesnadır). Sosyalistler katî Marxist Ortodoksiye dönmek istiyorlardı. Bu sebeple, sosyalist partiler intransigente bir muhalefete döndüler. Fakat iktidara iştirâk, iktidarı alma İngiltere'li sosyalist iktidarın icrası konularında farklı görüşlere ulaştılar.

i — İskandinavya'lı ve İngiltere'li sosyalist partiler : Bunlar, Marxisme'e ve ihtilâlcî ideolojiye en az nüfuz etmiş partilerdi. Bu sebeple, doktrinal itirazlara uğramadan kabili tatbik bir yol buldular. Bunlar, Finlandiya hariç 1929-1935 yıllarında liberal veya agrariyen küçük guruplar tarafından desteklenen hükûmetler kurdular. Bir yaratıcı reformizm yaptılar. İktidar ve ihtilâl meselesinden az bahsederek muktedir oldukları zaman iktidarı ele aldılar. Sınıf savaşından az bahsedip proleteryanın menfaatine çalıştılar.

Fakat bu yolun, İngiltere'de mahzuru görüldü. Kesin bir programları olmayışı, doktrinsiz bir opotünizm yapma zorunu, işçi hükûmetini ekonomik gelenekçi duruma soktu. Parti bir buhrana uğradı ve artık muhalefet yıllarında, iktidara gelirlerse uygulayacakları bir program yapmağa uğraştılar.

ii — Avusturya'da : Sulh muahedelerinin arefesinde, Avusturyalı Sosyalistler, bir sosyalist rejim kurma hususunda iktidarı kullanabilirlerdi. Fakat, bu imkânın sonuna kadar gitmediler. Demokratik usûllere tâbi kalarak Viyana'nın hâkimi kaldılar. Fakat diğer partilerin koalisyonu dolayısıyla, memleketin tümünde daima azınlıkta kaldılar. Muhalefette iken hem demokrasiye saygı, hem de

reaksiyoner gidişi akamete uğratmak için bir ihtilâlcî diktatör zaruretini savundular. Nihayet, gayet sıkı bir şekilde determinist olan Avusturyalı Marxistler, sosyalist ihtilâlin kapitalist rejimin ve onun mahsullerinin zarurî buhranından doğacağını kabul ettiler. Bu buhranı beklerken, Viyana'yı gayet iyi idare ettiler. Fakat önce Dolfus (1934), sonra Hitler 1938 de, bu sosyalistleri güçsüz kıldı.

iii — Fransa'da : İktidar olayı karşısında sosyalistlerin durumu, bilhassa Fransa'da pek tartışmalı olmuştur.

Önce, S. F. İ. O. içinde Léon Blum, hangi vasıta ile olursa olsun merkezî otoriteyi ele geçirmek bizim amacımızdır demiştir. Fazişme açılan yolları kapamak için veya kapitalizmi mukavemetçi veya mütecaviz gücünden boşaltmak için, yâni önleyici ve savunucu mahiyette olmak üzere iktidarı işgal ettiler. İktidarın icrası, kısmî bile olsa, sosyalizmin gerçekleşmesine matuf olmalıdır. Kapitalist rejimin topyekûn devrilmesi, partinin ihtilâlcî amacı ve sosyalist düzenin kurulmasının zarurî dibacesi olacaktır.

Fakat Blum, iktidarın elde edilişi ile iktidarın icrası arasında bir ayrım yapmaktadır. İktidarın elde edilmesi yegâne ihtilâlcî fiildir. Bu fiil, kapitalist rejimin topyekûn tahribini ve sosyal değişmeyi hedef alır: Sosyalistler «toplumların tekâmülü» kaidesi dolayısıyla bunun kaçınılması imkânsız bir sonuç olduğunu bilirler. Binaenaleyh sosyalistler, sol hükümetlerin yaşamasına yardımdan başka birşey yapamazlar.

İktidarın icrası ise daha başka birşeydir. İktidarın icrası: mevcut kanunî nizamın; sosyalistler tarafından, biraz istisnaî sebepler için ve sınırlı objektifler için, mevcut Anayasa kuralları içinde, kapitalizm kadrosu içinde idaresidir, kullanılmasıdır. Amaç da, ihtilâle varan, müncer olan kapitalist gelişmenin ritimini hızlandırmaktır.

iv — S. F. İ. O.'dan küçük bir parlamenter gurup, Blum'un yaptığı tefrika karşı, eski mitolojiyi reddetmek ve bir yeni sosyalizm gerçekleştirmek için iktidara katılmak zaruretini ileri sürmüştür.

v — Belçika'da da İşçi Partisinin çoğunluğu, Marxisme'i resmen red ederek, iktidarın icrası yolu içinde, çifte maksada anjaje oldu: Plâncılık» yolu ile iktisadî krizi çözmek ve gelmekte olan ikinci harbde Belçika'nın tarafsızlığını sağlamak...

Görülüyor ki: İkinci Dünya Savaşına kadar olan safhada, sosyalist

partilerin Bolşevizme, Faşizme ve harbe karşı olan durumlarından doğan Lénin'ci olmıyan görüşleri vardır.

Fakat bu noktada da durmamışlardır. Gene bu safhada, bazı yazarların ileri sürdüğü fikirler ile, Lénin'ci olmıyan bir sosyalizm kurmuşlar ve onun içinde de hem mevcut liberal burjuva demokrasisine, hem de yeni kurulmuş bulunan otoriterci idareye sosyal muhalefet teşkil etmişlerdir:

i — Henri de Man: 1914 Harbi Henri de Man'ı, bir izah sistemi olarak Marxisme'den şüphe ettirdi. Çünkü, bu harpte proleter olsun olmasın, büyük yığınlar, vatanseverlik heyecanı ile dolmuştu. Marxisme hesaba katılmıyordu. Ayrıca, Almanya'da 1921 - 1926 arasında, sosyal demokrasinin (ve Komünist Partisinin) manzarası, Marxisme uyulamayışı gösteriyordu. Henri de Man'a göre: Marx'ın tarih felsefesinin diyalektik tefsiri, sosyalist iradenin gerçekleşmesinin şartlarını ve engellerini aydınlatabilir. Fakat bu tefsir, bu sosyalist iradenin tesahüp ettiği kanaatin sebeplerini izah edemez. İşçilerin sınıf savaşı, onların şimdi çektikleri, maruz kaldıkları bütün baskıları yok etmek için yaptıkları ön sosyalist talebin peşin şartıdır. Fakat bir sınıfın bu kuruluşunun bütün insanlığın kurtuluşunu davet etmesi için, gayelerini ve metodlarını, bir özel menfaat ile değil, genel olarak beşerî olan muteberlik değer hükümleri yolu ile isbat etmesi lâzımdır. Netice olarak, sınıf savaşının sosyalizmini ceryan ettirmek yerine, sosyalizmin sınıf savaşını ceryan ettirmek lâzımdır.

Onun sosyalizmi iradeci ve moralcidir: Sosyalizm, nasafete şâyan équitable bir sosyal düzene doğru bir irade temayülüdür. Sosyalizm yapacağı talepleri haklı telâkki eder; çünkü, müesseseleri ve sosyal münasebetleri, genel olarak bütün dünyaca muteber olan bir moral ölçüye göre değerlendirir. Sosyalist kanaat, bir şuur kararını şahsî ve bir gayeye doğru yönelmiş bir kararı farzettirir. Bu gaye, doğruyu, güzeli, iyiyi anlama ve gerçekleştirme melekesini mümkün olduğu kadar geliştirmedir. Proleterya, böyle bir vazifenin tamamlanması için, tarih tarafından özel bir misyonla teçhiz edilmiş değildir. Bilmukabele, sosyalist iradenin moral jüstifikasyonlarının mutlak ve âlemşümûl karakteri, işçi sınıfının şiddetini décupler eder, zira, bu moral âmilleri, sebepler, mobillies, tek ekonomik âmillerden daha kuvvetli ve heyecan vericidir. Bu âmilleri, sosyalist düşünceye, komünleri, köylüleri, entellektüelleri de balar. Herkes, sosyalizmin doğrudan doğruya reformcu aksiyonu içinde bizzat sosyalist düşüncenin tedricî ve günlük teşahhuslarını gerçek-

leşmelerini görünce, kitlenin reformlar hakkındaki şüpheciliği de kaybolur.

Hulâsa, «materyalist hipotezi» nin yerine, «Psiko enerjenik hipotez» gelmelidir. İşte burada de Man, Marxisme'in zımmî psiko-sosyolojisini yenilemeye teşebbüs eder. Sosyalizmin saikleri hat-tâ gayri şuurî olarak, exhatologique ve dinî naikler olmuştur : Aksi halde, bu anlaşmaya hiç birşey cevap vermez. Bugün, Marx'ın tahminlerine aykırı olarak işçi yığınları burjuvalaşmakta veya kendilerine, küçük Burjuvayı taklit eden iyi bir kültür vermediği araştırmaktadırlar. Marxisme'in bürokratları, kendilerini apatik yığınlardan ayırıcı vasfı olmayan reformlarla doldurmaktan başka birşey yapmıyorlar. Devletin Marxist sosyolojisi, basitçidir ve kari-katüraldir.

(Devlet, az çok, kapitalist kuvvetlerin baskısına uğramıştır. Fakat, bu kuvvetler, devletten dışardadırlar. Devlet, çok sayıda ve omojen olmayan unsurlardan kurulu karmaşık bir kuvvettir. Onun faaliyet alanı, istihsal değildir, hukukî ve siyasî münasebetlerdir. Kapitalist veya sosyalist rejimde devlet, memurlardır, siyaset adamlarıdır ve gazetecilerdir, aslâ kapitalistler ve işçiler değildir. Asıl mesele, devlet ile halk iradesinin ayniyetini sağlamak değildir, bu imkânsızdır, asıl mesele, devletin halk iradesi ile müessir bir kontrolünün organize edilmesidir. Devletin veya partinin idarecileri hakkında bilhassa sosyalistlerin şüpheleri izah edilebilir, ama, bu, bir teori haline getirilmemelidir: Bu şüphe, kitleler ile idarecileri arasında olan münasebetlere gelen normal tansiyondur. Devleti tecessüd ettiren adamlara, bir komünote işine hizmet etmek duygusunu vermek lâzımdır : O zaman devlet, daha az baskıcı olacaktır.)

Henri de Man, bu düşüncelerinden volantoriste ve reformist sonuçlar çıkarır: Çalışanların şartlarını düzeltmek için her gün savaşmak lâzımdır. Bu, yığınların ihtiyaçları alanında etik ve estetik değerlerin seviyesini yükseltmek için gerekli yorulmaz gayrete doğru ilk adımdır. Bu değerler, başlangıcında sosyalizmi canlandırmış olan dinî şiddet haline gelmelidirler. Henri de Man, meselenin müşahhas yönüne gelince, artık bir «plâncılık» havârisi olur: Bu, gayretleri istikâmetlendiren, hayat seviyesinin bir genel islâhı açısından amaçlar ve vasıtalar teklif eden, iş şartları ve iktisadî ve sosyal güvenlik şartları teklif eden, basit fakat âhenkli pratik tedbirin inşasından ibarettir, Belçika İşçi Partisinin de kabul ettiği plânı; bazı millileştirmeleri, karma ekonomi şirketlerini, bir yönetici ekonomi, bir palmanter rejim reformunu ihtiva ediyordu.

Bu tezleri tesir etti. Fakat Avrupa'lı sosyalistlerce kabul edilmedi.

ii — Marcel Déa da Marx'cı - Lénin'ci olmıyan bir sosyalizmi S. F. İ. O. içinden çıkarmıştır. Zaten, Marx'cı bir formasyonu da yoktu. Ama kurduğu «yeni sosyalizm» tamamiyle anti - kapitalisttir ve zarurî olarak da anti - faşisttir. Proleterya da dayanmaz: İşçiler, köylüler, zanaatkârlar, kiracılar, kooperatifçiler, vesair bütün sömürülenler ile ve onlar içindir bu sosyalizm... Bu sosyalizm, kuvvetlerin sahipliğini elinde tutan herkese karşı, bunları birleştirmelidir. 3 safhası vardır :

— Devletin kontrolünü iktisadî hayat üzerine yayan bir iktidar sosyalizasyonu;

— Kârların üzerine önemli vergiler koyarak sosyal güvenliklerin finansmanını bulan bir kâr sosyalizasyonu.

— Kooperatifleri son derece geliştirerek mülkiyetin sosyalizasyonu. Bu üçüncü safha da, devletin yerini bir manager - teknisyen Kurmay Heyeti alacaktır.

Bu tekâmülü geçirmek için, istismar edilen bütün sosyal sınıflar üzerine bilhassa orta sınıflar üzerine dayanılarak iktidara gelmeye hazırlanılacaktır. Fakat aynı zamanda, bu yolları hazırlamak için de iktidara ortak olunacaktır. Adrièn Marquet bu yeni sosyalizmi «nizam, otorite, millet» kelimeleriyle formüle etmiştir. Montagnan da, sosyalizmin doktrinal bir buhran geçirdiğini ve modern realiteyi bilmediğini belirtmiştir.

iii — Schumpeter: de Man ve yukarıda adları geçen Fransız Yeni Sosyalist» leri, Marxisme'in ötesine geçmeğe uğraşırlar iken, Marxisme'i temamiyle tasfiye sonucuna varmışlardı. Şimdi, Joseph Schumpeter bir büyük liberal iktisatçı olarak, Marx'ın kullandıklarından çok farklı olarak analiz vasıtalarından hareket ederek, Marx'ın ekonomik rezonmasının hatalarını göstererek, gene de Marx'ın ulaştığı sonuçlara pek yakın sosyo - tarihsel sonuçlara ulaşmıştır.

Schumpeter'e göre de kapitalizm, gelişmesinin sonucu olarak, bilhassa kendisinin motoru olan rasyonalizasyon espirisinin gelişmesinin sonucu olarak, kendi içinden harap olacaktır ve sosyalizme kalbolacaktır. Yalnız, Schumpeter, Marxism'den fazla olarak psiko - sosyolojik faktörleri de itibar nazarına alır. Siyasî plânda bedbin olan Schumpeter, öngördüğü sosyalizmden hürriyetin hüküm sür-

mesini beklemez. Bununla beraber, büyük bir inanç duymamakla beraber, bir sosyalizm ve hürriyet sentezi imkânını söyler. Bir sentez, progressif sosyalizm ile bir zarurî adem-i merkeziyetçiliğin idâmesi sayesinde olacaktır. (Maamafih bu adem-i merkeziyetçiliğin de hayal olduğunu gösterir).

2 — İkinci Dünya Savaşından Sonra Lénin'ci Olmayan Sosyalizmin Gelişmesi : Görülüyor ki, Birinci Dünya Savaşından sonra, çok sıkı bir Marxist Ortodoxi'ye dönülmüş iken, bunun içinde burjuvaziye ve emperyalizme sıkı bir savaş açılmış, proleteryanın önemine dönülmüş iken, Rusya'daki Bolşevizm, İtalya'daki Faşizm, Almanya'daki Nazizim'in sahneye getirdiği yeni faktörler dolayısıyla, evvelâ, sosyalist partiler, proleter ihtilâline dayanmayan, diğer partiler ile de birleşebilen notralizm güden, iktidarda da reformizmlerden başkasını düşünmeyen, iktidarı Anayasa kuralları içinde icrayı düşünen bir tutum ve davranış gösterdiler ve bu suretle, Marxisme Léninizm çizgisinden ayrıldılar. Ayrıca bazı düşünür ve yazarlar da, sosyalizmi, bütün dünyaca müteber olan ölçülere göre sosyal münasebetlerin değerlendirildiği bir sistem olarak göstermeğe başladılar; Bu sistem içinde proleteryanın özel bir tarihî misyonu olmadığını ifade ettiler. Moral âmillerin, sosyalist düşünceye müminleri, köylüleri, entellektüelleri bağladığını gösterdiler. Sosyalizme icraat alanında da, hayat seviyesinin islâhı konusunda amaçlar, vasıtalar, iktisadî ve sosyal güvenlik teklifleri yapan plâncılığı münasip gördüler. Bazı yazarlar da sadece proleteryan değil, bütün sömürülenlere dayanan bir «yeni - sosyalizm» buldular. Marx'çı esaslara ihtiyaç duymadan, devletin iktisadî hayat üzerinde bir kontrol yapması, vergilerle sosyal güvenliğin finansmanının sağlanması; kooperatifçiliği geliştirerek mülkiyetin sosyalizasyonunu başarmayı öngördüler ve nihayet bazı yazarlar da, kapitalizmin sosyalizme müncer olması olayında Marx'ın kullandıklarından başka analiz vasıtalarını kullanarak sosyo - tarihsej sonuçlara varabildiler. Sosyalizm ve hürriyet sentezini araştırdılar.

İşte, Marx'çı - Lénin'ci olmayan sosyalist fikirler bu durumda iken, İkinci Dünya Savaşı geldi ve geçti. 1945 ten beri, sosyalist fikirler hareketini değerlendirici bir faaliyet, gene gözükmemektedir. Bu yeni devreyi karakterize eden eğilimler şunlardır :

Marxisme'den Ayrılmalar

Marxist ideolojinin tümüne cepheden saldırma, pek azdır. Fakat, Marxist sosyolojinin kısmî tenkitleri yok değildir. Bunlar,

onun şematik ve halihazıra sığmayan karakterine itirazlardır. Bununla beraber, bu itirazlar da küçük eserler halindedir henüz. Şimdilik Marxisme'e tashihler ve tamamlamalar yapılıyor, sınıf savaşının yetersizlikleri gösteriliyor, orta sınıfların ortaya çıkışına dikkat nazarı çekiliyor, kapitalizmin ve yığınlarının psikolojisinin korrelatif değişmelerine dikkat nazarı çekiliyor.

Genç İngiliz işçileri, Marxisme'e sırtlarını dönmüşlerdir. Bunlar partilerinin ideolojik açıdan tükendiğini görünce ve 1900 - 1930 yılları arasındaki pragmatisme denemelerinin iflâsını görünce, ik Fobien'lerin «İdarî Sosyalizm» ve plâncılık doğmasının, bir sosyalist düşüncenin malı olmadığını görünce, «sosyalizmin bir modern teorisi» ni geliştirme vazifesini vermişlerdir kendilerine...

Bugün sosyalizmin ana vazifesi, iktidarın ister endüstrinin yüksek kadroları elinde olsun, ister devlet bürokrasisi ellerinde olsun, temerküzünü önlemektir, bir kelime ile, sorumlulukları bölüştürmek ve böylece seçme hürriyetini geliştirmektir. (Richard H. S. Crossman).

Halihazır teknokratik ve devletçi sosyete önünde - gene bu, şüphesiz kapitalist sosyete değildir, gene şüphesiz sosyalist sosyete de değildir, - sosyalizm aşılış taleplerle yetinemez (Bu aşılış talepler, meccanî sosyal hizmetler, millileştirmeler ve rejimin kuvvetlendirilmesi, doğrudan - vasıtasız - vergi yoluyla gelirin tevziidir) Sosyalizm kendi dinamizmini ancak işçilere, kararların alınmasına müessir bir iştirâk duygusu veren şekiller teklif ederek kazanabilir. C. A. Crosland : sosyalizmin temel temleri, «eşitlik» ve «sorumluluk» tur. Sosyalizmin vasıtalarına gelince: Kültürün gelişmesi ve serbest açılmanın imkânları, endüstriyel demokrasi ve sosyal iş idaresi, sanayiın sosyal organizasyonu ve sairedir. Fransa'da da buna benzer bir gayret vardır.

Bu gayretler, İngiltere, Almanya, Norveç, İsveç ülkelerinde sosyalist partilerin idareci cihazına tesir etmeğe başlamıştır. Fakat, bizzat bu memleketlerde bile daha yapılacak çok şey var.

ii — Sosyalizmin Internasyonal Görevleri *Şuurunun Kazanılışı* : Bu noktada yenilenme daha belirlidir. 1945 ten beri, insanlığın geleceğini tâyin eden doğu - batı rekabeti, yeni silâhlarla tahrip tehdidi, Asya ve Afrika nasyonalizmleri yetersiz derecede gelişmiş ülkelere yaddım yardım gibi milletlerarası problemler ortaya çıkmıştır.

iii — **Sovyetlere Karşılık** : Liberal demokrasilerin talininin, Birleşik Devletlerin iktisadî ve askerî gücüne bağlı olduğu duygusu, şuuru, sosyalistlerin hemen tümünü, Batı Kampına (veya serbest dünyaya) atmıştır. Bununla beraber bazıları Birleşik Devletler karşısında bir bağımsızlık endişesi muhafaza eder ve Avrupa komünötesinin kuruluşunda bir nisbî müvazene vasıtası arar.

iv — **Bir Etique Aranması** : Sosyalizmin bir ahlakî olması meselesi modern sosyalizmin büyük sorusu olarak durmaktadır. Bu ihtiyaç bugün çok kesin olarak beyan edilmiştir, ve bu husustaki her tereddüt de kaybolmuştur. Bazıları müttehit olarak söyler ki, sosyalizm, bugün, bir ahlakî emperatifin beyanından ibarettir. Herşeyden önce, bu terim, Léon Blum da, André Philip'de ve diğer genç İngiliz İşçi Partisi mensuplarında vardır. Bir yeni sosyalizm için bir etik aranması, sosyalist ideoloji ile Hıristiyan veya liberal temayüldeki bazı hareketler arasında bir yaklaşma yaratmıştır. Ama, ideolojik cepheler de daha gayrivâzih olmuştur.

III — Sağcı Totalitarizm Halinde Sosyal Muhalefet :

Liberal Burjuva Demokrasinin kendisi, toprak ve kılıç asaletine dayanan merkezî kiralıklara karşı bir sosyal muhalefet olarak doğmuştu : Buharın sanayie vurulmasıyla artan sanayî gücün dünya deniz ve kara münakalesinin gelişmesiyle artan ucuz ham madde ve elverişli dış pazar imkânları, onu son derece beslemekte idi. Yalnız bir mahzur vardı ortada: Sanayî ve ticaret hayatının da - bir kelime ile iktisat hayatının da - derebeyliğin tasfiyesinden beri tek hükümlan kuvvet olarak kalan merkezî hükümdarın şahsî ve indî görüşten hareket eden tasarruflarına maruz kalması. Bu yeni zamanların yeni sınıfı - yâni sanayî ve ticaret hayatının geliştirdiği ve bir zamanlar, derebeyliğe karşı kiralıkların da kendisine dayandığı burjuvazi- şimdi, derebeyliklerinin tasfiyesinde kendisinin menfaati olan kralın bu şahsî ve indî tasarruflarından ticarî ve sınaî hayatını kurtarmanın yolunu aramıştı. Bunun için, hem, gelişmekte olan «İnsan Hakları Doktrini» nine dayanmıştı (bu doktrin, insan-oglunun kralın dahi dokunamayacağı bir haklar ve faaliyetler alanı olduğunu söylemekte idi); hem de, «İktisadî Libaralizm Doktrini» ne dayanmıştı. Bu doktrinde, iktisadî hayatın kendi tabii kuralları vardır ve iktisadî hayat, ancak buna dayanmalıdır ve merkezî otorite, bu hayata müdahale etmemelidir) diyordu. Böylece, yeni hasıl olmuş olan burjuvazinin menfaatleri üzerine dayanan bir liberal hürriyetçi düzen kurulma ihtiyacı ihtilâlleri meydana getirmişti. Bu ihtilâllerden de XVIII inci Yüzyılın bilinen liberal hürriyetçi ve

burjuvazinin mülkiyet hakkına riayetçi demokrasisi doğmuştu. Yâni bu demokrasi, merkeziyetçi kırıllıkların hiyerarşisine bir sosyal muhalefet olarak doğmuş idi.

İşte, şimdi, daha XVIII inci Yüzyıldan başlayıp XIX uncu Yüzyılda doktrin alanında gelişen ve nihayet XX Yüzyılda fiilen de gerçekleşen bir sosyal muhalefet, liberal burjuva demokrasisine, tam bir halkçı alternatif getirirken, Birinci Dünya Savaşının sonundaki bazı politiko - sosyal şartlardan kuvvet kazanan bir diğer sosyal muhalefet akımı da, gene aynı demokrasiye ve onun halkçı alternatifine, kuvvetlilerin hükmetme gücünü teşkilâtlandırıp egemen kılan bir otoriteci alternatif getirmişti. Bu, İtalya'daki Faşizm, Almanya'daki Nasyonal Sosyalizm, İspanya'daki Franquisme, Portekiz'deki Salazar rejimi, Arjantin'deki Péronisme adı altında gözüken otoriter ve totaliter sağcı ideolojilerin getirdiği Sosyal Muhalefet alternatifidir.

Hem Batılı Liberal Burjuva Demokrasisine, hem de ona halkçı bir açıdan muhalefet eden sosyalizme karşı olan bu yeni sosyal muhalefet alternatif, bir totalitarizmdir ve sağcı bir totalitarizmdir.

i — Bu bir totalitarizmdir : Çünkü, bir diktatör tarafından yürütülen bir tek parti sistemi ile iktidarı icra eder. Hayat bir polis kontrolü altındadır. Bütün ekonomik hayat da, bir merkezî noktadan idare ve kontrol edilir. Bütün propaganda ve askerî araçlar merkezî idarenin elinde temerküz etmiştir. Merkezî idare de kendisine nianılan, itaat edilen ve istediği yerde ve zamanda döğüşülen bir şef teşkil eder.

ii — Bu bir sağcı totalitarizmdir : Çünkü, ideolojisi; insan şahsına bağlı hürriyetçi - siyaseten eşitçi - mülkiyetçi hakların genel oy'dan çıkan bir siyasî iktidarca tanınması (Batı demokrasisi) esasını ihtiva etmediği gibi; iktisadî eşitliği ihtiva etmeyen burjuva demokrasisinin, bir proleter ihtilâli ve diktatoryası ile kaldırılıp burjuvazinin tasfiye edilmesi (Marxist - Léninist Sosyalizm) veya istihsal araçlarının toplum eline geçmesinden ibaret sosyalizmin, kanunî ve parلمانter yollarla sağlanması (Marx'çı - Lénin'ci olmayan sosyalizm) esasını da ihtiva etmez. (Yâni orta ve sol mahiyeti göstermez; soldan ortaya kadar olan bir noktayı almaz), bu ideoloji, ancak toplumda tabiî eşitsizlikler bulunması, devletin de bu eşitsizlerden kuvvetlilerin âleti olması, kuvvetlilerin, bu âlet ile halktan, herşeye üstün ve ırk esasında bir millet vakıasını yaratması fikirlerine dayanır ki; eşitsizlik - devletin önceliği - halkın milletin üstün-

lüğü - kendisine inanılan, itaat edilen, onun istediği yerde döğüşülen bir şef tarafından idare esasları, sağ ideolojiyi teşkil eder.

İşte bu sağ ideolojinin totaliter rejimi olan Faşizmde ve nasyonal sosyalizmde Frankizmde, Salazar ve Peron rejimlerinde şu sosyal muhalefet çizgileri vardır :

1 — Sefalet - buhrana - işsizliğe - açlığa karşılık : «gerçek Sosyalizm» : Faşizm ve Nasyonal Sosyalizm, liberalizme, eski makine ve ilerleme efsanelerine karşı bir ümitsizlik ve isyan hareketidir. İktisadî menfaatlerin serbest cereyanı, ancak kastrofları dâvet eder. Sefaleti, buhranı, işsizliği, açlığı gidermek için, sosyalizmin yeni bir şekli olan nasyonal sosyalizm yapmak lâzımdır.

Gerçek sosyalizm, sınıfları bir arada yaşatan, millî komünote içinde birleştiren bir sistemdir. Bu, millî mahiyette bir sosyalizmdir. Materyalist değil, idealisttir: sınıf savaşı yerine millî tesanüdü koyar. Âlemşümûl kaos'da devam edebilmek için birleşmiş bir millet olmak gerekir. Binaenaleyh, sınıfları, bir tek ekonomik ve moral realite haline sokmalıdır.

Bu sebeple Faşist ve Hitlerci gurupların büyük bir kısmı, orta sınıftan, sanayî ve ticaret kadrolarından, küçük gayrimenkul mâliklerinden, esnaf ve zanaatkârlardan gelmiştir. Şefler, bilhassa alt kademe şefleri, proleterleşme tehlikesine mâruz, iktisadî gelişme sonunda ölüme mahkûm, bilhassa buhran zamanlarında çok sarsılan sosyal kategorilerden seçilmiştir. Bu orta sınıflar, kadroları donatır, ideolojinin belli başlı çizgilerini teşkil eder ama, Faşizm her çevreden, hatta proleteriyadan adam bulur. Binaenaleyh, faşizmi, büyük kapital tarafından finanse edilen küçük burjuva hareketi saymak yanlıştır.

2 — Kollektif Ruhun Mâkesi Şef : Siyasî rejim, şefinden ayrılmaz, ayrı düşünülemez. Şef ile halkı arasında, demokrasilerde ve diğer rejimlerde benzeri bulunmayan bir münasebet vardır. Bu münasebet, kanunî - rasyonel esaslara, geleneksel esaslara uygun bir münasebet değildir. Millî enerjiyi kanalize eden, kollektif ruhun mâkesi olan bir münasebettir. Bu sebeple, bu şef, charismatique bir şeftir. Binaenaleyh, sistem de, böyle bir şefe inanma, ona itaat etme ve onun emriyle savaşma sistemidir.

3 — Eşitçiliğe - Karşıcılık Esasında Toplum Telâkkisi : Bu totaliter ideolojide eşitçiliğe dayanan demokrasi, genel seçime dayanan demokrasi reddedilir. Sırf sayı çokluğuna dayanmanın, bir beşerî sosyeteyi idareye yetmiyeceği söylenir. Çünkü, beşerî varlıklar

arasında velud, iyilik yapıcı ve telâfi edilmez eşitsizlik vardır. Bu gibi üstünler, elitler, idare eden olurlar. Bu üstünün, en kuvvetlilik rolü, en zayıflarla beraber erimekte değildir, hâkim olmaktadır. Zayıflar da kuvvetlilerin üstünlüğünü tanımalıdır.

4 — **Devlet ve Rolü** : İşte diğerlerine eşit olmıyan üstün elit tarafından kullanılan devletin rolü de, sınıfları, bir tek ekonomik ve moral realite haline getirmektir.

Bu işi yapacak olan devletin bir önceliği vardır : Devlet herşeydir. Devlet çok kuvvetlidir. Kişiler topyekûn devlete tâbidir : Herşey devlet için, herşey devlet tarafındandır. Bu devlet bir bütündür, bir bloktur, onda kuvvetlerin ayırımı da olmaz. Bütün muhalefetler kırılmıştır. (Siyasî totalitarizm). Bütün hakikat, propaganda, gençliğin seferber edilişi, devlet içindir (entellektüel totalitarizm). Devletin içinde devletten başka birşey mevcut değildir. Herşey devletin içindedir, devlet dışında hiç birşey yoktur. Bu suretle devletin önde gelişiliği ile bütünlüğü, bir blok oluşu kavramları, birbirlerini tamamlarlar. Bir bütün birlik halindeki devletin önde gelişiliği dolayısıyla, ekonomi de devlete tâbi olur. Devlet bir iktisadî teşkilât değildir, bir ırkî teşkilâttir. Bu teşkilât, bir organizm gibi bir canlı varlık gibidir. Bir spirtüel ve moral vakiadır. Devlet, millet vakiısından da öncedir ve ona üstündür, Milleti yaratan devlettir. Devlet, halka, kendi moral birliği hakkında bir şuur vererek, bir irade vererek ve binnetice bir varlık vererek milleti yaratır. (İtalyan Tezi). Hayatta esas olan ana realite volk (halk) tır. Devlet bir âlet rolü oynar, Alman halkı da sadece XX nci yüzyıldaki Almanların tümü değildir. Hem Alman ırkıdır, hem de Alman tarihidir. (Alman Tezi). Bu devlet, bir vücut halinde bir yapıya sahip olmalıdır. Bu sebeple onun birliği ve hayatı böyle bir «*Constitution en corps*» vücut halinde yapıya sahip olması ile mümkün olur. Bu sebeple onun teşkilâtı da, Corporation teşkilâtı olmuştur. Binaenaleyh bu, bazı korporatif müesseseler vasıtasıyla devletin bilhassa iktisadî nüfuzuna bir müvazene getirme anlamında değildir, düşünce üzerinde olduğu gibi iktisat üzerinde diktatoryanın icrasını mümkün kılma anlamındadır.

5 — **Hayat Alanı** : Nasyonal sosyalizmin temel prensipleri kavgâ, ırk, ve eşitsizlikti. Irk saflığını muhafaza esastı. Irkının saflığını idâme ettirmekten vazgeçen halklar, ruhunun birliğini muhafazadan da vazgeçmiştir. Kanun saflığını kaybetmek, iç saadeti tahrip eder. İnsanı ebediyyen küçültür, bunun uzvî ve moral sonuçları telâfi edilemez.

Bu değerli bir canlı organizm olan Alman halkı, yaşaması için zarurî olan alana muhtaçtır. Bu alan Guillaume II Almanyasının güttüğü Panjemanizm'in istediği alan değildir. Evvelki Panjemanizm, pazar ve mahreç bulma ihtiyacından doğmuştu. Şimdiki Panjermanizm ise ekonomik olmaktan çok siyasîdir, askerîdir, mistiktir: Büyük Reich'e girmesi gereken yerleri, buraları fakir de olsa, her birinin hayat seviyesi bundan zarar da görse, ona ilâve etmektir.

6 — Mülkiyete ve Asalete Öncelik Veren Sosyal Hiyerarşi Halinde Demokrasiye Muhalefet : Frankist İspanya'da, bir Totalitarizm var. Bu, orduya ve kiliseye dayanmak suretiyle ve bazı noktalarda faşizme benzemesi ile bir sağcı totalitarizmdir. Bu itibarla, onun safında demokrasilere bir sosyal muhalefet teşkil eder. Fakat, kendisine has bir özellik olarak, Faşist rejimin taklidinden, kısmî bir demokratlaşmağa ve monarşinin gelmesine doğru gitmektedir.

İşte bu haliyle; mülkiyete ve başka yerlerdekinden daha ağır basan bir sosyal hiyerarşiye dayalı bir nizam teşkil etmektedir. Almanya ve İtalya'daki kadar kuvvetli olmayan bir orta sınıf dolayısıyla, Aristokrasi ile proleterya arasındaki uçurum doldurulamamıştır.

IV — Bir Yeni Milliyetçiliğe Dayanan Sosyal Muhalefet :

XX nci Yüzyıla esas itibariyle sosyalizmin yayılması ve birden Faşizmin ortaya çıkışı olayları hâkimdir. Fakat bu arada, eski liberal ve muhafazacı doktrinler de mevkilerini tutmakta devam ederler ve hattâ yayılırlar. Sosyalizm, Komünizm unsurlarından ayrılarak bir yeni - sosyalizm hâlini alırken, eski liberal ve muhafazacı doktrinler de bu «yeni - néo» serlevhasından yararlanırlar. Bu arada, milliyetçilik de bu «yeni» serlevhasını benimseyen bir gelişmeye ererek, Batı'nın liberal burjuva kapitalist ve emperyalist demokrasisine -az çok muhafazacı bir renk altında - yeni bir sosyal muhalefet teşkil etmiştir. Şöyle ki:

1 — Batı Demokrasisinin Emperyalist Mahiyetine Karşı Halkçı - Devletçi Millî mukavemet : Bu yüzyıl içinde, ilk defa Mustafa Kemal'dir ki Batı'nın Kapitalist ve Emperyalist siyasetine karşı çıkmıştır. Batı'yı, Parlamentolu ve hürriyetli bir demokrasi olarak dayandığı ideolojik kaynaklarında reddetmeyen bu Mustafa Kemâl tipi milliyetçilik, Batı'nın ilerlemiş kapitalizminin tabiatıyla müncer olduğu emperyalizmden kurtulmak için, bir millî Cumhuriyet halinde teşkilâtlanırken bu Cumhuriyete ideolojik unsur olarak halkçı karakter vermiştir. Yalnız, bu halkçılık, ne Faşizmin bütün

sınıfları devlet içinde eriten felsefesidir, ne de kapitalist burjuvayı eritmek için proleterya temeli üzerinde birleşen kitlelerin sınıfçılığıdır. Çünkü, Türkiye endüstrileşmekten çok uzakta bir iktisadî stürüktür ve sosyoloji içinde olduğundan, onda sosyolojik olarak sınıflar yoktur. Sosyal tabakalar ve kategoriler vardır. Binaenaleyh bu halkçılık devlet gücünün belli bir zümre, kategori, tabaka, kişi (Halife - Sultan gibi) için değil, memleketin asıl unsurunu teşkil eden köylüler, ziraatçiler başta olmak için, halk için kullanılması anlamındadır. Bunun iktisadî hayatta tecellisi, devlet eliyle sanayi kurmaktır. Sosyal hayatın diğer bölgelerindeki tecellilerini karşılamak için de rejim inkılâpçı unsurunu benimsemiştir: Bir Faşist devlet kurmak veya sınıf tezaadından doğan sınıf çarpışmalarını proleterya lehine döndürmek için değil, halkı, siyaseten parlamentolu ve hürriyetli bir demokrasiye; iktisaden de, devletin öncülüğü ile kalkınmaya götürmek için zarurî radikalizmleri yapma anlamındadır bu inkılâpçılık da...

Görülüyor ki, Mustafa Kemâl tipi milliyetçilik, Batı demokrasileri karşısında bir savunma refleksidir; aynı zamanda da, içerde kendini inşa yoludur. Birinci cephesi, emperyalizmden kurtulma savaşı yapan memleketlerce de kabul edilmiştir. İkinci cephesi de, bazı radikalizmlerle kendini yeniden inşa fikri olarak kabul edilmiş ise de, dayandığı lâisizm prensibi diğer islâm ülkelerinde kabul edilememiştir.

2 — Uçları Birleştirerek Otarşiye Varan Milliyetçilik Halinde Mukavemet : Arjantin'de de Peron bir milliyetçilik kurmuştur ki, bu, halk tarafından tutulmuştur. Peronisme, hem kapitalizme hem de komünizme vâki bir sosyal muhalefettir. Bu ikisi karşısında ve arasında kendi varlığını devam ettirmeyi kapitalizm ile komünizm arasında yegâne mümkün sentezi kurmada (buna Justicialisme denir). Aynı zamanda Atlantik Bloku ile Sovyetin Blok arasında bir mutavassıt milletlerarası durum göstermede (buna da «üçüncü pozisyon» denir), bulmaktadır. Bir otarşiye varmak için bu sentezi kurarken, çok çeşitli unsurları birlikte kullanmıştır: Militarizm ile moralizmi bir arada kullanmıştır. İhtilâlcî bir luğatçe kullanırken muhafazacılığı da kullanmıştır. Anti - Amerikanizm yaparken, Birleşik Devletlere başvurmayı da ihmâl etmemiştir ve nihayet, hem milliyetçilik yapmıştır, hem de oportünizm. Bu justicialisme ile üçüncü pozisyon teorikisi, Arjantin'i, güç bir durum içinde bırakmıştır. Fakat çok da popülerdir ve nüfuz kazanmıştır. Öyle ki kendi düştükten sonra da peronizm kaybolmamıştır.

3 — Siyahların Afrika Milliyetçiliğine Doğru Giden Milliyetçiliği : Bir de Afrika'da siyahların milliyetçilikleri vardır. Bunun ilk tezahürleri teknik ve kültürel nizamda olmuştur. Şimdi tam gelişme halindedir. Bu mülkî nasyonalizm, siyah ırk nasyonalizmi ile bir Afrika'lı nasyonalizmin arasında bir yırtılma olmadan devam etmektedir. Bunlar da, Marxisçi - Lénin'ci olmayan bir sosyalizm arayarak, kapitalizme muhalefet etmektedirler. Marxisme'in, Afrika şartlarına uğradığı, çünkü Afrikada, Avrupanın hayat tarzının olmadığı görüşünden hareket eden bu sosyal muhalefet, mülkiyetin toplum yararına olduğunu söyler, iktisadî gücün özel ellerde temerküzünü önler; ferahı, adil olarak dağıtmayı ön görür; istihsale yarayan bütün kaynakların plânlanmasını kontrolünü topluma bırakır.

4 — Bir İslâmî Sosyalizme Götüren İslâmî Milliyetçilik : Arap ülkelerinde bir milliyetçilik halinde Batı emperyalizmine karşı bir direnme hasıl olmuştur ki, bu, bir taraftan bir üniter arapçılık, öte yandan da partikülarist bir vatancılık fikirlerini ihtiva etmektedir. Fakat, bunun hâkim çizgisi, bir müslüman milliyetçiliği ve onun üzerinde de bir müslüman sosyalizmi araştırmasıdır. Müslüman milliyetçiliği şudur : bütün Arapları bir Müslüman Devleti içinde birleştirmek veya -daha mütevazî olarak birbirinden ayrı millî Arap devletleri ama, hepsinde de İslâmiyetin devlet dini olması...

Bu Arap milliyetçiliğinin doktrinal izahlarını yapan eserler azdır. Önde Nâsır'ın «İhtilâlin Felsefesi» adlı eseri gelir. Bu esere göre 1952 İhtilâli, emperyalistlerin, feodalitenin, politacıların halka egemenliğine karşı yapılmıştır. Hedef de; halkı teşkil eden esirleri kurtarmak ve memleketin hükûmeti içinde bu esirleri eski efendilerin yerine getirmek. Böylece halk kendini idare edecektir ve kaderinin sahibi olacaktır. Bu esere göre ihtilâlin felsefesi, milliyetçiliktir. Fakat bu milliyetçilik bütün Arap dünyasına, bütün müslüman dünyasına, Afrika Kıt'asının tümüne şâmilidir. Çünkü, bütün buralarda yaşayan Araplar bir tek millettir, Atlas sahillerinden Musul dağlarına kadar...

Kurulmak istenen Müslüman Sosyalizmine gelince : bu milliyetçiliğin tutması için, sınıf savaşı da gerekir; Birlik, disiplin, çalışma prensipleri içinde bir sınıf savaşı..

İşte Nâsır'ın islâmî milliyetçiliği budur. Oradan da bir islâmî sosyalizme gidiş kapısını açan sosyalizmi hakkında fazla aydınlatıcı bilgi yoktur ama, Mısır'ın ve diğer Afrikalı Arap Devletlerinin liderlerinin, esaslarını İslâmiyete dayatmak istedikleri bir sosyalizm ile, Batı'nın Liberal Burjuva Kapitalizmine direndikleri bir

gerçektir. Bunlar, yep - yeni bir ideoloji bulmuyorlar. İhtilâlleri, Faşizm'den, Irkçılık'tan, ve Kemalizm'den unsurlar almaktadır. Fakat Komünizm'dan de unsur almaktadır. Komünizmden aldıkları unsurları da, islâmî fikre dayanarak, bir orjinaliteye varmak istemektedirler.

Şimdilik bilinen şudur : Asya - Afrika ülkelerinde ve Lâtin Amerika'da gözüken bu yeni milliyetçilik, siyasî şekil olarak klâsik parlâmentolu ve hürriyetli bir rejim ile diktatoryal bir rejim arasında yol aramaktadır. Sosyal, iktisadî açıdan da, sosyalizmin genel temalarının dışına çıkamamıştır. Türkiye'ye gelince, o, liberal burjuva demokrasisine ve onun kapitalist emperyalizmine ilk direnen olduğu halde türlü âmillerle, tarihin çizgisinin ötesine düşmüş ve orada, halâ yolunu arayan olarak kalmıştır. Bu hükmün açıklanmasına, sonuç bölümünde geleceğiz.

V

SONUÇ

Jean Touchard'ın dört arkadaşının yardımı ile yazdığı «Siyasî Fikirler Tarihi» ndeki bilgilere dayanarak inşa ettiğimiz bu terkip-te, ulaşmak istediğimiz bir ana tema vardır: Majeskül ile yazıldığı zaman İhtilâl denince, XVIII inci Yüzyılın Amerikan ve Fransız İhtilâlleri anlaşılır. Sadece bu değil, yani sadece, tarihin belli bir aşamasındaki bir tarihsel olay değil, liberal Burjuva demokrasisinin kuruluşu da akla gelir.

Bunu, bir başka biçimde de söyleyebiliriz : İhtilâl dendiği zaman, demokrasiyi kuran ihtilâl ve demokrasinin de liberal hürriyetçi, kanunca eşitçi ve muhafazakâr mülkiyetçi karakteri akla gelir. Amerikan Anayasasını hazırlayan Konvansiyon'daki temsilcilerin çoğunluğunun, daha çok malî - iktisadî - sosyal durumları pek kuvvetli çevrelerin ve sosyal sınıfların temsilcisi olduklarını bilmesek bile, buna benzer bir durumun Fransız Kurucu Meclisinde de mevcut olduğunun farkına varmasak bile, idrâkimiz her iki ihtilâlin soyut hürriyet, eşitlik, kardeşlik, mülkiyet edebiyatları ve merkeziyetçi otoriteye karşı direnme şehnâmeleri ile doldurulsa bile, meseleye biraz derinden baktığımız zaman, bu iki ihtilâlin somut sonucunun, ancak siyasal şekil olarak, soyut bir temsilî hükûmet olabildiğini, bunun sosyo - ekonomik muhtevasının ise; Burjuvanın, zaten kazanılmış mevkiini koruyucu ve geliştirici bir özden ibaret

olduğunu anlarız. Anlarız ki; söz konusu hürriyet, daha çok negatif bir anlam içinde, varlıkların serbestliklerine âmme otoritesinin dokunmamasıdır ve böyle bir ortam içinde, bu varlıkların kendi ellerindeki malzeme ile kendilerini inşa etmeleri imkânı, gücü, serbestliğidir. Söz konusu eşitlik de, hayatın maddî ve somut realitesi karşısındaki bir elde etme, kendini geliştirmede hangi sebeple olursa olsun geri kalmama şartlarını kazanma anlamında değildir; soyut bir millî irade faraziyesi içinde yüzen bir soyut toplum telâkkisinin, kişileri, kendi karşısında birer toz mesabesine indirerek, onları birbiriyle eşit sayan telâkkisidir. Gerçekte ise, varlıklar bu toplum içinde bir toz mesabesinde olmadıkları için, onların eşitliği, daha baştan, bir ilâve kıymet ile, sadece kendi lehlerine değişmiş oluyordu. Mülkiyet ise; Haklar Beyannemeleri onu garanti ettiği andaki bütün muhtevası, şümülü ile birlikte muhafaza olunmağa hak kazanıyordu. Böylece bir kelime ile, bu iki ihtilâlin ve onların yarattığı demokrasinin, burjuvazî temeline dayanan, onun sosyo-ekonomik durumunu kurtaran, koruyan, geliştirmeye imkân veren birer ihtilâl ve siyasî şekil olduklarını anlarız. İşte bu terkipte, önce bunu belirtmek istedik.

Fakat, bu terkipte, bir de şunu belirtmek istedik: Bu iki ihtilâlde, bilhassa Fransız İhtilâlinde, aynı zamanda kaçınılmaz bir vakia olarak, bir de sosyal yön olmuştur. Şu nokta üzerinde ısrar etmek isteriz ki; yeni zamanların liberal renkli ihtilâllerinde kaçınılmaz bir sonuç olarak, böyle bir sosyal yön de olacaktır. Çünkü, ihtilâl, bizatihî bir muhalefetin ifadesidir. Merkezî otoriteciliği ve böyle bir siyasî iktidarın sosyo-ekonomik değerlerine ve kurallarına muhalefet olan bu liberal ihtilâllerin tatmin etmediği hususlar olacaktır. O halde, daha bu ihtilâller içinde de, onlara muhalefet eden bir yön olacaktır. İşte, göstermek istedik ki, bu ihtilâllerin merkezî otoriteciliğe karşı gelirken kazandıkları liberal hürriyetçi, kanunî eşitçi, muhafazakâr mülkiyetçi esasları da, büyük kitleleri ve onların sözcüsü fikir ve siyaset adamlarını tatmin etmiştir. Binaenaleyh onlar da, gene bu ihtilâlin içinde, bu ihtilâl vasıtasıyla, bu esaslara muhalefet etmişlerdir.

Bu sebeple diyebiliriz ki, ihtilâlin; gene kendisinin getirdiği hâkim değerlere ve müesseselere karşı da bir muhalefet yönü vardır, olmuştur, Bu suretle, ihtilâlin bizzat kendisinde, ferdiyetçi ve liberal yönünün karşısında, bir sosyal yön de kurulmuştur.

İhtilâlin bu sosyal yönü, tarih içinde bir an bile durmadan canlılığını muhafaza ederek ve boyuna gelişerek, varlığını devam ettir-

miştir. Öyle ki, Liberal Burjuva yönün kurduğu kapitalist düzene sürekli bir muhalefet olarak, etkisini boyuna hissettirmiştir: bir taraftan liberal burjuva demokrasisini bir sosyal tema ile yumuşatmıştır; bir taraftan da, daha radikal bir yol arayarak, liberal burjuva demokrasisine hiç benzemeyen siyasî şekiller aramıştır.

Şimdi, ihtilâlin bir de sosyal yönü olduğu; bizzat ihtilâlin imâl ettiği ve bu sosyal yön içinde, mevcut liberal burjuva toplumunun değerlerine, ekonomi ve hukuk müesseselerine bir sosyal muhalefetin bulunduğu; bu sosyal muhalefetin, Jacobini'lerin bazı sosyal haklarından başlayıp, Babeuf'un topraklarda ferdî mülkiyetsizlik ve mahsullerinden yararlanmaya fakirlerin de iştirâki gibi pek basit ve iptidaî fikirlerinden geçip, çalışma âletlerinin işçiye ait olması fikrine gelmesini ve oradan da, proleteryanın, bir ihtilâl ile bu üretim araçlarının mülkiyetini elde etmesi ve kendi diktatoryası altında, Kapitalist Burjuva sınıfını tasfiye etmesi (Marxisme) seviyesine yükselmesi; fakat türlü zaruretlerle, Kapitalizminin değişmesinin böyle bir ihtilâlin dışında da aranması isteği safhasına gelmesi ve bu safha içinde Marxisme çizgisinin dışında kalan çözüm yollarını ileri süren bir sosyalizmin ortaya çıkması vakiasını gözönünde tutarak, Türkiye'ye bakalım :

Türkiye, klâsik Hindistan yolu üzerinde olduğu halde, yeni zamanlarda keşfedilen deniz yollarından uzakta kalmıştır. Bu vakianın ve Kıt'a içi yolların gelişmesinin zenginleştirdiği bir burjuvaziye sahip olmamıştır. Binaenaleyh, burjuvazinin, hem gelişen beşerî kültürünün eseri olarak insan hakları istemesi, hem de gelişen ticarî ve sınaî hayatının teminatını istemesi anlamında olmak üzere, merkeziyetçi hükümdarlık otoritesi karşısına çıkması yoktur. Bu sebeple, burjuvazinin bu taleplerinden doğan bir ihtilâli ve onun getirdiği bir liberal hürriyetçi, kanunca eşitçi, muhafazakâr mülkiyetçi demokrasisi de yoktur. Tabiatı ile, böyle bir liberal demokrasiye, sosyal muhtevalı bir muhalefet de yoktur. Yâni toplum yapısının hâkim unsuru lehine kurulmuş bir siyasî şekil ile, bu hâkim unsura muhalefet edeceklerin değişiklik talebi yoktur.

Ama, gene de, siyasî iktidar vetiresinin Batılı burjuva demokrasisi usulünde bir biçim ve işleme sistemi kazanması hareketi vardır. Bu, alttan gelen -çünkü alttan gelmeyi sağlayan bir Burjuva yoktur. bir oluş değildir. Devletin çökme esbabını ve çökmeden kurtulma tedbirlerini arayan Osmanlı aydınlarının getirdiği bir etkidir.

Böylece, Osmanlı aydınlarının dileği ile ortaya çıkan demokrasi, kitlenin bir hâkim sınıfının dilek - istek ve istemleri halinde olgunlaşmış olduğu için, yerleşmek için, uzun yıllara muhtaç olmuştur. Önce merkezî otorite olan Halife - Sultanın iktidarının sınırlanması vakıasıyla başlamıştır. Sonuncu, iki Meclisli bir Meşrutiyet Parlmanantarisminde ifadesini bulmuştur. Nihayet oradan da atlayarak önce tek meclisli ve tek partili, sonra çok partili ve çift meclisli, Cumhuriyet parlmantarizmine kadar gelmiştir. Bütün bu oluşma safhasında da durum şudur: Batılı liberal hürriyetçi ve ferdiyetçi burjuva demokrasisi, bir burjuvaya dayanmadığı halde, burjuvanın hürriyetçi kültürü ile yetişmiş Osmanlı ve Türk aydınlarının derin siyasî insiyakî olarak, bu burjuva mahiyeti ile gelmiştir.

Türkiye'ye demokrasi, temelinde yatan bir burjuvanın siyasî şekli olarak gelmediği ve sosyal temel olarak burjuvanın hukuku ve bu hukukun korunması vakıasını teşkil etmediği için bu demokrasi içinde, burjuvanın liberal hürriyetçi, kanunca eşitçi, muhafazakâr mülkiyetçi telâkkisine sosyal muhalefet de söz konusu edilemez. Bir kelime ile bu demokrasi sosyal yönü olan, bir sosyal muhalefet çizgisini de ihtiva eden bir demokrasi olmamıştır. Burjuva kültürü ile yetişmiş Osmanlı aydınlarının, merkezî otorite Halife - Sultan iktidarına muhalefeti olarak çıkmıştır. Binaenaleyh, çatışma, ihtilâlin getirdiği burjuva hürriyetleri ve hakları, bunların geliştirdiği bir kapitalist düzen ile iktisadî hürriyetler, haklar, eşitlikler, bunların proleterya ihtilâli ve diktatoryası veya başka sosyalizan yollarla sağlanmasını arayan sosyal düzen (sosyalizm) arasında olmamıştır. Çatışma, saray ile hürriyet isteyen aydınlar arasında; sonra, hürriyeti getirdikten sonra siyaseten muhafazacı olan iktidar aydınları ile, bu muhafazacılığa karşı gelen ve binaenaleyh soyut olarak daha hürriyetçi düşen aydınlar arasında olmuştur. Mustafa Kemâl'in sosyal ve bir dereceye kadar ekonomsal radikalizmleri hariç, bu demokrasinin ne icrasında, ne de ona muhalefetin ifasında, bir sosyal mahiyet olmamıştır.

Fakat, 1961 Anayasası'ndan beri durum değişmeğe başlamıştır. Artık, ihtilâlin burjuva mahiyeti ile gelen ve bu mahiyeti ile işleyen -yâni liberal soyut hürriyetçi, ancak kanun önünde eşitçi, mevcut mülkiyeti muhafaza edici, üretim araçları üzerindeki mülkiyeti koruyucu ve onu, ecir kullanmak suretiyle işletici bir telâkkiye dayanan, demokrasinin sadece işleme biçimi değil; temeli, temeldeki müessesesevî mahiyeti, bundan doğan sonuçları bir muhalefet konusu olmaktadır. Yâni, bu demokrasinin, burjuva mahiyeti;

Türkiye şartları içinde olunabildiği kadar olunup, bu demokrasinin temelini teşkil eden burjuva ve kapitalist guruplaşma olayına dayanmış olması; böyle bir burjuva kapitalist gurubun çıkarlarına göre malî, iktisadî, sosyal politika uygulanması; bu suretle, daha Fransız İhtilâli sırasında hakları savunulan gurupların, zümrelerin, kategorilerin yararına olmayan bir siyasî iktidar vetiresi; tenkit edilmektedir. Bir kelime ile, daha İhtilâlin ilk yıllarında yapılmışa başlayıp, türlü istihaleler sonunda, Marxist olan veya olmayan sosyalizmin formüle ettiği sosyal muhalefet ileri sürülmeğe başlamıştır.

O halde, herşeyden önce Türkler, Türk aydınları, uyguladıkları liberal demokrasiyle, onun içinde olarak karşı olan ve onu, kendi içinde geliştirmeye amaç edinen bu sosyal muhalefet çizgisinin dünya seyrini ve tecrübesini pek iyi bilmelidirler. İşte bu terkipte, bu seyri ve deneyi, içinde zıt akımlar ve inhirafı ile birlikte göstermeğe uğraştık. Bu seyrin mütalâasından şöyle bir sonuç çıktığını belirtmemiz lâzımdır. Bugünkü Batı demokrasisi, sosyal problemini çözmüş değildir. Burjuva temeline dayandığı sürece de çözüme muktedir olması zordur. Bu, onun seyrinin bir özetindedir.

Filhakika, Batı Demokrasisine yapılan sosyal muhalefetin ana fikirleri şöyle bir seyri takip etmiştir :

Eşitsizliğin tenkidi (Mably); özel mülkiyetin insanı ifsat edici mahiyeti dolayısıyla bir yardımlaşma sisteminin bulunması (Morelli); dar sınırlı bir mülkiyet (Rousseau); sefalet ve haksızlıklara karşı geliniş (Meslier - Linguet); eşitsizliğin tahribi ve eşitliliğin terakkisi (Condorcet) fikirlerinden hareket edilerek bazı sosyal haklara geliş (Jacobin'ler); Burjuva Hükûmetine dahil olmayanlara gelişen (Jacobin'ler); Burjuva Hükûmetine dahil olmayanların, ihtilâlin Burjuva Hükûmetini protestosu (Kızgınlar;) açlığa ve sefalete karşı bir tepki göstererek bir sosyal dayanışma yolu aranması, bunun esaslarından olmak üzere de topraklarda ferdî mülkiyetsizliği ve toprak mahsullerinden yararlanmaya fakirlerin ve sefillerin de katılması (Babeuf); ziraî alanda iştirâk ve eşitlik (Owen); üretimin teknokratik bir rejim altında geliştirilmesi (Saint - Simon); zanaatkâr, küçük burjuva ve proleterin menfaatlerinin savunulması (Fourier); özel mülkiyetin ret ve hatta bir çeşit hırsızlık olarak telâkkisi (Proudhon); demokrasiyi malların iştirâkine dayanan bir komünote halinde inşa (Cabet); ücret sisteminin bertaraf edilmesini zarurî görme (Buche); ihtilâli, çalışma

araçlarına sahip olanlarla, olmayanların savaşı şeklinde yorumlama (Pierre Leroux); sömürülmenin, çalışma âletlerinin işçiye ait olacağı sosyal atelyeler kurmak suretiyle kaldırılmasının teklifi (Louis Blanc); işçilerin sömürülmekten kurtarılmasının, siyasî ve sosyal bir revolüsyon ile mümkün olacağının ileri sürülmesi (Blanqui); böyle bir siyasî ve sosyal revolüsyonun, eski sosyal münasebetlerden doğup temsilî devlette üretim araçlarını ve iktidar tekeliğini gasbetmiş olan burjuva sınıfının, istihsal ile ticareti frenleyen sınırların gerilemesinden dolayı istihsalci kuvvetlerin gelişmesinden doğan ve şuuru olmadığı için bir makine parçası, bir iş âleti haline gelip burjuvanın iktisadî ve siyasî amaçları uğruna çalışan ve bu suretle herşeyden yoksun kalarak gittikçe şuur kazanan proleteryanın topyekûn ihtilâlî ile gerçekleştirebileceği, ve bu suretle sınıf tezdalarının ve sınıfların kalktığı toplumda istihsalin associé kişilerin elinde toplanacağı ve âmme iktidarının da, artık bir sınıfın diğer bir sınıfı ezme olayı olmaktan çıkacağı, artık siyasî mahiyeti kalmamış bulunan bu association içinde tam komünizme geçmek için proleteryanın bir aktif siyaset güdeceği, bu siyasetin de bir parti tarafından yönetileceği fikirleri (Karl Marx), yeni zamanların içinden bakılınca Batı toplumlarında, küçük burjuvanın mülkiyete sahip oluşta devam ettiğinin, işçi ve zanaatkârların proleterleşmekten kurtulduğunun, bir bankacılık kapitalizminin geliştiğinin tesbiti; ihtilâlin olması için kapitalizmin son noktasına ulaşması, işçi sınıfının da ihtilâlcî rolü hakkındaki şuurunun keskin bir hal alması zaruretinin ortaya çıkışı; bununla beraber, otokratik olan, feodal olan ve kapitalist öncesi bir çağ yaşayan ülkelerle ziraat hayatı yaşayan ülkelerde de bir ihtilâl hazırlığına devam edilmesi; Marxisme üzerine bir demokratik idealizm yerleştirilmesi (Jourés); Marx'çı sosyalizmin ve ihtilâlin aracı olarak kanunî ve parlamenter faaliyetin ileri sürülmesi; militanlar etrafında her türlü eğilimleri topluyarak bir liberal burjuva ihtilâlî yapmanın düşünülmesi (Menşevikler); meslekî ihtilâlciden kurulu, daimî bir ihtilâl âleti halinde çalışılmasının teklifi (Lenin'in Bolşevikleri); sosyalizmi, bazı âmme hizmetlerinin, vatandaşlara eşitlik, güvenlik, millî eğitim sağlayacak bir devletçi sosyalizm halinde gerçekleştirmeyi düşünüp, bunu da, sosyalist bir doktrini ve ideolojisi olmayan, Marxisme ihtilâline bağlanmayan işçi partilerine dayatma (Fabien Sosyalizmi); bunun arkasından tekrar ihtilâlcî savaşı ve bunun da bir teoriye, bir ideolojiye dayanmasının ileri sürülüşü, gerçekleşen yeni proleter devleti içinde klâsik devletin cebir ve şiddet unsuru kalkacağı için eski devletin de kalkmış olduğu ve fakat sosyalist kampın son zaferine kadar, sosyalist devletin, yeni Sovyet şekli içinde kuvvetlendirilme-

si gereğinin kabulü, sosyalizme türlü yollarla gidilebileceğinin kabulü, (Lénine); Marxisme - Léninisme çizgisinin revizyonu ile bazı noktaların aydınlanması (Halk demokrasilerinin istiklâllerini kazanışı, devlet hayatı içinde parti egemenliğinin kalkması, kültür - din ve aile hayatında hürriyetler istenmesi, polis keyfiliğine karşı garantiler, katı plânlamanın tenkidi, işçi konseyleri vasıtasıyla sınaî demokrasiye giriş) tarih felsefesinin tesiri yerine moral duygululuğunun tesirinin gelişini kabul; sosyalizmi kurmada sürekli ihtilâl fikrinden vazgeçilerek, Rusya'da ihtilâlin kuvvetlendirilmesi tezine dönüş; Faşizmin ortaya çıkışı ve sair sebepler yüzünden, sosyalizmin, Marxisme - Léninisme çizgisinden ayrılması; liberallerle birleşebilen ve proleter ihtilâlinde doğmayan bir sosyalizm; ideolojiden uzak, pratik yolla yaratıcı reform yapan sosyalizm; sosyalizmin iktidarı, mevcut kapitalizm kadrosu içinde icra etmesinin ileri sürülmesi; sosyalizmi gerçekleştirmek için iktidara katılmanın teklif edilmesi; sosyalizmi moral ölçülere göre değerlendirme (Henri de Man); proleteryağa değil, bütün sömürülenlere dayanan bir sosyalizm; (devletin iktisadî hayatı üzerinde bir kontrol yapması, sosyal güvenlik uygulayıp, bunun da finansmanını bulmak, kooperatifçilik (Marcel Déa); sosyalizm - hürriyet sentezi araştırılması (Schumpeter); İkinci Dünya Savaşından sonra orta sınıfların geniş ölçüde ortaya çıkması üzerine sınıf savaşının yetersizliğinin ileri sürülmesine rağmen, sosyalizmin bir modern teoriye kavuşturulmak istenmesi, bunun esasının da, işçilerin, karar alınmasına müessir bir şekilde iştirakî eşitlik ve sorumluluk temleri (C. A. Crosland), kültürün gelişmesi, insanın gelişmesi, endüstride sosyal idare, sanayiın sosyal organizasyonunun kabulü; sosyalizmin bir ahlakî imperatifin beyanından ibaret oluşu...

Sosyal muhalefetin sol kanattaki bu gelişmelerine karşılık, iki Dünya Savaşı arasındaki devrede, sağ kanatlarda da bir gelişim olması eşitlik - kişisel hürriyet, kişinin önceliği felsefesine karşı, eşitsizlik, ırkın üstünlüğünün hakkı, devletin önceliğinin ileri sürülmesi...

İşte, sosyal muhalefetin izlediği bu çizginin üzerinde duran bir idrâk, şu sonuca varmak zorundadır: İhtilâlin Burjuva demokrasisi devam etmektedir. Fakat, daha ihtilâlin ilk gününde ortaya çıkan bir diğer vakıa da devam etmektedir: Bu ihtilâlin iktisadî ve sosyal açıdan tamamlanması, islâhı zarureti.. Bu hususta gayretlerin bitip tükenmeden devam edişi, ihtilâlin liberal burjuva yönüne duyulan adem-i iltihakın devam etmekte olduğunun ispatıdır. Rusya

ve halk demokrasileri, iktisadî ve sosyal açığı, ihtilâlin burjuva demokrasisini tüm değiştirmede bulmuşlardır. Geri kalan Avrupa ülkelerinde, bu iktisadî ve sosyal açının, bir sosyalizm ile bulunabileceği fikri vardır. Bu sosyalizm de bazılarına göre Marxist - Leninist çizgi içinde olabilir. (Yalnız bu çizgi de, muhakkak bir proleterya ihtilâlini ve diktatoryasını istilzam etmemektedir.) Bazılarına göre de, bu sosyalizm, hem felsefî temelinde, hem iktidara geliş yolunda, hem de iktidarı uygulayış biçiminde Marxist - Leninist olmayan bir yeni sosyalizmden ibarettir. Mesele, ayrıca, iki dünya savaşından sonra ortaya çıkan az gelişmiş ülkelerde de kendisine has bir özellik içinde devam etmektedir. Batı Avrupa Burjuva Demokrasisinin kapitalist ve emperyalist mahiyeti karşısında sömürülme-yi kaldıran bir millî devlet haline gelmeyi mümkün kılan bir siyasî şekil ve bir iktisadî ve sosyal temel bulunması... Bu iktisadî ve sosyal temel de, genel olarak sosyalizmde bulunmaktadır. Yalnız siyasî şekil meselesi çatalı bir problem halindedir. Bu ülkelerde Batı zevkinde bir siyasî hayat geleneği olmadığı ve ona göre egemen bir siyasî sınıf bulunmadığı için, bunlar, kolaylıkla ihtilâlin liberal Burjuva Demokrasisi dışına kaçabilmişlerdir. Yüksek dozdaki milliyetçilik duygusu da, onları Marxist - Leninist siyasî şekle düşürmemiştir. Onlar henüz bir istihâle içinde olduğunu söyleyebileceğimiz bir otoriter siyasî mekanizmaya sahip olmuşlardır. Bundan, ya demokratik örgüsü kuvvetli olan bir siyasî şekle veya diktatorya teşkil eden bir siyasî şekle döneceklerdir.

Türkiye'ye gelince : Türk aydınları ve siyaset adamları ile kamu oyu liderliği yapan fikir mihrakları, yukarıki sahifelerde -bazen tekrarlar anlatılanı, yâni, bir tarihsel zaruret halinde liberal burjuva demokrasisi karşısına çıkmış olan sosyal muhalefet akımını pek iyi kavramalıdır. Bu akımın, bütün nüanslarını, onları doğuran iktisadî ve sosyal şartları ile birlikte, etüd edip öğrenmelidirler. Bu arada, «bu, bir komünizmdir, yasaktır, günahdır» gibi ilmî olmayan, mevcut Anayasa düzenimize göre de hiç bir değeri olmayan bir zihniyetle, bu sosyal muhalefet çizgisinin hiç bir halkasını incelememezlik etmemelidir. Türk Anayasa düzeninin hürriyetçi yönü; siyasî iktidarı devrî, eşitçi, genel oydan çıkararak demokratik yolu bir cebir kullanarak kapamamak şartıyla bütün düşüncelere açıktır. Bunun ötesindeki yasaklar, Anayasanın değildir. Binaenaleyh, Türk aydınları, Jakobinlerden ve Babeuf'tan itibaren İngiliz İşçi Partisinin içinde çıkar bir sosyalizm teorisi arayan Crossman ve Crosland'lara kadar bu işi Fransa'da yapan Léon Blum'lara, Andre Philip'lere, Mısır'da yapan Nasır'a Afrika'da yyaan Kenyata'lara ka-

dar bütün düşüncelerdeki sosyal temanın bütün nüanslarını öğrenmelidir ve sonra bu bilginin ışığı altında şöyle bir muhakemenin sıhhatini araştırmalıdır :

i — Türkiye, bir yeni Nasyonalizm çizgisi içinde, kapitalizme, emperyalizme karşı gelmiştir. Fakat, bunu sağ veya sol bir diktatorya ile yapmamıştır ve böylece bir diktatoryada ısrar etmemiştir. Esas itibariyle demokrasinin memleketimizdeki geleneksel gelişme çizgisine uymakta kusur etmemiştir. Yalnız, bir süre, tek partili bir Parlamento hayatı izlemiş, Parlamentoyu da, rejimin sahibi olan liderliğin espirisi içinde faaliyete sevk etmiştir.

Gerçekten, Türkiye'de, 1876'lardan beri, Batının Parlamentolu hayatına intibak ameliyesi vardır. İkinci dünya savaşından sonra yeni - milliyetçilik akımı da, bu ameliyeye uygun olarak bir milliyetçiler ihtilâli ile, bir meclis kurarak, Kapitalizme, emperyalizme onlarla mukavemet etmiştir. Sonra da, bu sistemi geliştirmiştir. Bu gelişmeler, nihayet 1961 Anayasasının tam tertip demokrasi mekanizmasına ulaşmağa elvermiştir.

İşte Türkiye, -Kapitalizme - emperyalizme siyaseten mukavemet ettikten sonra, onun iktisadî ve sosyal açılardan zayıf olan, hayat hakkı tanımayan mahiyeti karşısında, ayakta durmakta devam edebilmek için, aldığı ve geliştirdiği Batılı demokrasi şeklini halkçı bir muhteva ile doldurmuştur. Bu halkçılık da, zarurî olarak devletçiliği davet etmiştir.

ii — Şimdi, bütün peşin hükümlerden ve ayıplamalardan kendimizi kurtararak düşünelim : Batı Burjuva Demokrasisinin tabii niteliği olarak mevcut olan kapitalist emperyalizmine karşı direnen bir ülke, tarihî geleneğinden aldığı demokrasiyi de bırakamayacağına göre ne yapabilir, ne yapması gerekir?

Bunun cevabı şudur : Bu ülke, tarihî geleneğinden aldığı demokrasisini, artık, Batı'nın burjuva kapitalistin devleti haline doğru götürmez. Bir başka yere götürür, bu başka yer de şu unsurlara göre tayin edilir.:

a — Bir milliyetçi kadro, bir ihtilâl ile, iktidarı kurmuş ve işgal etmiştir. Binaenaleyh, iktidarı ihtilâl ile alma bahis konusu değildir.

b — Ülkede kapital yoktur. Birikmesi ihtimâli de yoktur. Yabancı kapital de söz konusu edilemez. Çünkü zaten hareket, ondan kurtulma hareketidir. O halde, bu milliyetçi iktidar kadrosu, Batı

demokrasilerinin özel teşebbüse pirim vererek, öncelik vererek iktisadî faaliyette bulunma yolunu değil, devlet eliyle faaliyette bulunma yolunu seçme zorundadır.

c — Saltanat ve Hilâfet makamı iktidarı yerine, halk iktidarı fikri de yerleşmiştir, yerleşmektedir.

d — O halde, bu ülke, tarihsel gelenek halindeki demokrasisini, Batı'nın liberal, burjuva Kapitalist demokrasisi modeline göre değil yukarıki unsurlardan çıkan bir yola göre karakterlendirecektir ki, bu da: Marx ve Lénin'den sonra Avrupa Sosyalistlerinin düşündüğü bir yeni - sosyalizmdir. Bu sosyalizmde, iktidara gelme meselesi esasen çözülmüştür. Kapitalizm ile savaş meselesi de bir sermaye birikmesi olmadığından esasen mahlüldür.

İşte bu sebepler dolayısıyledir ki, Millî Mücadelede, onu izleyen ilk yıllarda, yeni rejimin sahibi Atatürk, köylü ve ziraatçıyı esas unsuru gördüğü halk hükûmetinden söz açmış, siyasî iktidarın mânasını da, bu halka hizmet olarak göstermiştir.

e — Fakat, bu yol, bütün istilzamları içinde izlenememiştir. Ve zamanla, yeni milliyetçilerin devletçilik politikası güden halkçı devleti, bu halkçılık ve devletçilik sayesinde de palazlanan agniya, eşraf, ticaret erbabı, okumuşlar (Türkiye'nin Burjuvazisi) eline geçmiştir. Bu sınıfın ekonomik çıkarlarına yarayan bir devletçilik güdülmüştür. Bunun gerektirdiği bir liberal hayat görüşü ileri sürülmüştür. Hürriyet anlayışı bu merkez üzerine oturmuştur. Ve bu suretle Batı'nın Kapitalist burjuva devletine bir reaksiyon olan Türk milliyetçilerinin kurduğu yeni devlet, tabii istilzamu olan yeni sosyalizm yolunda ilerlemekten çok, soyut demokrasi yolunda ilerleyip halkın devleti olmaktan da çıkmıştır.

Bunun da sebepleri vardır :

aa) Marxist - Léninist çizginin dışında bile kalsa, gene de büyük temalarında sosyalizm olacak olan bir gidişin, Türkiye'yi bu sefer, Rus emperyalizminin kucağına düşürmesi ihtimâli dolayısıyla duyulan aşırı çekingenlik,

bb) Halktaki geleneksel Rus düşmanlığından gelecek mukavemet,

cc) Çok sıkı ve ateşli bir milliyetçilik romantizminin ve şiirinin, bütün nesillere hâkim oluşu vesosyalizm ile milliyetçiliğin uyumsuzluğu telâkkisinin henüz hâkim olmakta devam edişi,

dd) İktisadî olaya inmiş entellektüel azlığı,

ee) Tarihî yorum gücü kazanmış entellektüel azlığı,

İşte bu sebeplerle, rejim, tabii istilzâmı olan bir Yeni - Sosyalizm yolundan sapıp, demokrasi yolundaki geleneksel çizgisini, soyut bir demokrasi islahı yolunda izlemiştir. Bu çizginin istilzâm ettiği müesseseleri tamamlamıştır. (1924 ve 1961 Anayasaları) ve nihayet, az gelişimin içinden çıkabilmek için de plânlı kalkınmayı karma ekonomiye dayatarak, Mustafa Kemal'den beri kaybettiği sosyal muhtevaya tekrar kavuşmak istemiştir. Bu maksatla da, jacebin'lerden, Kızgınlardan beri söylenip, Babeef ile, bizzat İhtilal içinde tekrarlanan sosyal temaları tamamile ihtiva eden ve onları XX nci yüzyıl gereklerine göre geliştirip tamamlayan «Sosyal ve İktisadî Haklar» demetine ulaşmıştır (1961 Anayasası ile). Fakat bu arada siyasî mekanizmanın, Anayasanın ruhuna büyük bir uymazlık halinde, tamamiyle Burjuva liberalizmine göre çalışan bir mekanizma karakterini kazanması, atalet âmili olmuştur. Ayrıca siyasî temsilin gerçek halk temsili olmaktan azamî derecede uzak kaldığı da görülmektedir. Binaenaleyh, halk temsili olmaktan sosyalman uzak kalan, ancak bir burjuva demokrasisi olmada soyut bir ısrar gösteren bu siyasî mekanizma ile, sosyal muhtevayı gerçekleştirme zorluğu, hatta imkânsızlığı ortaya çıkmış durumdadır. Binaenaleyh, bu durum içinde kurtuluş yolunun, Atatürk radikalizmlerini tamamlayan bir yeni - sosyalizmden başkası olmadığı gerçeği ortaya çıkmıştır. Bu yeni - sosyalizmin siyasî mekanizması üzerinde, onun iktisadî ve sosyal muhtevası ve uygulama yolları üzerinde düşünmek lâzım. Anadolu milliyetçilerinin iktidarda oldukları zamanda söz konusu olan yeni - sosyalizmin, iktidara gelme ve orada kalma meselesi yoktu. Sadece sosyalizmi millî nitelikte tutma taktiği ile, ameliyelerini uygulama tekniğini tesbit meselesi vardı. Şimdi buna, bir de halkın iktidarı olacak olan bir iktidara gelme yolunun meselelerini eklemek lâzımdır. Buraya kadar incelediğimiz sosyal muhalefet temalarının ilmî mütalâası ve bilhassa Mustafa Kemâl ile başlayan yeni - milliyetçilik uygulaması halindeki sosyalizm unsurlarının tahlili, bütün bu güçlükleri yenecek ipuçlarını verecektir.